YIL 2014 SAYI 26

1962

İKTİSADİ ARAŞTIRMALAR VAKFI YILLIK

YARIŞMALAR

- ***Prof. Dr. M. Orhan Dikmen Araştırma Ödülü***

  Vakfımız kurucu üyesi ve uzun yıllar yönetim kurulu başkanlığı yapan Prof. Dr. M. Orhan Dikmen anısına bu yıl dördüncüsü düzenlenmiştir. Bu yıl ki araştırma yarışmasının konusu : "2023 Perspektifinde Türkiye Ekonomisinde Öncü Sektörler Türkiye Sanayi Sektöründe Yapısal Dönüşüm "Girişimcilik, İnovasyon, Verimlilik Politikaları" olmuştur.

  Yar ma Jür s ;
  Prof. Dr. Ahmet İncekara
  Prof. Dr. Yusuf Tuna
  Prof Dr. Metin Ercan
  Prof. Dr. Mehmet H. Altan

  Yar may Kazanan: Gelen araştırmalar içinde bu yıl ödül verilmesini mümkün kılacak bir araştırma çalışması bulunamamıştır.

- ***İktisadi Araştırmalar Vakfı - Ünal Aysal Tez Değerlendirme Yarışması Ödülü***

  Üniversitelerin yetkili jürilerince kabul görmüş ancak herhangi bir yerde yayınlanmamış doktora ve yüksek lisans dalında tezlerin değerlendirildiği yarışmanın 9.su bu yıl gerçekleştirilmiştir. Sponsorluğunu iş adamı ve GS Kulübü Başkanı Ünal Aysal'ın yaptığı yarışmaya doktora ve master dalında toplam 35 tez yarışma jürisince değerlendirilmiş ve doktora dalında 3, master dalında 3 tez ödüle layık görülmüştür.

  Yar ma jür s ;
  Prof. Dr. Mehmet Şükrü TEKBAŞ
  Prof. Dr. Mithat Zeki DİNÇER
  Prof. Dr. H.Cumhur ÖZAKMAN

  Yar mada Ödül Kazananlar ve Tezler :

  Doktora Dal nda

  1.Can Tansel Tu cu
  Ün vers te: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı
  Tez Konusu: Türkiye'de İllerin Temel Büyüme Dinamikleri: Para Ve Maliye Politikalarının Bu Dinamikler Üzerindeki Etkileri

  2.Aycan Hepsa
  Ün vers te: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Anabilim Dalı
  Tez Konusu: Çok Değişkenli Stokastik Oynaklı Modelleri: Petrol Piyasası İle Finansal Piyasalarda İşlem Gören Sanayi Sektörü Endeksi Arasındaki Oynaklık Etkileşimi Üzerine Bir Uygulama

  3.Mehmet Fat h Bayramo lu
  Ün vers te: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı
  Tez Konusu: Yüksek Volatilite Dönemlerinde Gri Sistem Teorisi Destekli Markowitz Portföy Optimizasyonu

  Yüksek L sans Tezler

  1.Gökhan Aydo an
  Ün vers te: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk (Ticaret Hukuku) Anabilim Dalı
  Tez Konusu: Hisse Senedine Dönüştürülebilir Tahviller

  2.Cennet Dalg ç
  Ün vers te: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı
  Tez Konusu: Risk Bileşenleri Analizi: İMKB'de Bir Uygulama

  3.D lek Dede
  Ün vers te: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
  Tez Konusu: Çok Düzeyli Yönetişim Olgusunun Kent konseyleri Bağlamında İncelenmesi: Helsinki, Stockholm, Bergen, Barselona Kent Konseyleri

ORTAK ÇALIŞMALAR

Vakfımız yönetimi, üniversiteler, kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile ilişkilerini güçlendirerek sürdürmektedir. Bu amaçla; Vakıf yönetimi yurtiçi ve yurtdışında Bakan, Müsteşar, Vali, Belediye Başkanı ve çeşitli Kuruluşların Yöneticileri ve benzer alanda faaliyet gösteren Vakıf Başkanları ile sürekli iletişim içindedir

Vakfımız bu yıl yurtdışında seminer/ sempozyum çalışmalarına ağırlık vermiştir. Öncelikli olarak balkan ülkeleri ile ülkemiz arasındaki ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine yönelik bir dizi sempozyum düzenlenmesi hedeflenmiştir.

Bu bağlamda;
Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Derneği (UKİD) ile yapılan toplantılarda bu ülkelerde yapılacak bilimsel çalışmaların birlikte düzenlenmesi hususunda mutabık kalınmıştır.

Vakfımız Yönetimi, UKİD yönetimi ile birlikte Balkan Ülkelerinde Arnavutluk, Karadağ, Kosova, Bosna Hersek, Sırbistan'da bir dizi ziyaretlerde bulundular.

Ziyaret edilen ülkelerin, hükümet yetkilileri, sivil toplum kuruluşları üniversite rektör ve öğretim üyeleri ile yapılan görüşmelerde, iki ülke ekonomik ilişkilerinin daha ileriye götürülmesi için sempozyum, seminer gibi etkinliklerin düzenlenmesi hususunda görüş birliğine varılmıştır.

Yurtdışında ziyaret edilen ülkeler ve görüşme yapılan kurum ve kişiler;

Arnavutluk;
- Ekonomi Bakanı Florjan Mima,
- Epoka Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Remzi Altın,
- Vitrina Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanı Edmond Vlashaj,
- TİKA Koordinatörü Prof. Dr. Birol Çetin,
- Arnavutluk Ticaret Müşaviri Muharrem Can,
- Tiran Üniversitesi Ekonomi Fakültesi Bakanı Fatmir Menaj,

Karadağ
- Büyükelçisi M.Niyazi Tanılır,
- Karadağ Cumhurbaşkanı Başdanışmanı Dr. Amer Haliloviç,
- Ticaret ve Sanayi Odası Başkan Yardımcısı Ivan Saveljic
- TİKA Kordinatörü Birol Çetin (Halen Arnavutluk temsilcisi)

Ayrıca, Arnavutluk Tiran Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanı ve Öğretim Üyeleri ile Karadağ Cumhurbaşkanı Başdanışmanı Amer Haliloviç ve Ticaret ve Sanayi Odası Başkan Yardımcısı Ivan Saveljic, Türkiye'de Vakfımızı ziyaret ettiler.

Kosova;
- Türk Büyük Elçiliği
- Prishtina Universitesi Ekonomi Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Skender Ahmeti
- Türk Büyük Elçiliği Ticari Müşavir Bilal Akkurt

Bosna Hersek;
- Türkiye Büyük Elçiliği Saraybosna
- Bosna Hersek Sanayi ve Ticaret Odası Başkan Yardımcısı Avdo Rapa
- Sarajevo Universitesi Ekonomi Fakültesi Dekan Yardımcısı Jasmina Selimoviç
- Ziraat Bankası Genel Müdürü Ali Rıza Akbaş

Sırbistan;
- Republic Of Serbia Government Minister Dr. Sulejman Ugljanin
- Republic Of Serbia Government Deputy Minister Esad Salihovic
- Sırbistan Türkiye Büyükelçisi Mehmet Kemal Bozay,
- Sırbistan Ticaret ve Sanayi Odası Başkan Yardımcısı Mihailo Vesovic
- T.C. Belgrade Büyük Elçiliği Ticaret Müşaviri İsmail Bozdemir
- Belgrade Üniversitesi Organizasyon İlişkileri Fakültesi Sladjana Barjaktarovic Rakocevic
- Belgrade Banking Akademisi Bankacılık ve Sigortacılık Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Hasan Hanic,
- Belgrade Merkez Bankası Araştırma Direktörü Marina Mladenovic Komatino,

Sırbistan Girişimciler ve İşadamları Der-

İKTİSADİ ARAŞTIRMALAR VAKFI YILLIĞI

Her yıl düzenli olarak yayınlanan Vakıf yıllığının bu yıl 26. sayısını çıkarttık. Yıllığımız içeriği değerli bilim insanlarının makalelerine yer verilmek suretiyle zenginleştirilmiştir.

Beğeni kazanan yıllığımızı gelecek dönemde 6 ayda bir çıkarmayı planlamaktayız. Vakıf yıllığına alınan reklam gelirleri, faaliyetlerimizin gerçekleştirilmesinde önemli kaynak teşkil etmektedir. Siz değerli üyelerimizin Vakıf yıllığına vereceği ilanlardan elde edilecek gelirler, faaliyetlerimizi daha da geliştirmemize yardımcı olacaktır.

2013 yılı Vakıf yıllığımız, üyelerimize, kamu kurum ve kuruluşları ile özel teşebbüs yöneticilerine gönderilmekte olup, ayrıca Vakfımızca düzenlenen seminerlerde de katılımcılara dağıtılmaktadır.

Vakfımızın çeşitli konularda düzenlediği seminer, sempozyum, konferans, gibi faaliyetler internet sitemizden takip edilebilir. Ayrıca bu etkinliklerle ilgili yayınlanan kitaplar devlet ve özel üniversitelere, halka açık kütüphanelere, üyelerimize gönderilmektedir.

Kurulduğu günden
beri çalışana, üretene
kaynak sağlayan
Halkbank,
üreten, ürettikçe
değer kazanan
Türkiye'nin
bankası olmaktan
gurur duyar.

HALKBANK
Üreten Türkiye'nin Bankası

halkbank.com.tr

Prof. Dr. Sedat Murat
İstanbul Üni. Rektör Yardımcısı

Prof. Dr. Sefer Şener
İstanbul Üni. İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi

2010 YILI SONRASINDA TÜRKİYE EKONOMİSİNİN GENEL MAKROEKONOMİK GÖRÜNÜMÜ

1. Dünya Ekonomisinde Türkiye Ekonomisi

Çalışmamızda, küresel kriz sonrası Türkiye ekonomisinin genel makroekonomik görünümü temel makroekonomik değişkenlerdeki değişimleri incelenerek ortaya konulacaktır. Türkiye ekonomisi, 1990'lar ve 2000'lerde yaşadığı finansal krizlerden aldığı derslerle özellikle bankacılık sektörü ve kamu kesimi finansman açığında iyileşme için önemli ekonomi politikaları izlemiş ve önemli oranda başarılar elde etmiştir. Bu sebeple, 2009 yılında tüm dünyada derinleşerek ülke ekonomilerini etkileyen ABD kaynaklı ekonomik kriz karşısında daha önceki krizlere göre ekonomik göstergelerinin istikrarını önemli ölçüde koruyabilmiştir. Elbette daralan dış talep, dış dış finansman koşulları ve beklentilerin bozulması ile beraber krizin ilk etkileri sebebiyle ekonomide önemli daralmalara (2009 yılında reel GSYİH daralması %4.8) yol açmıştır. Diğer yandan ihracatta pazar çeşitliliği ile dış ticaret kanalının güçlendirilmesi, finansman imkanlarında ve beklentilerde iyileşmeye karşısında, baz yıl etkisi sebebiyle de reel ekonomik büyümede 2010 (%9.2) ve 2011 (%8.8) yıllarında canlanma gözlemlenmiştir. Ancak cari açık ve enflasyon riski sebebiyle iç talebin daraltılmasına bağlı olarak 2012 yılında büyüme önemli ölçüde yavaşlayarak %2.2 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2013 yılında ise reel büyüme oranı toparlanarak %4'e yükselmiştir. Ardından 2014 yılında bu oranın yaklaşık olarak yine %4'ler civarında gerçekleşmesi tahmin edilmektedir. Türkiye ekonomisi enerji, teknoloji, ara malı ve özellikle enerjide dışa bağımlılık kanallarını ortadan kaldırabildiği sürece sürdürülebilir ve güçlü bir reel ekonomik büyüme patikasını yakalayabilecektir.

Satın alma gücü paritesine göre dünyanın en büyük ekonomileri arasında Türkiye 2013 yılında olduğu gibi, 2014 yılında da dünyanın 16. büyük ekonomisi olmuştur. Krizin etkilerinin devam ediyor olmasına rağmen sıralamanın değişmemiş olması Türkiye açısından olumlu sayılabilecek bir durumdur. Öte yandan 2013 yılına göre 2014 de sıralamada bazı ülkelerin yer değiştirdiği görülmektedir. 2013 de 10. Sırada yer alan İtalya bir basamak gerileyerek yerini Meksika'ya bırakmıştır. Bu durum hala Avrupa ülkelerinin krizi derinden hissettiğini göstermektedir. Ancak bazı Avrupa ülkelerinin ise daha çabuk toparlandığı görülmektedir. Avusturya bir önceki yıla göre 2014'de bir basamak yükselerek 17 sıraya çıkmıştır. Krizin etkilerini derinden hisseden İspanya, İtalya ve İngiltere gibi ülkelerin satın alma gücü paritelerinin hala Türkiye'den yüksek olması daha Türkiye'nin çok mesafe kaydetmek zorunda olduğunu da göstermektedir.

Satın alma gücü paritesine göre Avrupa'nın en büyük ekonomileri sıralamasında 2013 yılına göre 2014'de ilk on değişmemiştir. Buna göre, Türkiye ekonomisi Avrupa ekonomileri arasında 2014 yılında da 6. sırada yer almaktadır. Türkiye ekonomisinin gerekli reformları yaparak yapısal sorunları aşması, dışa bağımlılığın azalması ve küresel rekabet gücünün yükselmesi ile dünya ve Avrupa ekonomileri arasında konumunu daha da güçlendirmesi ile ancak mümkün olabilecektir. Öte yandan krizin derin etkileri Yunanistan ekonomisi üzerinde daha net gözükmektedir. 2013'te 13. Sırada yer alan Yunan ekonomisi 2014'de gelindiğin de

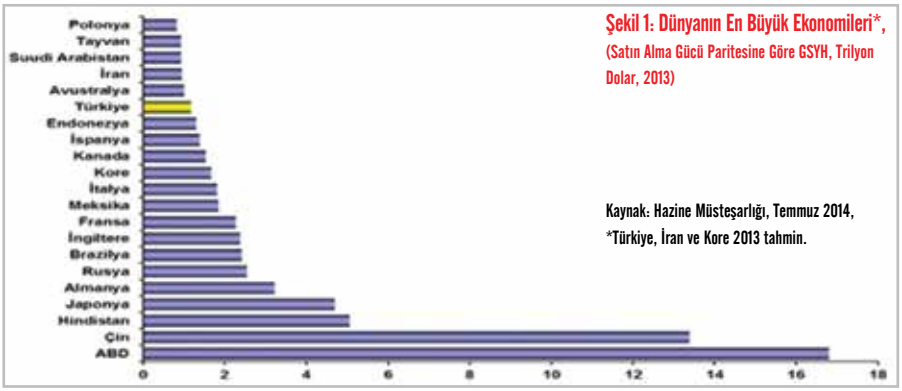

Şekil 1: Dünyanın En Büyük Ekonomileri*, (Satın Alma Gücü Paritesine Göre GSYH, Trilyon Dolar, 2013)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014,
*Türkiye, İran ve Kore 2013 tahmin.

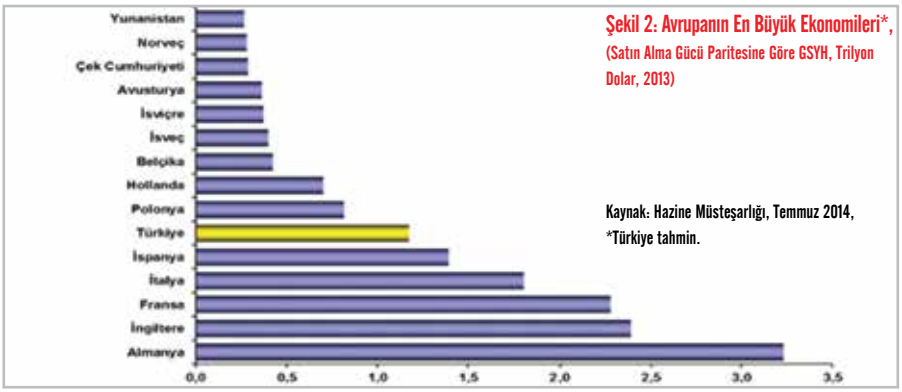

Şekil 2: Avrupanın En Büyük Ekonomileri*, (Satın Alma Gücü Paritesine Göre GSYH, Trilyon Dolar, 2013)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014,
*Türkiye tahmin.

Şekil 3: Reel GSYH Büyüme Oranları (Yıllık % Değişim)

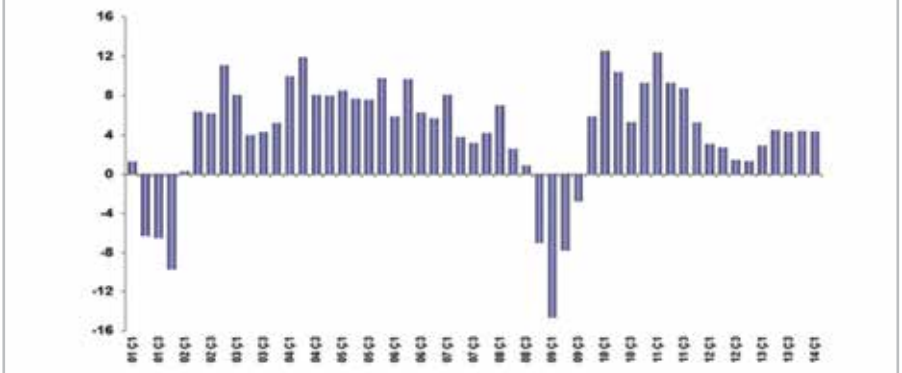

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

Şekil 4: GSYH Büyümesine Katkılar (%)

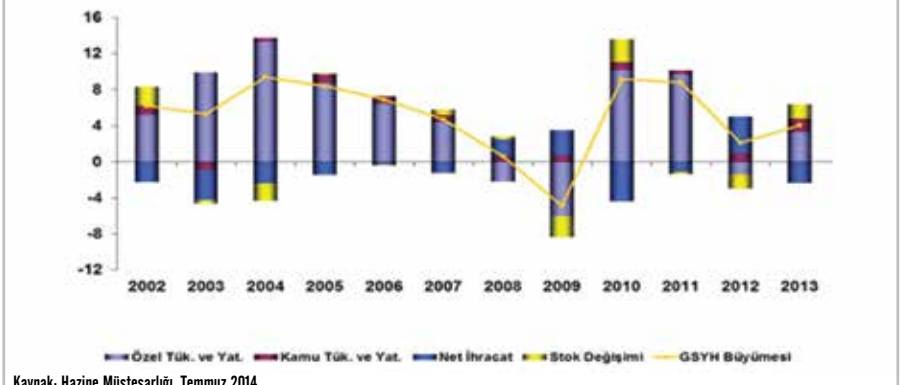

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

iki basamak birden gerileyerek 15. Sıraya düşmüştür. Avrupa ekonomileri ilk onunda da değişiklik olmamıştır.

2. Ekonomik Büyümede Gelişmeler

1999 ve özellikle 2001 yıllarındaki önemli ekonomik büyüme daralmalarından sonra 2002 yılından itibaren Türkiye'de ekonomik büyüme ivmesi kazanılmış ancak ne var ki bu ivme sürekli olamamıştır. Çünkü Türkiye ekonomisinin yapısal sorunları sürdürülebilir istikrarlı büyümenin önünde temel engeldir. Bu durum 2005 sonrasında net olarak görülmektedir. Küresel ekonomik kriz ise bu daralmayı hızlandırmıştır. Küresel krizle birlikte ise, daha önce belirtildiği gibi, Türkiye ekonomisinin dış talep, dış finansman koşulları ve beklentilerin bozulması ekonomide önemli daralmalara yol açmıştır. 2001 yılındaki % -5.7 lik daralma kadar olmasa da 2009 yılında da reel GSYİH daralması %-4.8 düzeyinde gerçekleşmiştir. Diğer yandan ihracatta pazar çeşitliliği ile dış ticaret kanalının güçlendirilmesi, finansman imkanlarında ve beklentilerde iyileşmeye karşısında, baz yıl etkisi sebebiyle de reel ekonomik büyümede 2010'da %9.2 ve 2011'de %8.8 lik performanslar yakalanabilmiştir. Hemen ardından cari açık ve enflasyon riski sebebiyle iç talebin daraltılmasına bağlı olarak 2012 yılında büyüme önemli ölçüde yavaşlayarak %2.2 düzeyinde gerçekleşmiş, 2013 yılında ise reel büyüme oranı toparlanarak %4'e yükselmiştir. 2014 yılında ise bu oranın yaklaşık %4'ler civarında gerçekleşmesi beklenmektedir. Büyüme Türkiye için son derece elzemdir. Ancak yapısal reformlar gerçekleştirilerek büyümenin sürdürülebilir ve kalıcı hale getirilmesi gelecek açısından olumlu sonuçlar doğuracaktır. Bu sayede ancak işsizlik sorunu da azaltılabilecektir. Tablodan da görüleceği gibi 2013 yılında yakalanan artış ivmesi 2014 ün ilk çeyreğinde de devam ediyor gözükmektedir. 2002-2008 yılları arası ivmenin tekrar yakalanması kısa vadede zor gözükse de Türkiye ekonomisi gelecek için hala umut vaat etmeye devam etmektedir.

Türkiye ekonomisi için GSYH büyümesine katkı açısından hala özel tüketimin ekonomik büyümenin itici gücü olduğu görülmektedir. Net ihracat ise 2012 yılı hariç çok düşük veya negatif katkı yapmaktadır. Buradan hareketle iç talebe dayalı büyümenin sürdürülebilir olmayacağı açıktır. Net ihracatın ekonomik büyümedeki rolü yükseltilmelidir. Öte yandan 2013 yılında kamu kesimi tüketim ve yatırımlarının önceki döneme göre artış eğiliminde olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum açık olarak mevcut hükümetin büyümeye büyük değer atfettiğini göstermektedir. Bu durum sürdürülebilir büyüme açısından önemlidir. Ayrıca 2012 deki net ihracat katkısı-

Tablo 1: İstihdamın İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı, 2011, (%)

Ülke	Tarım	Sanayi	Hizmetler
Türkiye	25,5	26,5	48,1
Meksika	13,4	24,4	62,2
Polonya	13,1	30,7	56,2
Kore	6,4	27,8	58,9
Macaristan	4,9	30,9	64,2
İspanya	4,2	21,9	73,9
İtalya	3,7	28,8	67,5
Japonya	3,5	24,8	71,7
Çek Cumhuriyeti	3,0	38,5	58,5
Kanada	2,1	19,8	78,1
İngiltere	1,2	19,1	79,7

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

nın 2013 istenilen düzeye yükselmediği de açık olarak görülmektedir. Yapısal reformlar ve büyümeye dönük teşviklere devam edilmesi, ayrıca ihracat politikasının revize edilmesi büyümeyi daha kalıcı hale getirecektir.

GSYH büyüme oranlarına baktığımızda ise 1982-86 döneminde yakalanan ortalama %5,3 orana 2002 yılına kadar ulaşılamamıştır. 2002-06 yılları arasında ise tarihi rekor diyebileceğimiz %7,2'ye ulaşılmıştır. 1997-2001 dönemi en ise en düşük büyüme ortalamasının olduğu dönemdir. Hatırlanacağı gibi bu dönemde Asya ve Rusya krizleri ardından 2000 kasım ve 2001 şubat krizleri Türkiye'yi derinden sarsmıştır. 2007-13 yılarında ise küresel krizinde etkisiyle büyüme ortalaması %3.4 seviyelerine kadar gerilemiştir.

Türkiye ekonomisi büyüme hedefi ise 2014 yılı için %4, 2015 ve 2016 hedefleri ise %5 düzeyindedir. Bu hedefler gerçekçi olmasına karşın Türkiye ekonomisi için yeterli değildir. Kalıcı ve sürdürülebilir büyüme hedeflenmeli, ihracat temelli büyüme ön plana çekilmelidir.

Türkiye ekonomisi için kişi başına düşen GSYH seyri ise son yıllarda yavaşlama gösterse de olumlu seyretmeye devam etmektedir. 2002-2008 arası dönemde istikrarlı bir şekilde artış gözlemlenirken, küresel ekonomik krizin etkisiyle 2009'da düşüş görülmüş, 2009 sonrasında topr-

Şekil 5: GSYH Büyüme Oranı (Dönem Ortalaması, %)

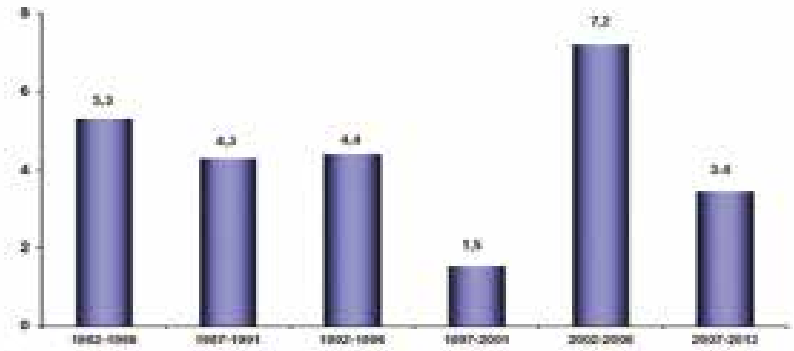

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

Şekil 6: Kişi Başına Düşen GSYH (ABD Doları)

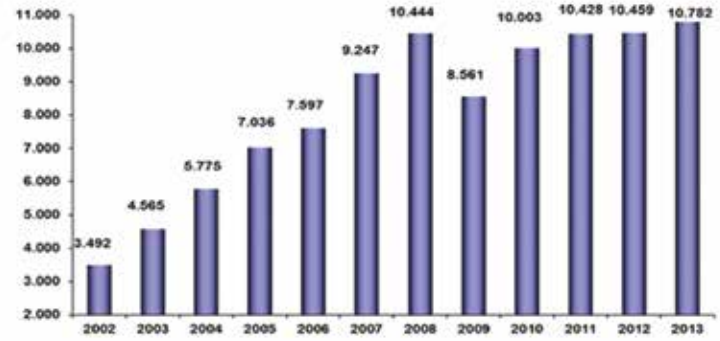

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

Şekil 7: AB Ülkeleri ve Türkiye'de Talebin Bileşenleri (2001=100)

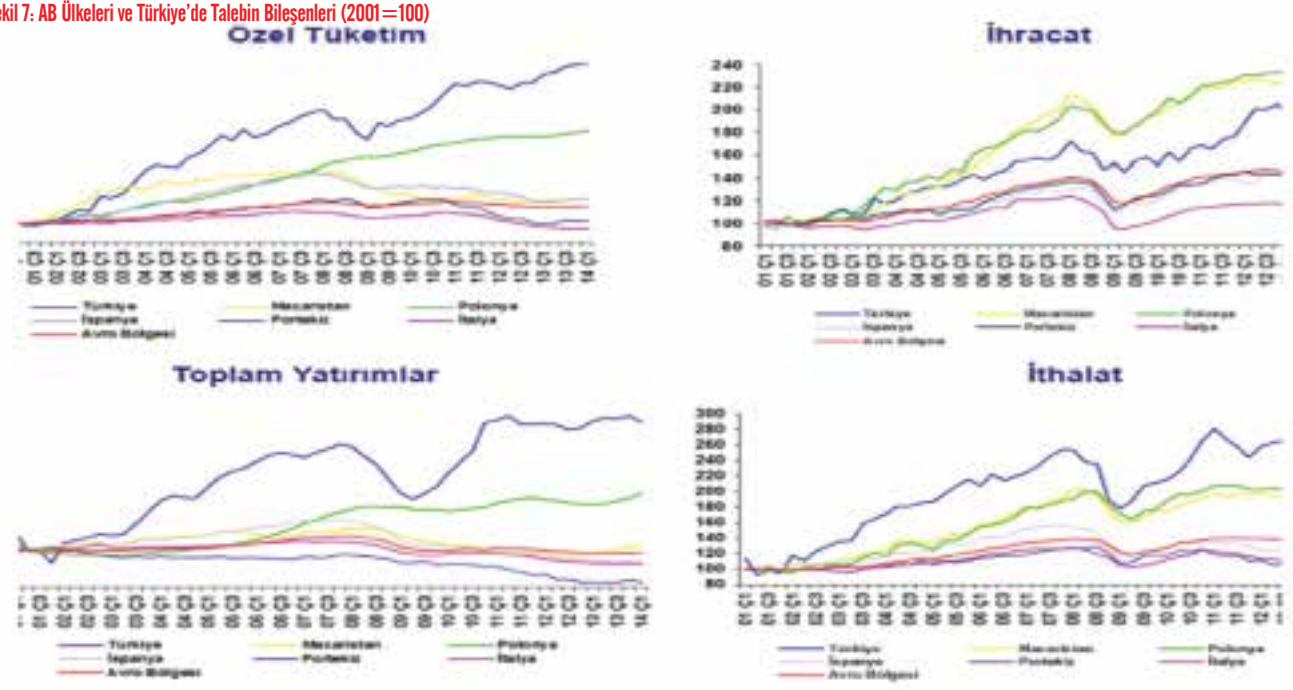

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

Şekil 8: Toplam Sanayi Verimlilik Endeksi

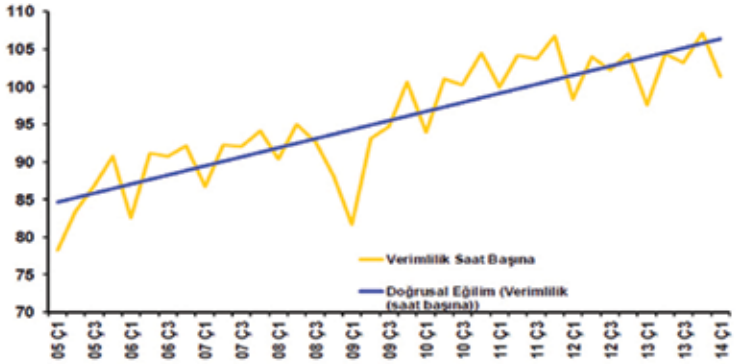

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

Şekil 9: Türkiye ekonomisi Ortalama Enflasyon Oranı (%)

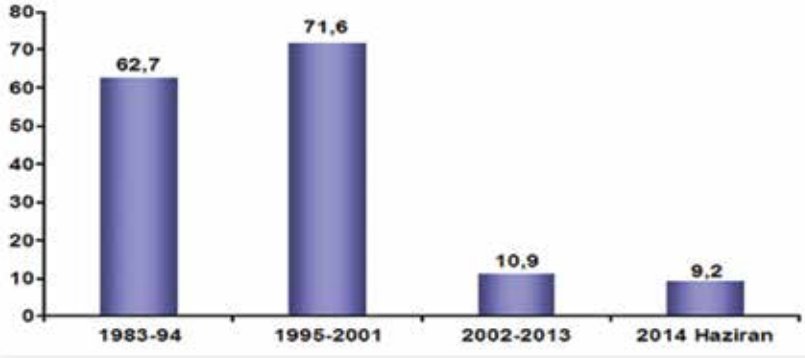

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

Şekil 10: Enflasyon Gelişmeleri

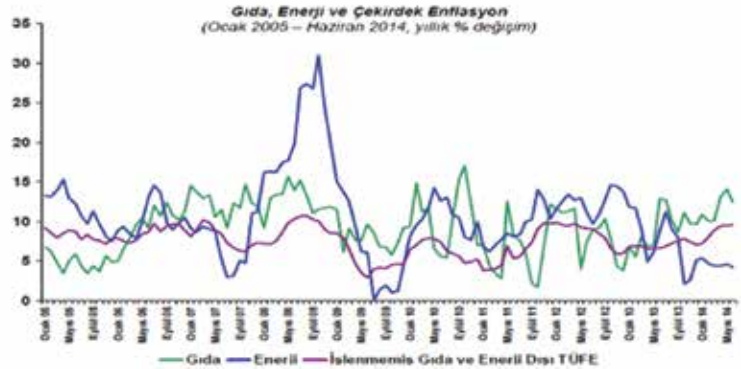

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

Şekil 11: Dünyada Enflasyon Gelişmeleri

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

lanma olsa da kriz öncesi yükseliş trendi henüz yakalanamamıştır. Büyüme için kalıcı reformlar kişi başına düşen gelirde de istikrarı sağlayacaktır. Bu yüzden kalıcı yapısal reformların yapılması önemli gözükmektedir.

AB ülkeleri ve Türkiye için toplam talebin bileşenlerine baktığımızda, Türkiye ekonomisinde yatırım harcamaları yüksek gözükmesine karşın maalesef tüketim ve ithalat harcamaları da oldukça yüksektir. İhracat ise bu kalemlere göre daha düşük seyretmektedir. Bu durum ise dış denge ve ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemektedir. Avrupa'da ise Avro bölgesi stabil görünürken, Polonya dikkate değer bir gelişme göstermektedir. Talebin bileşenlerinden ihracat Polonya'da önemli hale gelirken tersine ithalat orta düzeylerde seyretmektedir. Türkiye'ye göre bileşenlerden toplam yatırımlar ve özel tüketim daha aşağıda olmasına rağmen ihracatın payının yüksek olması durumu telafi etmektedir. Aynı şekilde Macaristan ekonomisi de iniş çıkışlarına rağmen Polonya'ya benzer özellikler taşımaktadır.

Toplam sanayi verimlilik endeksine baktığımızda ise Türkiye ekonomisi için 2009'da küresel ekonomik krizinde etkisi ile bu yıl haricinde sanayide verimlilik artan ancak volatile bir yapıda seyir izlemektedir. 2013 ve 2014 ilk çeyrekte saat başı verimlilik düşüşleri göze çarpan bir diğer unsurdur. Ancak yine de sanayi verimlilik endeksi 2005 yılından itibaren sürekli artış trendinde seyretmektedir. Bu durum Türkiye ekonomisi açısından son derece olumlu karşılanması gereken bir unsurdur.

3. Enflasyonda Gelişmeler

Enflasyon, kısaca fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen sürekli artışlar olarak tanımlanabilir. Fiyatlar genel seviyesinin sürekli artış göstermesi genellikle bir ekonomide belirli bir sürede mevcut toplam talebin toplam arzı aşması kaynaklıdır.

Enflasyon gelir ve servet dağılımındaki adaletsizliği arttırmaktadır. Enflasyon dönemlerinde düşük ve orta gelirli bireylerin yapmış oldukları tasarruflardan gelir elde edebilmeleri için faiz oranlarının enflasyon oranının üstünde olması gerekmektedir. Enflasyonun gözlendiği ekonomilerde ülke içerisinde üretilen malların fiyatları artmaktadır. Böyle bir durumda dış ülkelerde üretilen malların fiyatları görece olarak ucuzlamaktadır. Bu sebeple enflas-

Şekil 12: Türkiye ekonomisi İşsizlik Oranı (%)

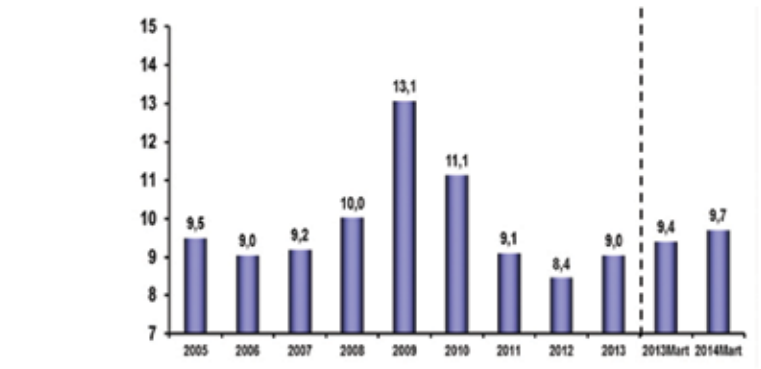

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

Şekil 13: Bölgelere Göre İşsizlik Oranı (2012, Düzey 2)

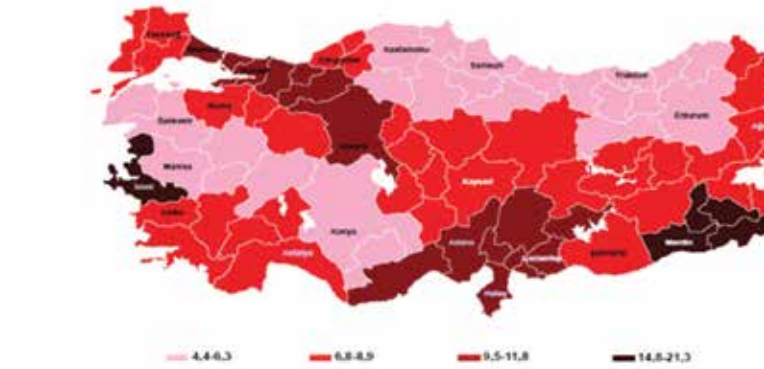

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

Şekil 14: Toplam Sanayi Sektöründe Verimlilik ve Ücretler, (Çalışılan Saat Başına)

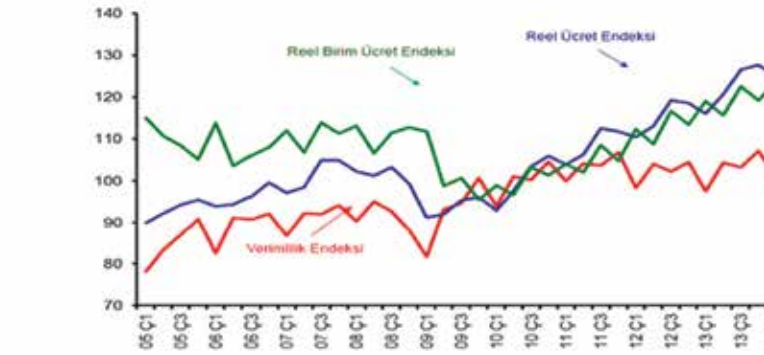

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

Şekil 15: Eğitim Seviyesine Göre İstihdam Oranı (Toplam, Çalışma Çağındaki Nüfusa Oran, 4-Çeyrek Hareketli Ortalama)

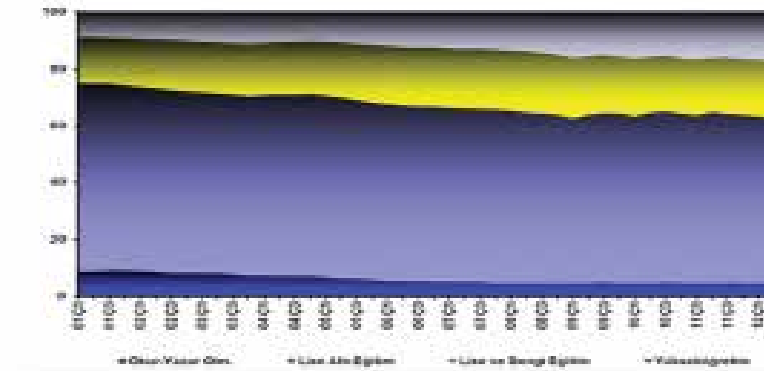

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

yonun hüküm sürdüğü ekonomilerde ithalat artmakta ve buna bağlı olarak ihracat azalmaktadır. İthalat artışının kota veya gümrük vergileri aracılığı ile engellenmeye çalışılması ise başarılı sonuçlar doğurmamaktadır

Türkiye ekonomisi 1980'li yıllardan itibaren önemli ölçüde kayıplara uğradığı yüksek enflasyon oranlarından, 2001 den sonra para politikasında alınan tedbirler ve uygulamaya konulan enflasyon hedefleme stratejileri ile önemli ölçüde kurtulmuştur. Ancak enflasyonun temel kaynakları yüksek kamu açığı, yüksek faiz ve fiyatlama davranışlarındaki bozulmalar iyileşmesine karşı para politikası kontrolü dışında olan küresel emtia fiyatlarındaki gelişmeler ve ekonomideki yapısal dengesizlikler sebebiyle enflasyonun daha da düşük seviyede istikrar kazanması zor olmaktadır. Türkiye ekonomisi ortalama enflasyon oranı dönemlere göre ele alındığında, 1983-94 döneminde ortalama enflasyon %62.7 iken, 1995-2001 döneminde ise %71.6 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2002 sonrasında ise %10 etrafında seyretmektedir. Şüphesiz yapılan ekonomik reformlar eşliğinde gelinen noktalar son derece büyük bir başarı öyküsünü göstermektedir. Ancak yine de sürdürülebilirlik ve gelecek perspektifi açısından hala bu rakamlar Türkiye için yüksektir. Enflasyon oranın da %3'lere ulaşılması aslında Türkiye için hayal değildir. İstikrarlı siyasi iktidar, kalıcı reformlar ve kontrollü kamu harcamaları Türkiye'yi hedeflerine ulaştırabilecektir. Bu yıl % 9 un altında çıkabilecek bir enflasyon oranı Türkiye'yi hedeflerine daha da yaklaştıracaktır. Yapılan kalıcı reformlarla eski dönemlerde olduğu gibi insanlar artık alış verişi kolilerle yapmamakta, Enflasyon ortamlarında mal stoklayarak para kazanan açık gözler türememektedir.

Türkiye ekonomisi için 2014 yılında %5.3 olarak hedeflenen enflasyon tahmininin gerçekleşme olasılığı zayıf gözükmektedir. Öte yandan Hazine Müsteşarlığı verilerine göre 2015 ve 2016 yılları için öngörülen %5'lik enflasyon hedefinin tutturulması kararlı politikaların uygulanması ile ancak mümkün gözükmektedir. 2015 yılında gerçekleşecek olan genel seçimlerin getireceği riskte göz önüne alındığında hedeflerin gerçekleşmesi olasılığı büyük bir soru işareti oluşturmaktadır. Siyasi istikrar ekonomi için tahminlerin gerçeğe en yakın çıkmasını sağlayacak yegane unsurdur.

Şekil 16: Türkiye ekonomisi İhracat ve İthalat Değerleri (Yıllık, Milyar ABD Dolar)

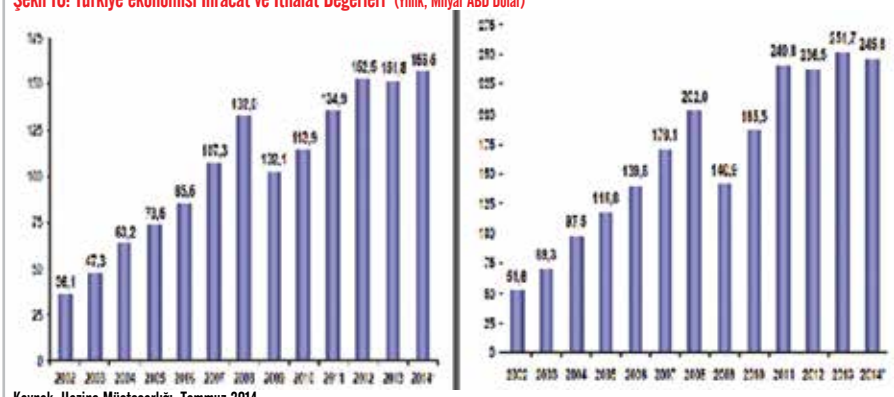

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

Şekil 17: Dış Ticaret Dengesi / GSYH (%), 2012

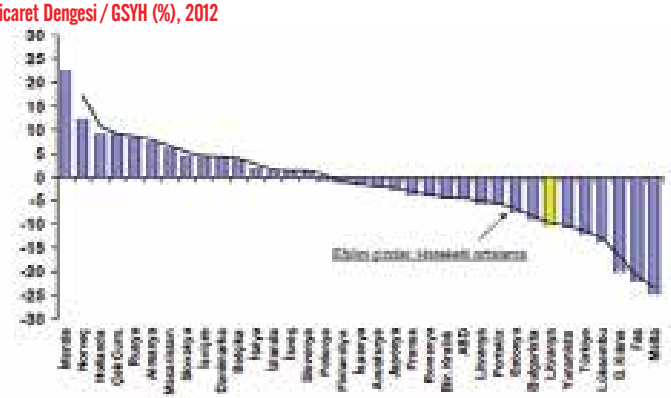

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

Şekil 18: Cari İşlemler Dengesi / GSYH (%)

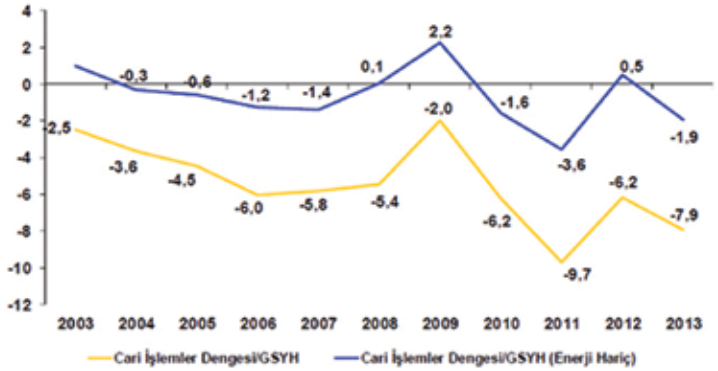

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

Şekil 19: Cari İşlemler Dengesi / GSYH (%), 2012

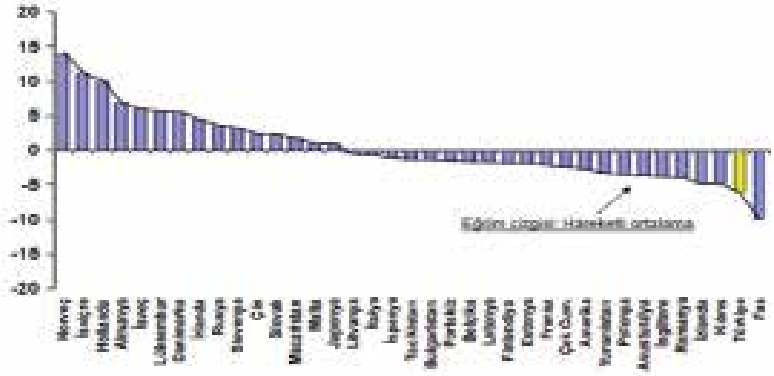

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

Türkiye ekonomisi için enflasyon gelişmelerine baktığımızda ise işlenmemiş gıda ve enerji dışı TÜFE yaklaşık %4-12 düzeyinde dalgalanmaktadır. Enerji fiyatları ise küresel ekonomik kriz öncesi zirve yapmasına karşın krizle birlikte düşmüştür. Ayrıca 2014 başından itibaren ve hala devam eder düzeyde gıda ürünlerinin Enflasyon artışında önemli bir etkiye sahip olduğu dikkat çekmektedir. 2014'te enerjinin enflasyona etkisi diğer unsurlara göre daha az artış göstermiştir.

Hazine Müsteşarlığı verilerine göre enflasyon ve enflasyon beklentilerindeki yıllık değişimde azalma eğilimi gözlenmektedir. Buna göre, enflasyon beklentileri 2016 yılına doğru %6.62'ye yaklaşmaktadır. Pisikolojik anlamda beklentinin aşağıya doğru olması ekonomi açısından son derece olumlu sonuçlar doğuracak bir unsurdur. Çünkü beklenti enflasyonun oluşmasında en önemli unsurlardan bir tanesidir. Beklenen enflasyon, bir ekonomide belirli bir oranda var olan enflasyonun ileriki dönemlerde de devam edeceği beklentisidir. Beklenen enflasyonun ekonomiye pozitif anlamda katkı sağlayabileceği ileri sürülmektedir. Şöyle ki üreticiler açısından ele alındığında ileriki dönemlerde fiyatların yükseleceği beklentisi şimdiden üretim yapıp ileride daha yüksek fiyattan satma ve karı arttırma isteğini doğurmaktadır. Bu şekilde toplam arz artış göstermekte ve bu durum istihdama katkı yapmaktadır.

Dünyada ve Türkiye ekonomisinde enflasyon gelişmelerine baktığımızda Türkiye ekonomisi maalesef dünya ve bölge ortalamalarına göre hala yüksek bir enflasyon oranına sahiptir. Ancak, 2007 sonrası dönemde gelişmekte olan ülkelerin enflasyon düzeyi etrafında dalgalanma söz konusudur. Ocak 2011 döneminde dünya ortalamasına oldukça yaklaşılmış ancak sonrasında eski düzeye tekrar dönülmüştür. Son on iki yılda enflasyon oranlarında Türkiye'de tarihi başarılara imza atılmış olsa da hala dünya, gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler üzerinde bir enflasyon oranı Türkiye'yi zorlamaktadır. Kalıcı istikrar için enflasyon mücadelesi devam etmelidir.

Türkiye enflasyon sıralamasında dünyada 2004 yılına kadar en yüksek enflasyona sahip ilk 10 ülke arasında iken, 2004 sonrası yüksek enflasyonlu ülke durumundan kısmen uzaklaşarak 2007'de 64. Sıraya kadar gerilemiş, en son 2012 yılında 184 ülke

arasında 50. sırada yer almıştır. Bu sıralama onbeş yıl öncesine göre Türkiye için başarı ancak hala yeterli değildir.

4. İşgücü Piyasası , İşsizlik ve İstihdam

İşgücü, aktif nüfustan (15-64 yaş) çalışma isteği olmayanlarla akli ve bedeni durumları çalışmaya elverişli olmayan nüfusun çıkarılması sonucu kalan kesimdir. Aktif nüfus bir nevi işgücünü gösterse de akli ve bedeni engelleri olan bireyler ve sermaye sahibi veya müteşebbis olan bireylerin kendi istekleri ile çalışmak istememeleri işgücünü aktif nüfustan ayırmaktadır. Bir başka ifade ile işgücünü, ülke nüfusunun üretim gücüne sahip olan kesimi olarak tanımlamak mümkündür.

Uluslararası Çalışma Örgütü'ne göre işsizlik, çalışma güç ve isteği olduğu halde cari ücret seviyesinden iş bulunamaması durumudur. Eğer işgücü istihdam hacminden daha büyük ise bu durumda işsizlik ortaya çıkmaktadır. İşsiz, çalışma isteği ve gücü olduğu halde cari ücret seviyesinden iş bulamayan kişi olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye ekonomisi gelişmekte olan bir ülke olmanın getirdiği nüfus, istihdam ve işsizlik alanındaki sıkıntılarını aşmak için ekonomi politikaları üretmeye ve uygulamaya çalışmaktadır. Genç nüfus yoğunluğu açısından bu dönemde önemli nicelik avantajına sahip Türkiye ekonomisi ne var ki bu genç nüfusun niteliğini iyileştirmekte zorlanmaktadır. Diğer yandan ekonomik büyüme cephesindeki istikrarsızlıklar da istihdamı olumsuz etkilemektedir. Buna karşın özellikle küresel ekonomik kriz süreci ve sonrasında Türkiye ekonomisi işsizlikle etkili bir şekilde mücadele ederek işsizliği kriz dönemine göre makul seviyede tutabilmiştir. İşgücü piyasasında ise işletmelerin rekabet gücünün artırılması ve emek piyasasının daha sağlıklı işleyebilmesi için işgücü piyasası reformları yapılmıştır. Bu çerçevede işgücü maliyetlerinin azaltılması, aktif işgücüne ayrılan kaynağın aktarılması, doğrudan olmayan mali yüklerin azaltılması, istihdam piyasasının esnekleştirilmesi ve kayıtdışılıkla mücadele konularında reformlar yapılmıştır.

İstihdam profilini diğer ülkeler karşısında incelediğimizde Tablo-1'den görülebileceği gibi, 2011 verilerine göre, istihdamın yaklaşık %25'i tarımda, %27'si sanayide ve %48'i hizmetler sektöründe

Şekil 20: Yurtiçinde Doğrudan Yabancı Sermaye Girişi (Milyar Dolar)

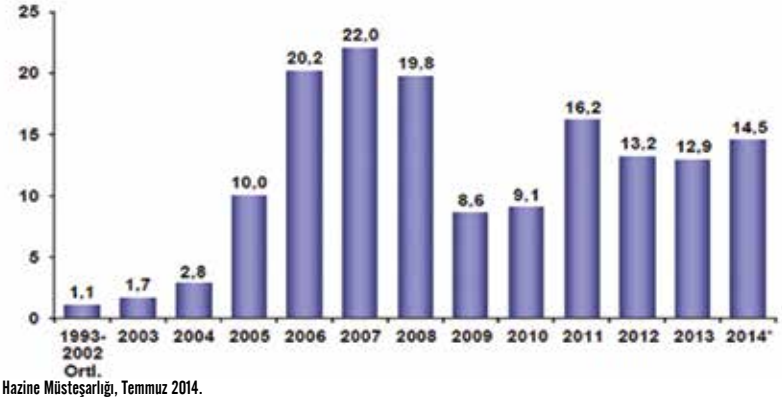

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

Tablo2: Türkiye Brüt Dış Borç Stoku (Milyar Dolar)

Milyar USD	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014 Ç1
Toplam	208,3	250,3	281,2	269,1	291,9	303,7	337,7	388,1	386,8
Kısa Vade	42,9	43,1	52,5	49,0	77,3	81,6	100,1	129,3	124,7
Uzun Vade	165,5	207,1	228,6	220,1	214,6	222,0	237,6	258,8	262,1
Kamu Sektörü	71,6	73,5	78,3	83,5	89,1	94,2	103,9	115,8	117,0
Kısa Vade	1,8	2,2	3,2	3,6	4,3	7,0	11,0	17,6	17,8
Uzun Vade	69,8	71,4	75,1	79,9	84,8	87,2	92,9	98,2	99,2
TCMB	15,7	15,8	14,1	13,2	11,6	9,3	7,1	5,2	4,9
Kısa Vade	2,6	2,3	1,9	1,8	1,6	9,3	7,1	5,2	4,9
Uzun Vade	13,1	13,5	12,2	11,4	10,0	8,1	6,1	4,4	4,1
Özel Sektör	121,1	161,0	188,8	172,4	191,2	200,1	226,6	267,1	164,9
Kısa Vade	38,5	38,7	47,4	43,6	71,5	73,4	88,0	110,9	106,1
Uzun Vade	82,5	122,3	141,4	128,8	119,8	126,7	138,6	156,2	158,8

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

Tablo3: Dış Borç Stokuna İlişkin Oranlar (%)

%	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014 Ç1
Toplam Dış Borç Stoku/GSYH	39,6	38,6	37,9	43,6	39,9	39,2	42,9	47,3	48,0
Özel Sektör Dış Borç Stoku/GSYH	23,0	24,8	25,4	28,0	26,1	25,9	28,8	32,6	32,9
Toplam Dış Borç Stoku/İhracat(FOB)	243,6	233,3	213,0	263,4	256,3	225,1	221,5	255,7	249,5
Özel Sektör Dış Borç Stoku/İhracat(FOB)	141,5	150,1	143,0	168,8	167,9	148,3	148,7	176,0	170,9
TCMB Rezervler(Brüt)/Toplam Dış Borç	29,2	29,3	25,3	26,3	27,7	25,8	29,6	28,6	27,4
TCMB Rezervler(Brüt)/Kısa Vadeli Borçlar	142,1	1693,9	135,2	144,3	104,4	96,1	99,8	85,8	85,0

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

Şekil 21: Reel Borçlanma Faiz Oranı (Bileşik, %)

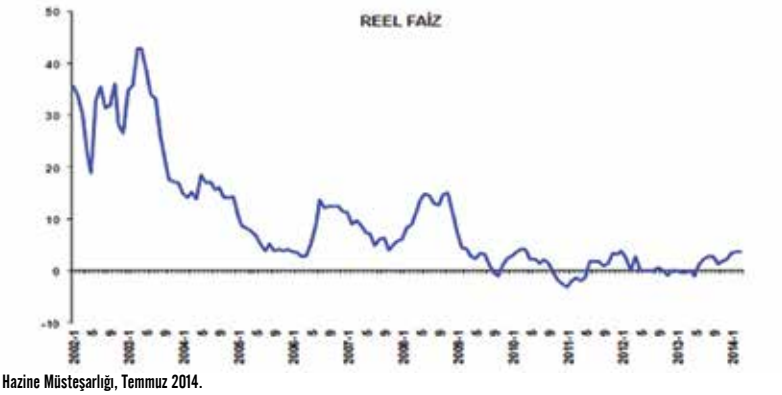

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

Tablo4: Toplam Kamu Net Borç Stoku (Milyar TL)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014 Ç1
I.Toplam Kamu Brüt Borç Stoku	365,9	355,5	408,2	465,7	497,1	546,4	562,8	623,3	636,0
Merkezi Yönetim	345,1	333,5	380,3	441,5	473,6	518,4	532,2	585,8	598,4
Diğer Kamu	20,8	22,0	27,9	24,2	23,5	28,1	30,6	37,4	37,6
II.Varlıklar ve Kamu Mevduatı	107,7	107,1	140,2	155,8	179,3	256,4	322,3	425,6	444,1
Merkez Bankası Net Varlıkları	45,7	41,8	60,4	66,0	86,2	143,2	189,5	271,1	289,4
Kamu Mevduatı	38,3	34,6	41,5	47,7	47,2	59,8	71,6	84,2	81,9
İşsizlik Sigortası	23,7	30,7	38,4	42,1	45,9	53,5	61,2	70,4	72,8
III. Kamu Net Borç Stoku	258,2	248,4	268,0	309,9	317,8	290,0	240,6	197,6	191,8

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

Tablo5: AB Üyesi Ülkelerde AB Tanımlı Borç Stoku / GSYH (%)

Borsa İsmi	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Euro Bölgesi (17 ülke)	70,2	80,1	85,6	87,5	90,8	92,7
AB (27 ülke)	62,2	74,5	80,2	82,7	85,5	87,4
Yunanistan	112,9	129,7	148,3	170,3	157,2	175,1
İtalya	106,1	116,4	119,3	120,7	127,0	132,6
Portekiz	71,7	83,7	94,0	108,2	124,1	129,0
Belçika	89,2	96,6	96,6	99,2	101,1	101,5
Fransa	68,2	79,2	82,7	86,2	90,6	93,5
İngiltere	51,9	67,1	78,4	84,3	89,1	90,6
İspanya	40,2	54,0	61,7	70,5	86,0	93,9
Almanya	66,8	74,6	82,5	80,0	81,0	78,4
Macaristan	73,0	79,8	82,2	82,1	79,8	79,2
Avusturya	63,8	69,2	72,5	73,1	74,4	74,5
Hollanda	58,5	60,8	63,4	65,7	71,3	73,6
Türkiye	40,0	46,0	42,3	39,1	36,2	36,3

Kaynak: World Federation of Exchange, Capital Market Statistics, 2013.

Şekil 22: Merkezi Yönetim Bütçe Açığı / GSYH (%)

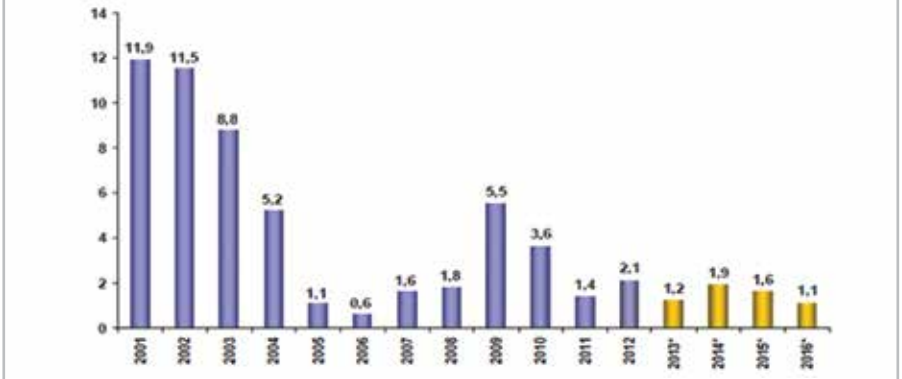

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

Şekil 23: Genel Yönetim Bütçe Açığı (2010 Yılı, % GSYH)

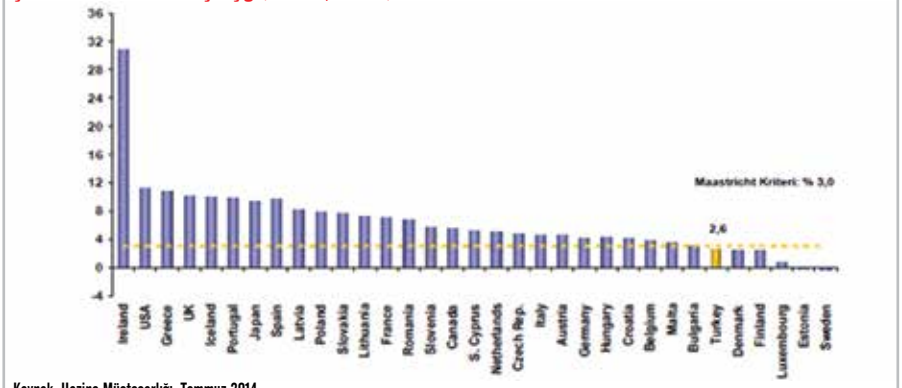

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

Şekil 24: Döviz Kuru (TL/Dolar)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

istihdam edilmektedir. Sanayideki istihdamın payı diğer ülkelere yakınken maalesefe Türkiye ekonomisinde tarım sektöründe istihdam düzeyi diğer ülkelerin oldukça üzerindedir. İngiltere, İtalya ve İspanya için tarımın önemi göz önüne alındığında Türkiye'de tarımda çalışanların oranlarının oldukça yüksek olduğu dikkatlerden kaçmamaktadır.

Ancak bazı olumsuzluklara rağmen, küresel ekonomik kriz haricinde istihdam düzeyi Türkiye'de hala artış göstermektedir. Bu durum şüphesiz ekonomi açısından olumlu bir gelişmedir.

Türkiye ekonomisi için işsizlik oranları 2005 yılından itibaren detaylı şekilde aşağıdaki tabloda görülmektedir. Küresel ekonomik kriz öncesi %9-10 bandında seyreden işsizlik oranı küresel ekonomik krizle birlikte %13.1'e çıkmış ancak bir yandan işsizliği düşürmeye yönelik politikalar diğer yandan ise krizin etkilerinin azalması ile işsizlik önce azalma sonrasında ise 2014'de %9.7'lere kadar yükseliş göstermiştir. İşsizlik yapılan tüm iyileştirme çabalarına rağmen dünyanın olduğu gibi Türkiye'nin de ciddi bir sorunu olmaya devam etmektedir.

Türkiye ekonomisi için bölgelere göre işsizlik oranları ise aşağıda verilmiştir. Buna göre, büyük şehirlerde aşırı göç, kırsalda ise iş kısıtı sebebiyle işsizlik yüksek gözlemlenmektedir. İstanbul, Kocaeli, İzmir ve Gaziantep gibi sanayi kentlerinde işsizlik oranının %9,5 in üzerinde olması bu şehirlerin cazibe merkezi olup sürekli göç almasından kaynaklanmaktadır. Türkiye'de sanayileşme kesinlikle büyük kentler dışına kaydırılmalı teşvikler bu yönde yeniden gözden geçirilmelidir. Hele İstanbul ve Kocaeli gibi merkezler artık yavaş yavaş sanayiden arındırılmalı sanayi başka yerlere kaydırılmalıdır. İstanbul tarih, bilim, turizm, finans ve ticaret merkezi olmalıdır.

Şekil-14'de toplam sanayi sektöründe verimlilik ve ücretler verilmiştir. Buna göre, kriz öncesi dönemde reel ücret endeksi, verimlilik endeksinin üstünde iken kriz sonrası dönemde 2011 sonuna kadar birbirlerine yakın seyrederken 2012 sonu itibariyle verimlilik düşüş göstermektedir.

Türkiye'de toplam istihdamın kayıt ve kayıt dışı yapısı hala önem arz eden bir durumdur. Buna göre, 2014 yılında hala kayıtdışı istihdam oranı, maalesef en az

kayıtlı istihdam oranı kadar yüksek bir düzeyde seyretmektedir. İstihdamın neredeyse %50'si kayıt dışıdır. Buna rağmen yapılan düzenlemelerle birlikte 2010 yılı sonrasında kayıtlı istihdamda küçükte olsa artış ivmesi göze çarpmaktadır.

Eğitim seviyesine göre istihdam oranın yapısı ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Buna göre, toplam çalışma çağındaki istihdamın yaklaşık 1/3'ü lise altı eğitime sahiptir. Diğer yandan lise ve dengi eğitime sahip olanların istihdamdaki payı yaklaşık %20 bandında seyrederken yükseköğretimlilerin istihdamdaki payı ise düşük düzeyde de olsa gittikçe artmaktadır. Yükseköğretim okullaşma oranının artıyor olası gelecekteki istihdam yapısı açısından değişim olacağını ortaya koymaktadır.

5. Dış Ticaret ve Ödemeler Dengesinde Gelişmeler

Şekil-16 da Türkiye ekonomisinin dış ticaret yapısını incelediğimizde ise ihracatın değeri 156.5, ithalatın değeri ise 245,8 milyara ulaşmıştır. Ne var ki, ihracatın ithalatı karşılama oranı yaklaşık 2/3 civarında dalgalanmaktadır. 2002 yılındaki 36 milyar dolarlık ihracat rakamları son oniki yılda tarihi rekorlar kırılarak 156 milyar dolara yükselmiştir. Bu durum kimsenin göz ardı edemeyeceği bir başarıdır. Ancak bu başarılar 2023'te 500 milyar dolarlık hedeflerin yakalanmasını kolay hale getirmemektedir. İthalatında hız kesmeden artıyor olması dikkat edilmesi gereken bir durumdur.

Ülke ekonomilerine göre dış ticaret dengesi ise aşağıdaki tabloda görülmektedir. Buna göre, Türkiye ekonomisi dış ticaret açığının GSYH'a oranı %10 civarında olup oldukça yüksektir. Öte yandan bu oran krizin etkilerini ciddi şekilde atlatamayan İtalya, ispanya gibi ülkelerde dahi Türkiye'nin oldukça gerisindedir.

Şekil-18'de Türkiye ekonomisi için cari işlemler dengesinin GSYİH'a oranı verilmiştir. Buna göre cari işlemler dengesinin GSYİH'a oranı kriz harici dönemlerde artan bir eğilime sahiptir. Diğer yandan, enerji harici cari işlemler dengesi ise daha iyi durumdadır.

Ülke ekonomilerine göre cari işlemler dengesi ise aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Buna göre, Türkiye ekonomisi cari işlemler açığının GSYH'a oranı %7 civarında olup oldukça yüksektir .Dış ticaret

Şekil 25: İkincil Piyasa ve TCMB Politika Faiz Oranları

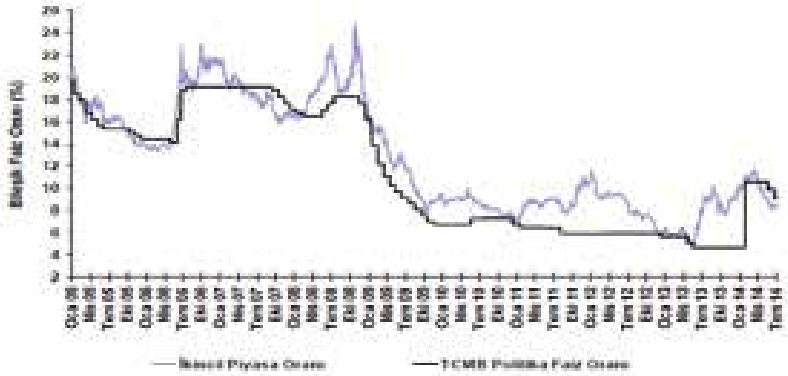

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

Şekil 26: BIST 100 Endeksi

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

Şekil 27: Dış Borç Risk Primi (bp)

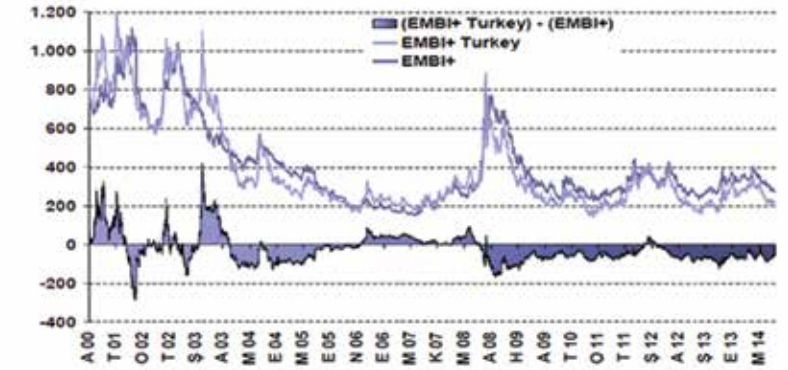

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

Şekil 28: Bankacılık Sektörü: Sermaye Yeterlilik Oranı (%)

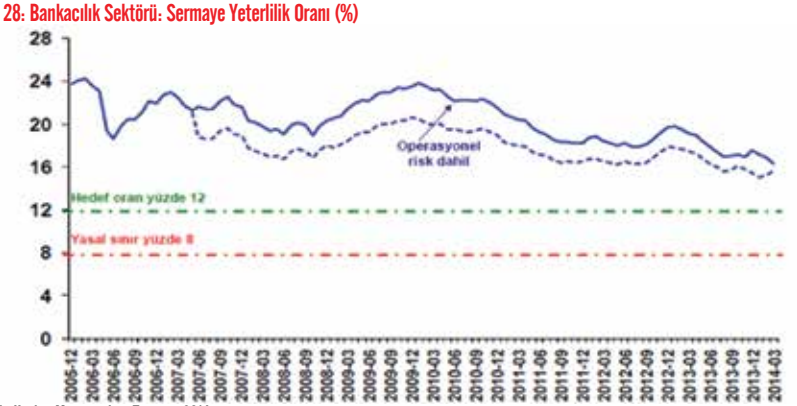

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

Şekil 29: Bankacılık Sektörü: Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkelerde Sermaye Yeterlilik Oranları (%, 2013 Yılsonu)

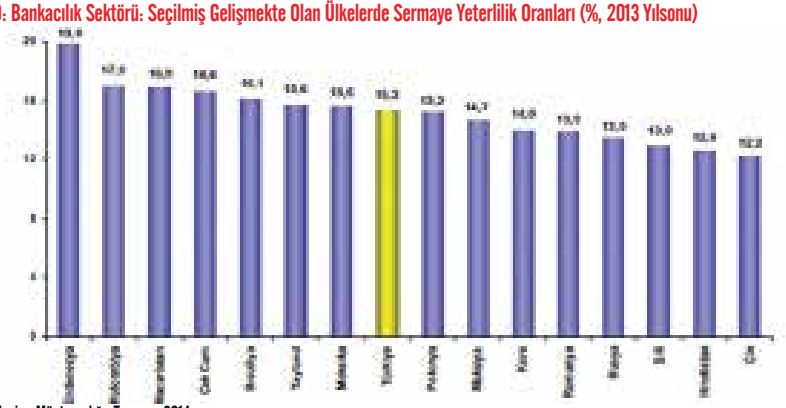

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014.

dengesinde olduğu gibi cari işlemler dengesinde de Türkiye, Avrupa ülkelerinin oldukça gerisinde bulunmaktadır.

Şekil-20'de Türkiye ekonomisine yönelik yurtiçinde doğrudan yabancı sermaye girişi 2005 ile başlayan artış kriz döneminde aksamış günümüzde ise 14.5 Milyar Dolar düzeyinde seyretmektedir.

Öte yandan küresel ekonomik kriz sonrasında Türkiye'ye dönük portföy yatırımı ve kısa vadeli sermaye girişlerinin payı artış gösterirken, doğrudan yatırımlar azalış göstermiştir. Ekonominin gelişimi açısından doğrudan yatırımların artırılması vazgeçilemeyecek bir zorunluluktur.

6. Borç Yönetimi ve Kamu Maliyesi

Tablo-2'de Türkiye ekonomisinde kesimlerin dış borç yapısını incelediğimizde kamu kesiminin borç yapısının özel sektör toplam borcunun yaklaşık yarısından az olduğu görülmektedir. Özel kesim 267 milyar dolarlık borç yükü taşırken, kamu kesimi borç yükü 115 milyar dolar civarındadır. Kamu kesimi borç yükünün yaklaşık %80'i uzun vadeli iken bu oran özel kesimde yaklaşık %60'lar dadır.

Tablo-3'te ise Türkiye ekonomisi için dış borç stokuna ilişkin oranlar verilmiştir. Buna göre, toplam dış borç stoku GSYİH'nın %48'ine ulaşmıştır. Özel sektörün borç yükü ise %33'e ulaşmıştır. Özel sektör net dış borç riskinin azaltılması gerekmektedir.

2002 yılında 16 milyar doları aşan Uluslararası Para Fonu (IMF)'na olan borç stoku ise 2013 Mayıs ayı itibariyle sıfırlanmıştır. Türkiye'nin kredibilitesi açısından son derece önemli faydalar borç sıfırlanması ile beraber gelmiştir. Aşağıda Türkiye ekonomisi için reel borçlanma faiz oranı verilmiştir. Buna göre, reel faizler yaklaşık %40'lardan, günümüzde reel olarak %5'in altına inmiştir. Bu gelişme kamu kesimi reel borçlanma maliyetlerini önemli ölçüde azaltmaktadır.

Tablo-4'de toplam kamu net borç stoku verilmiştir. Buna göre, brüt borç stoku artmasına karşın kamu net borç stoku 2014 itibariyle azalma göstermektedir. 2010 yılında 317 milyar doları bulan kamu kesimi net borç stoku, 2014 itibariyle 191 milyar dolarlara kadar gerilemiştir.

Tablo-5'de ise AB Üyesi Ülkelerde AB Tanımlı Borç Stoku / GSYH (%) verilmiştir. Buna göre, Türkiye ekonomisi 2008 yılından itibaren en iyi borç yapısına sahip Avrupa ekonomisidir. Bu bağlamda Türkiye %60'lık Maastricht kriteri şartını dahi karşılayan bir ülke görünümündedir. Ayrıca gerek Euro bölgesi ve gerekse 27 üye ülke ortalamasından daha iyi konumdadır.

Merkezi Yönetim Bütçe Açığı / GSYH (%) aşağıdaki tabloda görülmektedir. 2013'de bu oran %1.2 olup, sonraki yıllarda %1.5 civarında olması beklenmektedir.

Şekil-23'de ülkelere göre genel yönetim bütçe açığı verilmiştir. Buna göre, 2010 yılı itibari ile Türkiye ekonomisi Maastrich Kriteri olan %3 oranını tutturan az sayıda ülkeden birisidir.

7. Piyasa Göstergeleri ve Mali Sektör

Türkiye ekonomisinde piyasa göstergeleri bir yandan küresel gelişmelerden diğer yandan Türkiye ekonomisi dinamiklerinde etkilenerek şekillenmektedir. Şekil-24'de Dolar kuru verilmiştir. Buna göre, 2008'in son çeyreğine kadar değerlenen TL, küresel ekonomik krizin etkisiyle önemli ölçüde değer kaybetmiştir. TL'deki değerlenme cari işlemler dengesini olumsuz etkilediği için 2014 yılı itibari ile düşük düzeyde de olsa TL değer kaybetmeye devam etmiştir.

Hazine Müsteşarlığı verilerinden anlaşıldığı kadarıyla İkincil Piyasa İç Borç Faizleri, 2003'te yaklaşık %72'lerde iken, 2014'te %10 civarında dalgalanmaktadır. Bu Türkiye ekonomisi için önemli bir gelişme olmasına karşın, tasarruf açığının kapatılması için etkin politikalar uygulanmalıdır. Faiz oranları ekonomik canlanma için bu oranlarında altına çekilmelidir.

Şekil-25'de ise İkincil Piyasa ve TCMB Politika Faiz Oranları verilmiştir. Buna göre, TCMB faizleri siyasi riskler sebebiyle 2014'te %10'a kadar yükselmiştir. Para politikasının bir yandan ekonomin arz cephesini desteklemesi diğer yandan ise dış denge ile enflasyonu göztemesi gerekmektedir.

Şekil-26'de Türkiye ekonomisi için BIST 100 Endeksi verilmiştir. Buna göre, küresel ekonomik kriz haricinde Türkiye ekonomisinde borsa endeksi 2014 yılında da yükseliş trendi göstermektedir.

Şekil-27'de Türkiye ekonomisi Dış Borç Risk Primi verilmiştir. Buna göre, Türkiye ekonomisi küresel ekonomik kriz sonrasında risk yapısı önemli iyileşme göstermiştir.

Türkiye ekonomisinin başta kamu maliyesi, enflasyon ve bankacılık sektöründeki iyileşmeler ve siyasi istikrarın da etkisiyle notları da yükselmektedir. Türkiye ekonomisinde cari işlemler dengesinin sürdürülebilirliği güçlendikçe notlarda yükselmeye devam edecektir. Moody's e göre Döviz Cinsinden, 7 Temmuz 2014 tarihi itibariyle kredi notu Baa3 (negatif), Standart&Poor's a göre BB+ (negatif), Fitch'e göre ise BBB- (durağan) görünümdedir.

Şekil-28'de ise Türkiye ekonomisi için bankacılık sektörü, sermaye yeterlilik oranı verilmiştir. Buna göre, sermaye yeterlilik oran dalgalanma göstermesine karşın temel gerekliliklerin oldukça üzerinde seyretmektedir.

Şekil-29'da ise seçilmiş gelişmekte olan ülkelere göre, bankacılık sektörü sermaye yeterlilik oranları verilmiştir. Buna göre, Türkiye ekonomisi oldukça iyi bir konumdadır. Ancak 2012 yılı göz önüne alınırsa bu oranın yaklaşık 1,5 puan geriye düştüğü de dikkate değerdir.

Mutlu ve yaratıcı çocukların okulu!

Boğaziçi Üniversitesi Mezunlar Derneği (BÜMED) Merak Eden Çocuk Anaokul, İlkokul ve Ortaokulu'nda çocuğunuz özgür bir ortamda yetişiyor, kendine güvenmeyi ve yaratıcı olmayı öğreniyor.
Siz de onun eğitimi için iyi bir başlangıç yapın; ona mutlulukla öğrenebileceği bir okul armağan edin.

Moda ve Arnavutköy İlkokulları 1, 2 ve 3. sınıf kayıtlarında sınırlı sayıdaki kontenjanlarımız için ön kayıt avantajlarımız devam ediyor.

merak eden çocuk
Anaokul, İlkokul ve Ortaokulu

BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ
MEZUNLAR DERNEĞİ

Arnavutköy/ Moda

444 5 MEÇ
632

www.merakedencocuk.com

Prof.Dr. Sudi Apak
Beykent Üni. İİBF Öğretim Üyesi

TÜRKİYE FİNANS PİYASALARININ GELİŞİMİ VE AB ÜLKELERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

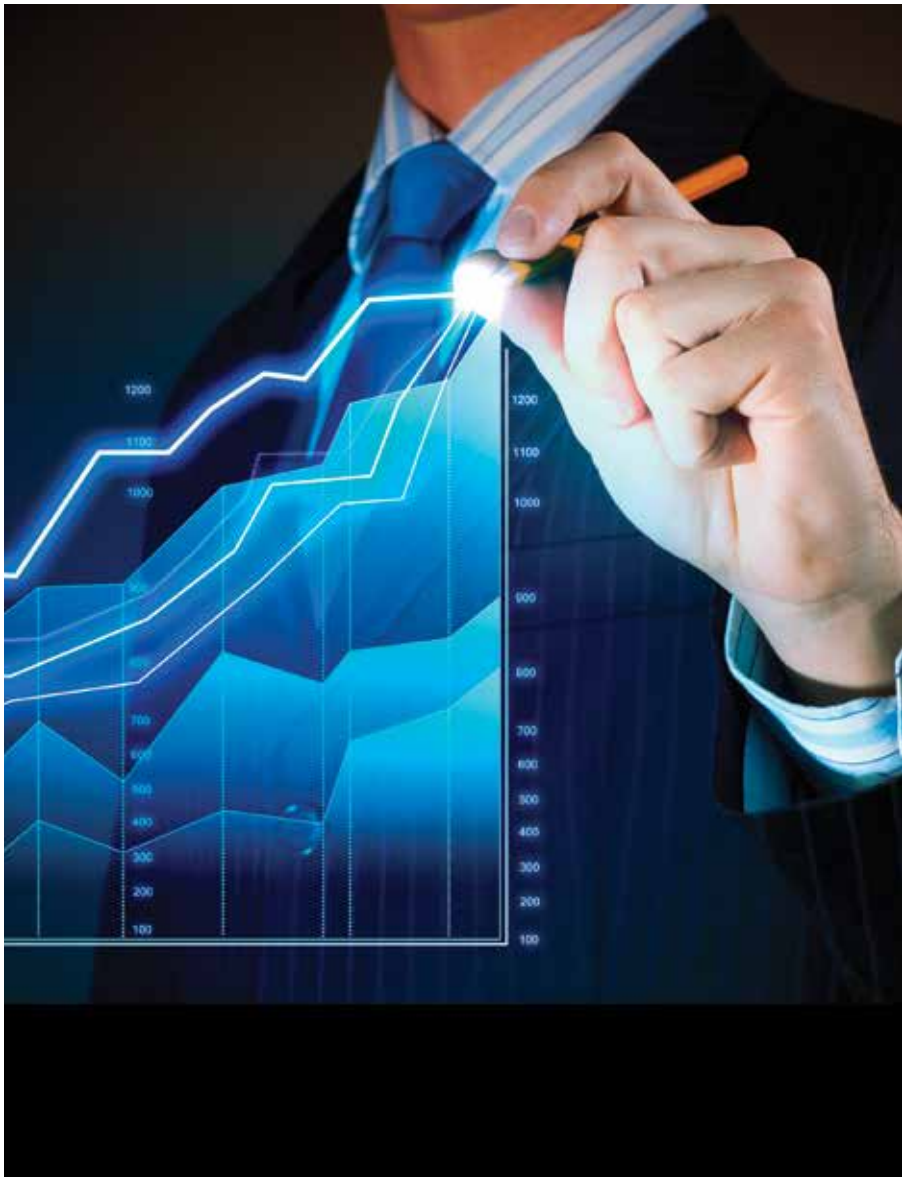

1. Giriş

1999 ve 2001 yıllarında yaşanan bankacılık krizlerinin ardından zor bir yeniden yapılandırma döneminden geçerek günümüzde büyüme eğilimine girmiş olan Türkiye finans sektöründe büyümenin temel dinamiğini bankacılık sektörü oluşturmaktadır. Türkiye, sermaye piyasalarında ise daha yavaş bir gelişme kaydedebilmiş dolayısıyla bu sektör, bankacılık sektörünün gerisinde kalmıştır. Buna karşın, genel anlamda, ekonomi ve maliye politikalarında yakalanmış olan istikrar ve başta Türk Ticaret Kanunu ve Sermaye Piyasası Kanunu olmak üzere hukuk alanında yapılan yeni düzenlemeler ile Türk finans sektörünün gelişimi geçmiş dönemlere nispeten daha istikrarlı olmuştur. Bu gelişmeler, küresel ölçekte hazırlanan ve belirli ülke ya da finans merkezlerini çeşitli kriterlere göre karşılaştıran birçok rapora genelde Türkiye özelde ise İstanbul açısından olumlu yansımıştır.

Bununla birlikte, bankacılık sektörünün temel büyüme dinamiklerinin reel sektör ve ihracat kaynaklı olmaktan çok tüketici kredileri, kredi kartları ve işlem ücretleri kaynaklı olması, sektörde yaşanan bu büyüme ve gelişmenin sürekliliği konusunda güven vermemektedir. Sermaye piyasalarında yaşanan gelişmelerin kaynakları analiz edildiğinde ise özellikle borsada işlem gören bankaların, az sayıdaki mali sektör dışındaki şirketin ve kamu borçlanma araçlarının etkilerinin olduğu görülmektedir.

Çalışmanın izleyen bölümlerinde Türkiye finans sektöründeki gelişmeler AB üyesi olup aynı zamanda OECD üyesi olan ülkeler ile karşılaştırılarak ortaya konulacaktır. Bu nedenle,

çalışmanın izleyen bölümlerinin organizasyonu; "ülkelerin ve finans merkezlerinin rekabetçilik özelliklerinin karşılaştırılması", "ülkelerin bankacılık sektörlerinin karşılaştırılması" ve "ülkelerin sermaye piyasalarının karşılaştırılması" şeklinde olacaktır.

2. Ülkelerin ve Finans Merkezlerinin Rekabetçilik Özelliklerinin Karşılaştırılması

Ülkelerin makroekonomik göstergelerinin gelişim seyri, o ülkede iş yapma kolaylığı ile paralellik göstermektedir. Bu kapsamda Dünya Bankası (World Bank) ve Uluslararası Finans Kurumu'nun (IFC) periyodik olarak yayınladığı "Doing Business Report'" başlıklı raporda iş yapma kolaylığı açısından 185 ülke karşılaştırılmıştır. Tablo 1'de bu çalışma kapsamında olan AB ülkeleri ile Türkiye karşılaştırıldığında Danimarka, Birleşik Krallık ve Finlandiya'nın ilk üç sırayı aldığı, Türkiye'nin genel puanlamada 69. sırada yer alarak Yunanistan, Romanya ve Çek Cumhuriyeti önünde yer aldığı görülmektedir. Türkiye'nin iş yapma kolaylığı açısından aşama kaydetmesi gerekmektedir. Türkiye'nin ekonomisinde yaşanan olumlu gelişmeler, Türk Ticaret Kanunu'ndaki iyileştirmeler, yerli ve yabancı yatırımcıların desteklenmesine yönelik düzenli olarak geliştirilen teşvikler ve altyapıdaki iyileşme ve geliştirme yatırımları göz önüne alındığında, Türkiye'nin iş yapma kolaylığı açısından gelişme potansiyeli olduğu açıktır (World Bank & IFC, 2014).

Ülkelerin küresel ticarette gelişmişliklerini gösteren bir başka gösterge ise The Heritage Foundation tarafından düzenli olarak hesaplanarak kamuoyuna duyurulan "Ekonomik Özgürlük Endeksi'dir. "Ticaret Ağırlıklı Ortalama Gümrük Tarifesi Oranı" ve "Gümrük Tarifesi Dışı Engeller" olmak üzere iki temel değişken dikkate alınarak, 181 ülke kapsamında hesaplanan endekse göre çalışma kapsamındaki ülkeler arasında İrlanda, Danimarka ve Birleşik Krallık ilk üç sırayı almış, Türkiye ise genel puanlamada 64. sırada yer alarak Portekiz, Fransa, İtalya ve Yunanistan'ı geride bırakmıştır (Heritage Foundation, 2014).

Dünya Ekonomi Forumu'nun yıllık olarak açıkladığı Küresel Rekabetçilik Endeksi'ne göre ise 2014 yılsonu itibarıyla çalışma kapsamındaki ülkeler arasında en rekabetçi ülkeler Finlandiya, Almanya ve İsveç olmuştur. Türkiye ise genel puanlamada 44. olarak Çek Cumhuriyeti, İtalya, Portekiz, Macaristan, Romanya, Slovakya ve Yunanistan'ı geride bırakmıştır (WEF, 2014).

Türkiye'ye giriş yapan yabancı sermayenin önemli bir bölümünü doğrudan yatırımlar

Tablo1: Çeşitli Araştırma Sonuçlarına Göre Ülkelerin Rekabetçilik Özellikleri

İş Ortamı	Sıra	Ekonomik Özgürlük	Sıra	Küresel Rekabetçilik	Sıra
Danimarka	5	İrlanda	9	Finlandiya	3
Birleşik Krallık	10	Danimarka	10	Almanya	4
Finlandiya	12	Birleşik Krallık	14	İsveç	6
İsveç	14	Hollanda	15	Hollanda	8
İrlanda	15	Almanya	18	Birleşik Krallık	10
Almanya	21	Finlandiya	19	Danimarka	15
Hollanda	28	İsveç	20	Avusturya	16
Avusturya	30	Avusturya	24	Belçika	17
Portekiz	31	Çek Cumhuriyeti	26	Fransa	23
Belçika	36	Belçika	35	İrlanda	28
Fransa	38	İspanya	49	İspanya	35
Polonya	45	Polonya	50	Polonya	42
Slovakya	49	Macaristan	51	Türkiye	44
İspanya	52	Slovakya	57	Çek Cumhuriyeti	46
Macaristan	54	Romanya	62	İtalya	49
İtalya	65	Türkiye	64	Portekiz	51
Türkiye	69	Portekiz	69	Macaristan	63
Yunanistan	72	Fransa	70	Romanya	76
Romanya	73	İtalya	86	Slovakya	78
Çek Cumhuriyeti	75	Yunanistan	119	Yunanistan	91

Kaynak: World Bank & IFC, Doing Business Report, 2014. The Heritage Foundation, Economic Freedom Index, 2014. WEF, Global Competitiveness Report, 2014.

Tablo2: Ülkelerin Doğrudan Yabancı Yatırım ve Girişim Sermayesine Erişim Özellikleri

Doğrudan Yabancı Yatırımın GSMH'ye Oranı (2011)			Risk Sermayesinin Erişilebilirliği (2011)		
Sıra	Ülke	%	Sıra	Ülke	%
3	Belçika	17,36	4	İsveç	4,38
9	İrlanda	6,02	10	Finlandiya	3,91
14	Danimarka	4,43	11	Hollanda	3,78
16	Portekiz	4,33	12	Birleşik Krallık	3,77
20	Avusturya	3,37	19	Belçika	3,53
21	Macaristan	3,35	24	Almanya	3,16
23	Polonya	2,95	27	Avusturya	3,01
30	Çek Cumhuriyeti	2,51	37	Fransa	2,77
32	İsveç	2,25	38	Slovak Cumhuriyeti	2,76
34	Birleşik Krallık	2,23	41	Danimarka	2,61
35	Slovak Cumhuriyeti	2,23	43	Türkiye	2,51
37	Türkiye	2,04	44	İspanya	2,50
38	Hollanda	2,04	45	Romanya	2,50
39	İspanya	1,97	47	Çek Cumhuriyeti	2,41
46	Fransa	1,47	49	İrlanda	2,38
48	Romanya	1,41	50	Polonya	2,36
49	İtalya	1,32	52	Portekiz	2,28
50	Almanya	1,13	57	Macaristan	2,10
55	Yunanistan	0,60	59	İtalya	2,03
59	Finlandiya	0,02	61	Yunanistan	1,83

Kaynak: WEF, Financial Development Report, 2012.

Tablo3: Çeşitli Araştırma Sonuçlarına Göre Ülkelerin Rekabetçilik Özellikleri

Mart 2011			Mart 2012			Mart 2013			Mart 2014		
Merkez	Sıra	Derece	Merkez	Sıra	Derece	Merkez	Sıra	Derece	Merkez	Sıra	Derece
Londra	1	775	Londra	1	781	Londra	1	807	Londra	2	784
Frankfurt	14	654	Frankfurt	13	681	Frankfurt	10	703	Frankfurt	11	709
Paris	20	637	Paris	22	650	Viyana	20	685	Viyana	19	696
Edinburgh	29	600	Stockholm	25	645	Paris	26	670	Stockholm	30	683
Amsterdam	32	593	Amsterdam	33	637	Stockholm	32	657	Paris	36	672
Stockholm	33	592	Viyana	34	636	Amsterdam	34	655	Amsterdam	46	652
Madrid	37	588	Kopenhag	36	634	Milan	37	652	İstanbul	47	651
Brüksel	41	581	Edinburgh	37	632	Kopenhag	45	643	Milan	48	650
Milan	41	581	Helsinki	42	626	Brüksel	46	641	Brüksel	57	630
Viyana	43	576	Brüksel	47	620	Madrid	51	635	Varşova	60	626
Kopenhag	46	571	Madrid	49	617	Helsinki	52	634	Kopenhag	61	623
Prag	55	547	Milan	52	609	Edinburgh	54	632	Edinburgh	64	620
Helsinki	56	546	Varşova	54	606	İstanbul	57	626	Madrid	71	604
Varşova	59	538	Prag	56	602	Prag	61	611	Helsinki	72	592
Lizbon	64	525	İstanbul	61	590	Varşova	63	608	Prag	75	589
İstanbul	71	494	Lizbon	68	575	Lizbon	76	552	Budapeşte	77	560
Budapeşte	72	468	Budapeşte	74	552	Budapeşte	78	541	Lizbon	80	536
Atina	73	457	Atina	77	468	Atina	79	473	Atina	83	423

Kaynak: GFCI, The Global Financial Centers Index 9, 11, 13, 15, Mart 2011-2014.

Tablo 4: GFCI Mart 2014 Raporu'na Göre Finans Merkezlerinin Gelişmişlik Profili

	Geniş & Derin	Görece Geniş	Görece Derin	Yükselen
	Küresel Liderler	Küresel Çeşitlendirilmiş	Küresel Uzmanlar	Küresel Yarışçılar
Küresel	Amsterdam Frankfurt Londra Paris	Madrid	-	Milan
	Yerleşik Geçiş	Geçiş Çeşitlendirilmiş	Geçiş Uzmanlar	Geçiş Yarışçılar
Geçiş	Brüksel Prag	İstanbul Viyana	Kopenhag Edinburgh	-
	Yerleşik Oyuncular	Yerel Çeşitlendirilmiş	Yerel Uzmanlar	Gelişen Merkezler
Yerel	Budapeşte Lizbon Stockholm	Varşova	Atina Helsinki	-

Kaynak: GFCI, The Global Financial Centers Index 9, 11, 13, 15, Mart 2011-2014.

Tablo5: Ülkelerin Bankacılık Sektörü Aktifleri / GSMH Oranları

Yıl	AUT	BEL	CZE	DEN	FIN	FRA	GER	GRE	HUN	IRL	ITA	NL	POL	POR	RO	SVK	ESP	SWE	UK	TR
2007	323	389	112	427	171	376	312	173	112	877	220	379	75	260	58	106	285	253	486	70
2008	375	370	106	467	215	396	318	194	120	962	236	374	72	280	60	101	313	272	481	66
2009	375	341	118	497	233	401	310	207	140	1024	247	388	88	309	74	89	328	322	572	85
2010	342	322	121	483	266	405	332	224	128	992	245	382	88	324	75	88	327	308	541	89
2011	337	325	116	478	335	420	326	222	114	839	257	403	84	336	67	84	339	295	559	94
2012	344	313	136	512	338	431	335	247	125	774	292	451	101	366	66	91	377	323	539	106

Kaynak: Euro Banking Association, Euro Banking Statistics, 2013. BRSA, Financial Markets Report, Aralık 2012.

Tablo 6: Bankacılık Sektörüne İlişkin Çeşitli Göstergeler

Ülke	Maliyet-Gelir	Yatırım Getirisi	Bankalararası Piyasa Bağımlılığı
Avusturya	-72,1	1,5	23,4
Belçika	-65,7	1,4	11,4
Çek Cumhuriyeti	-46,2	13,7	9,3
Almanya	-70,5	2,2	24,6
Danimarka	-66,2	0,6	11,5
İspanya	-51,5	0,1	13,0
Finlandiya	-54,0	8,1	20,9
Fransa	-66,3	5,6	9,9
Birleşik Krallık	-60,9	4,2	5,8
Yunanistan	-61,7	N/A	10,5
Macaristan	-58,3	-7,9	0,0
İrlanda	-40,8	-11,1	9,4
İtalya	-65,0	-13,0	13,8
Hollanda	-60,5	6,2	10,1
Polonya	-51,7	12,3	8,1
Portekiz	-61,5	-4,1	14,6
Romanya	-55,2	1,2	23,2
İsveç	-58,3	10,6	0,0
Slovakya	-49,5	11,1	4,1
Median EU-19	-60,5	1,8	10,5
Türkiye	74,0	14,0	13,0

Kaynak: Euro Banking Association, Euro Banking Statistics, 2013.

Grafik 1: Bankacılık Sektöründe (Loan to Deposit) Kredi Mevduat Oranı (2011)

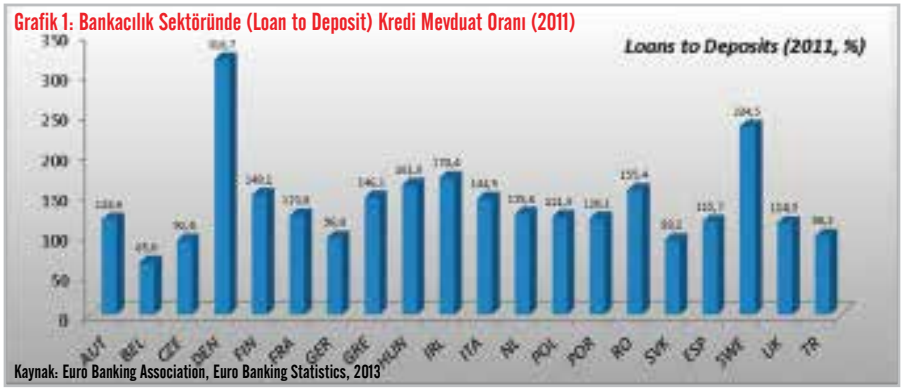

Kaynak: Euro Banking Association, Euro Banking Statistics, 2013

oluşturmakla birlikte, diğer bir önemli kısmını ise portföy yatırımları oluşturmaktadır. Sıcak parayı ifade eden portföy yatırımlarının daha çok kapalı ekonomilere giriş yaptığı bilinmektedir. Bunun en temel nedenini ise para ve sermaye piyasalarındaki yüksek getiri potansiyeli oluşturmaktadır. Bu nedenle gerek faize dayalı enstrümanlarda gerekse kar payına dayalı enstrümanlarda yabancı sermayenin yüksek işlem hacimleri gözlenmektedir.

Tablo 2'de, Dünya Ekonomi Forumu'nun (WEF) 2012 yılında yayımladığı Finansal Gelişim Raporu'nda, 62 ülkenin doğrudan yabancı yatırımlarının GSMH'ye oranları seçilmiş ülkeler için sıralanmıştır. Tablo 2'den görüleceği üzere, Türkiye'de 2011 yılı itibarıyla doğrudan yabancı yatırımların GSMH'ye oranı %2,04 ile oldukça düşük bir seviyede kalmıştır. Seçilmiş ülkeler arasında Belçika, İrlanda ve Danimarka ilk üç sırayı alırken, Türkiye her ne kadar beklenenden düşük bir orana sahip olsa da Hollanda, İspanya, Fransa, Romanya, İtalya, Almanya, Yunanistan ve Finlandiya'yı geride bırakmıştır.

Tablo 2'de yer alan ülkeler, girişim sermayesine erişilebilirlik açısından değerlendirildiğinde, İsveç, Finlandiya ve Hollanda ilk üç sırayı almaktadır. Türkiye ise bu konuda beklenenden düşük performans sergileyerek genel puanlamada 43. sırada yer almıştır. Buna karşın Türkiye'nin İspanya, Romanya, Çek Cumhuriyeti, İrlanda, Polonya, Portekiz, Macaristan, İtalya ve Yunanistan gibi birçok AB ülkesini geride bıraktığı görülmektedir.

Tablo 3'te çalışma kapsamında ele alınan ülkeler finans merkezleri temelinde ele alındığında, Mart 2011-Mart 2014 GFCI Endeks'e göre Mart 2012'den itibaren AB ülkelerinin finans merkezlerinde gerileme olduğu görülmektedir. Bu süreçte istikrarlı bir şekilde yükselişini sürdüren tek AB üyesi finans merkezinin Viyana olduğu görülmektedir. İstanbul ise Mart 2011'den itibaren istikrarlı bir şekilde yükseliş gösteren tek finans merkezi görünümündedir.

GFCI'nın Mart 2014 raporu ile "dünya genelinde bilinirlik (connectivity)", "çeşitlilik (diversity)" ve "derinlik (speciality/depth)" kriterlerine göre yapmış olduğu kümelenme çalışmasına göre küresel finans merkezleri; Amsterdam, Frankfurt, Londra, Madrid and Milan olmuştur. İstanbul ise Viyana ile birlikte uluslararası çeşitlendirilmiş bir finans merkezi olarak değerlendirilerek; Kopenhag, Edinburgh, Stockholm gibi birçok önemli finans merkezini geride bırakmıştır.

İstanbul'un, son zamanlarda, finans merkezi olma yolunda gösterdiği planlı çalışmalarının olumlu sonuçlarını aldığı görülmektedir. Gelecekte GFCI Endeks'te yükselerek, küresel finans merkezleri arasında olması ise muhtemel görünmektedir.

3. Ülkelerin Bankacılık Sektörlerinin Karşılaştırılması

Bankacılık sektörünün önde gelen gelişmişlik göstergelerinden birisi, bankacılık sektörü aktiflerinin GSMH'ye oranıdır. Bankacılık sektörünün aktiflerinin GSMH'ye oranı, bankacılık sektörünün dışa açıklığı konusunda bilgi veren bir gösterge olup ekonomideki banka finansmanının ağırlığını ortaya koymaktadır. Tablo 5'ten görüleceği üzere, Polonya, Romanya, Slovakya ve Türkiye haricindeki ülkelerin oranlarının çok yüksek olduğu görülmektedir. Bu veriler, Türkiye bankacılık sektörünün halen dışa kapalı bir yapıda olduğunu ve Türkiye'de bankaların GSMH'nin elde edilmesinde birçok AB ülkelerine kıyasla daha düşük bir role sahip olduklarını göstermektedir. %100'ün üzerinde olması beklenen bu oranın Türkiye'de ancak 2012 yılı itibarıyla bu seviyelere geldiği görülmektedir.

Bankacılık sektörünün performans göstergelerinden birisi ise kredi-mevduat oranıdır. Mevduatların krediye dönüşüm oranını gösteren bu oran, Grafik 1'den görüleceği üzere, 2011

yılı verilerine göre Belçika, Çek Cumhuriyeti, Almanya, Slovakya ve Türkiye haricindeki tüm ülkelerde 100%'ün üzerindedir.

Tablo 6'da ülkelerin 2011 yılı itibarıyla bankacılık sektörlerine ilişkin maliyet gelir, yatırım getirisi ve Bankalararası Piyasa Bağımlılığı verileri yer almaktadır.

Tablo 6'dan görüleceği üzere, Türkiye bankacılık sektörünün gelirlerinin öncelikli bir bölümünü; tüketici kredilerinden, kredi kartlarından ve yıllık aidatlardan elde edilen gelirler oluşturmaktadır. Bu gelirleri ise KOBİ'lere verilen krediler takip etmektedir. Ayrıca görece az sayıda banka bulunması da sektörün kârlı olmasını beraberinde getirmektedir. Türkiye bankacılık sektöründeki bu yapının ihracat odaklı bir bankacılık sistemi haline getirilmesi sektörün GSMH'ye olan katkısının artırılması açısından önem arz etmektedir.

Grafik 2'den görüleceği üzere, Türk bankacılık sektörü, Çekirdek Sermaye Oranı (Tier-1) açısından %13,82 (2011 yılı sonu) ile oldukça yüksek bir orana sahiptir. Bu oranın en düşük %8 seviyesinde olması gerektiği göz önünde bulundurulduğunda, bankacılık sektörünün sağlam bir sermaye yapısına sahip olduğu görülmektedir. Türkiye, bankacılık sektöründe kâr dağıtımının sınırlandırılması ve kârların bünyede bırakılmasının teşvik edilmesi yönünde BDDK tarafından sürdürülen uygulama sayesinde bankaların bilançolarında, toplam ödenmiş sermayelerinin yaklaşık iki katı kadar yedek akçe oluşumu sağlanarak sektörün güçlü öz kaynak yapısı korunmuştur. Dünya Ekonomi Forumu'nun (World Economic Forum - WEF) 2012 yılında yayınladığı Finansal Gelişim Raporu'nda 2011 yılı Tier-1 Oranı sıralamasında 59 ülke arasında Türkiye 18. sırada yer alarak birçok gelişmiş ülkeyi geride bırakmıştır. Türkiye, bu çalışma kapsamında ele alınan ülkeler arasında ise İrlanda, Danimarka ve Hollanda'nın ardından 4. sırada yer almıştır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu, Haziran 2012 itibarıyla bu oranın Türkiye bankacılık sektörü için %16 olduğunu bildirmiştir (World Economic Forum, 2012).

Dünya Ekonomi Forumu'nun (WEF) 2012 yılında yayınladığı Finansal Gelişim Raporu'nda 62 ülkenin bankacılık sektöründe kredilere başvuru ve erişim kolaylıkları üzerine yapılan bir ankete de yer verilmiştir.

Bu rapora göre, Türkiye'de kredilere başvuru süreçleri kolay olmakla birlikte, bu kredilere erişim ise düşük seviyelerde kalmaktadır. Gerek kredilere başvuru kolaylığı gerekse kredilere erişim açısından en başarılı bulunan ülkeler; Finlandiya ve İsveç olmuştur (World Economic Forum, 2012). Bu sonuçlar, ilgili ülkelerde KOBİ'lere ve yabancı yatırımcılara dönük başarılı desteklerin olduğunun ve bu ülkelerde mevduat açığının bulunmadığının bir göstergesi niteliğindedir.

Grafik 3'te 2011 yılı itibarıyla ülkelerin bankacılık sektörlerindeki istihdam verileri yer almaktadır. Bu veriler değerlendirildiğinde, Almanya, Birleşik Krallık, Fransa ve İtalya için bankacılık sektörünün yüksek istihdam sayılarına sahip olduğu dikkat çekmektedir. Bu grubu ise sırasıyla

Tablo7: Ülkelerin Kredilere Başvuru ve Erişim Kolaylığı Sıralaması

Kredilere Başvuru Kolaylığı			Kredilere Erişim Kolaylığı		
Sıra	Ülke	%	Sıra	Ülke	%
4	Finlandiya	4,77	3	İsveç	4,56
9	İsveç	4,58	8	Finlandiya	4,41
15	Türkiye	4,25	13	Belçika	3,78
22	Almanya	4,14	16	Hollanda	3,74
27	Avusturya	3,99	25	Avusturya	3,21
32	Slovak Cumhuriyeti	3,75	26	Almanya	3,17
33	Belçika	3,74	29	Birleşik Krallık	3,14
36	Birleşik Krallık	3,60	34	Danimarka	3,09
38	Hollanda	3,55	36	Slovak Cumhuriyeti	2,98
39	Polonya	3,46	38	Fransa	2,97
42	Danimarka	3,34	39	Türkiye	2,97
45	Çek Cumhuriyeti	3,29	41	Çek Cumhuriyeti	2,88
51	Romanya	3,08	42	Romanya	2,70
53	İtalya	2,94	46	Polonya	2,55
54	Fransa	2,93	52	Portekiz	2,30
57	Macaristan	2,61	54	Macaristan	2,25
58	Portekiz	2,37	57	İspanya	2,05
60	İrlanda	2,28	59	İtalya	1,98
61	İspanya	1,97	60	İrlanda	1,83
62	Yunanistan	1,72	61	Yunanistan	1,71

Kaynak: WEF, Financial Development Report, 2012.

Tablo8: Ülkelerin 100 Bin Yetişkine Düşen Ortalama Şube, Bankamatik Kartı ve ATM Sıralaması (2011)

Ticari Banka Şubeleri			Bankamatik Kartı Yaygınlığı			Toplam ATM Sayısı		
Sıra	Merkez	Derece	Sıra	Merkez	Derece	Sıra	Merkez	Derece
1	Portekiz	75,91	1	Hollanda	97,61	3	Portekiz	197,05
2	İtalya	66,86	2	İsveç	95,50	6	İspanya	151,87
4	Belçika	47,96	3	Danimarka	90,13	10	Almanya	116,80
5	Polonya	45,83	4	Finlandiya	89,32	12	Fransa	110,07
6	Fransa	43,11	5	Almanya	88,02	13	İtalya	98,56
7	Yunanistan	41,18	7	Birleşik Krallık	87,58	16	İrlanda	92,47
8	Danimarka	41,13	8	Avusturya	86,77	17	Finlandiya	91,72
9	İspanya	39,31	9	Belçika	85,76	18	Belçika	86,37
12	Romanya	33,16	14	İrlanda	70,47	20	Yunanistan	76,72
14	İrlanda	28,63	15	Fransa	69,25	22	Birleşik Krallık	64,58
15	Slovak Cumhuriyeti	26,50	16	Slovak Cumhuriyeti	68,27	23	Danimarka	63,55
16	Birleşik Krallık	25,51	17	Portekiz	68,16	28	Hollanda	58,27
19	Hollanda	23,21	18	Macaristan	62,40	30	Macaristan	56,73
20	Çek Cumhuriyeti	22,53	20	İspanya	62,18	33	Romanya	55,48
27	Almanya	17,58	21	Çek Cumhuriyeti	61,02	34	Polonya	52,10
28	Türkiye	17,38	23	Türkiye	56,64	35	Slovak Cumhuriyeti	50,38
29	Macaristan	16,62	30	Polonya	37,34	36	Avusturya	48,16
30	Finlandiya	15,60	32	İtalya	35,18	38	Türkiye	43,74
34	Avusturya	11,39	34	Yunanistan	33,95	40	Çek Cumhuriyeti	41,65
53	İsveç	N/A	40	Romanya	27,71		İsveç	N/A

Kaynak: GFCI, The Global Financial Centers Index 9, 11, 13, 15, Mart 2011-2014.

Tablo9: Borsalarda İşlem Göre Hisse Senedi Sayısı (2011-2012)

	2011			2012		
Borsa İsmi	Yerli	Yabancı	Toplam	Yerli	Yabancı	Toplam
BME İspanya Borsası	3.241	35	3.276	3.167	33	3.200
NYSE Euronext (Avrupa)	969	143	1.112	939	134	1.073
Alman Borsası	670	76	746	665	82	747
Atina Borsası	269	3	272	262	3	265
Borsa İstanbul	263	1	264	226	1	227
Viyana Borsası	88	17	105	84	15	99
Budapeşte Borsası	52	2	54	51	1	52
İrlanda Borsası	48	7	55	42	8	50
Toplam	5.600	284	5.884	5.436	277	5.713

Kaynak: World Federation of Exchange, Capital Market Statistics, 2013.

Tablo10: Borsaların Borsa Cirosu Oranı ve Borsa Kapitalizasyonunun GSMH'ye Oranları (2011)

Borsa Cirosu Oranı			Borsa Kapitalizasyonunun GSMH'ye Oranı		
Sıra	Ülke	Değer	Sıra	Ülke	Değer
1	Türkiye	237,86	7	Birleşik Krallık	129,95
3	İtalya	191,19	11	İsveç	111,98
10	İspanya	128,63	16	İspanya	85,97
11	Macaristan	123,27	20	Hollanda	76,34
13	Birleşik Krallık	117,62	22	Fransa	74,65
14	Almanya	114,95	27	Danimarka	66
17	Finlandiya	109,58	33	Belçika	55,56
18	Hollanda	108,16	34	Finlandiya	43,11
21	İsveç	91,67	35	Almanya	40,57
24	Avusturya	89,07	40	Portekiz	38,66
25	Fransa	83,13	42	Türkiye	37,12
26	Yunanistan	81,25	44	Polonya	35,16
28	Danimarka	77,94	45	Çek Cumhuriyeti	24,34
36	İrlanda	58,25	46	Macaristan	21,69
37	Polonya	54,03	48	Yunanistan	20,79
39	Belçika	47,55	51	Romanya	19,09
41	Portekiz	38,72	53	Avusturya	15,71
42	Çek Cumhuriyeti	33,66	54	İtalya	15,17
53	Romanya	7,45	55	İrlanda	15,1
58	Slovakya	4,65	59	Slovakya	4,94

Kaynak: WEF, Financial Development Report, 2012.

İspanya, Türkiye, Polonya ve Hollanda takip etmektedir.

Tablo 8'de ise, ülkelerin 100 bin kişiye düşen Ticari Banka Şubeleri, Bankamatik Kartı Yaygınlığı ve Toplam ATM Sayısı verileri yer almaktadır. Her üç parametre açısından da Türkiye'nin geri sıralarda olduğu, dolayısıyla gelişme potansiyelinin açık olduğu görülmektedir.

Bu rapora göre Türkiye bankacılık sektörü, şube sayısı açısından 28. sırada, bankamatik kartı sayısı açısından 23. sırada ve ATM sayısı açısından 38. sırada yer almaktadır (World Economic Forum, 2012). Bu sıralamalarda Türkiye'nin gerilerde yer almasının nedenleri, Türkiye nüfusunun karşılaştırma yapılan birçok ülkeye kıyasla yüksek olması, Türkiye'de görece olarak az sayıda bankanın faaliyet gösteriyor olması, istatistiklerin Türkiye bankacılık sektörünün internet bankacılığına yöneldiğini göstermesidir.

4. Ülkelerin Sermaye Piyasaların Karşılaştırılması

World Federation of Exchange (Dünya Borsalar Federasyonu) verilerine göre, 2012 yılında borsaların ana pazarlarında işlem gören hisse senedi sayıları, 2011 yılına göre azalış göstermiştir. Tablo 9'dan izlenebilecek bu değişimin sadece Almanya için geçerli olmadığı görülmektedir. Borsa İstanbul'da da bu dönemde işlem gören toplam hisse senedi sayısında %14'lük bir azalış gerçekleşmiştir.

Borsaların yerli ve yabancı olarak sınıflandırması yapıldığında ise, BME İspanya Borsası, NYSE Euronext, Alman Borsası ve Viyana

Grafik 2: Ülkelerin Tier-1 Oranı (%, 2011)

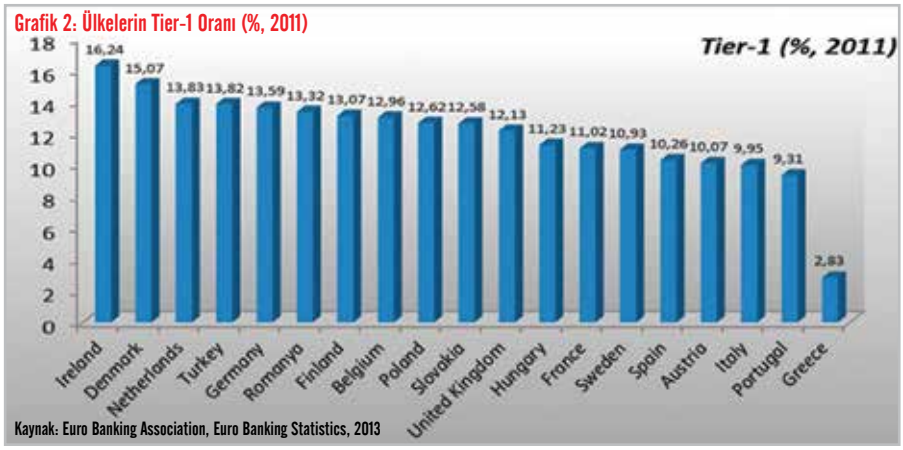

Kaynak: Euro Banking Association, Euro Banking Statistics, 2013

Grafik 3: Ülkelere Göre Bankacılık Sektöründeki İstihdam Sayısı

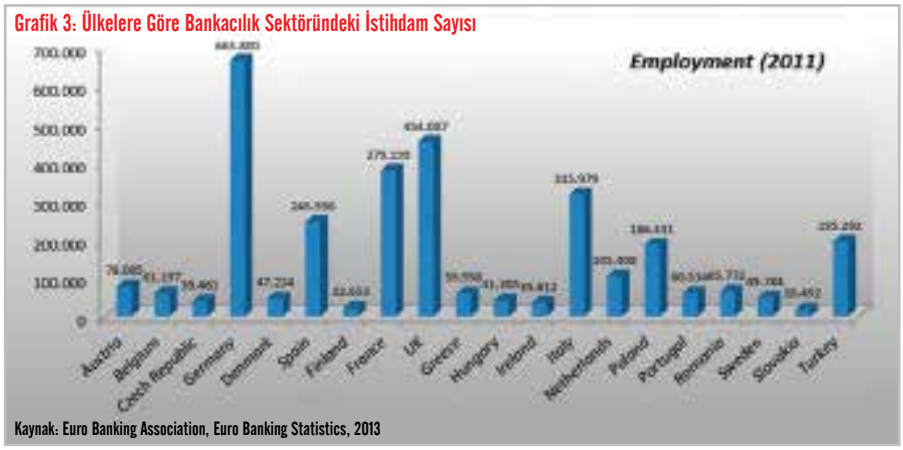

Kaynak: Euro Banking Association, Euro Banking Statistics, 2013

Borsası'nın diğer borsalara nispeten yabancı şirketlerin de işlem gördüğü borsalar oldukları gözlemlenmektedir.

Tablo 10'dan ülkelerin borsalarının "borsa cirosu oranları" değerlendirildiğinde başta Türkiye olmak üzere birçok ülkenin yüksek oranlara sahip olduğu, dolayısıyla bu borsalarda hisse senedi el değiştirme hızının oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 10, Borsa Kapitalizasyonunun GSMH'ye oranı açısından değerlendirildiğinde ise ülkelerinin GSMH'lerine en yüksek katkıyı veren sermaye piyasalarının Birleşik Krallık, İsveç ve İspanya olduğu görülmektedir. Türkiye'nin, genel sıralamada gerilerde yer alarak 42. sırada olmasına rağmen birçok AB ülkesini geride bı-

Tablo11: Tahvil Piyasalarının GSMH ile İlişkisi (2011)

Özel Sektör Yurtiçi Tahvil Piyasası Kapitalizasyonunun GSMH'ye Oranı			Kamu Sektörü Yurtiçi Tahvil Piyasası Kapitalizasyonunun GSMH'ye Oranı			Özel Sektör Uluslararası Tahvillerin GSMH'ye Oranı			Kamu Sektörü Uluslararası Tahvillerin GSMH'ye Oranı		
Sıra	Ülke	Değer	Sıra	Ülke	Değer	Sıra	Ülke	Değer	Sıra	Ülke	Değer
1	Danimarka	177	2	İtalya	88,6	1	İrlanda	203	1	Yunanistan	70,8
2	İrlanda	109	5	Fransa	61,3	2	Hollanda	163	3	Belçika	29,8
4	Hollanda	69,5	6	Birleşik Krallık	58,3	3	Birleşik Krallık	124	4	İrlanda	26,7
5	Portekiz	67,3	7	Belçika	57,2	4	İspanya	109	5	Finlandiya	26,7
7	Fransa	54,7	9	Yunanistan	51	5	Portekiz	84,5	6	Portekiz	26,4
9	İspanya	52,9	11	Almanya	48,6	6	Belçika	82,3	7	Avusturya	25,1
10	İsveç	52,4	12	Portekiz	47,1	8	İsveç	71,8	8	Macaristan	17,7
11	Avusturya	50,9	13	Hollanda	46,4	9	Fransa	71,5	9	Slovakya	13,3
12	Belçika	50,4	15	İspanya	44	10	Almanya	68,7	12	İspanya	11,7
13	İtalya	50	16	Macaristan	42,8	11	Yunanistan	67,7	13	Polonya	11,6
16	Yunanistan	32,9	19	Danimarka	38,4	12	Avusturya	57	14	İtalya	11,4
20	Almanya	23,3	20	Polonya	36,7	13	İtalya	50,3	17	Almanya	8,57
23	Finlandiya	20,8	24	Avusturya	32,8	16	Danimarka	41,2	20	İsveç	6,82
29	Çek Cumhuriyeti	12,3	28	İrlanda	28,5	20	Finlandiya	29,7	22	Danimarka	6,2
30	Birleşik Krallık	12,1	29	Türkiye	26,9	28	Macaristan	8,78	23	Türkiye	5,84
32	Macaristan	5,8	31	Çek Cumhuriyeti	24,6	34	Çek Cumhuriyeti	6,02	25	Çek Cumhuriyeti	5,51
34	Slovakya	4,84	32	İsveç	24,4	47	Türkiye	1,7	26	Birleşik Krallık	4,65
36	Polonya	2,05	36	Slovakya	20,8	50	Polonya	1,18	29	Hollanda	3,36
40	Türkiye	0,57	42	Finlandiya	11,9	54	Slovakya	0,45	33	Romanya	2,57
42	Romanya	0	46	Romanya	6,36	56	Romanya	0	35	Fransa	2,3

Kaynak: WEF, Financial Development Report, 2012.

raktığı görülmektedir.

Tablo 11'den, ülke borsalarının Tahvil Piyasaları ile GSMH ilişkisi analiz edildiğinde, Danimarka ve İrlanda'nın Özel Sektör Yurtiçi Tahvillerinin GSMH'ye katkılarının yüksek olduğu, Türkiye'nin ise son sıralarda yer aldığı görülmektedir. Türkiye'nin bu denli gerilerde yer almasının nedenleri, yüksek faiz oranları nedeniyle özel sektörün kamu sektörü ile rekabet edememesi ve tahvil ihraç edebilecek nitelikteki şirket sayısının oldukça sınırlı olmasıdır. Bu nedenle Türkiye'de özel sektörün finansmanı bankacılık sektörü eliyle olmaktadır.

Tablo 11'den Özel Sektör Yurtiçi Tahvil Piyasası Kapitalizasyonu ile GSMH ilişkisi analiz edildiğinde, İtalya ve Fransa'nın Özel Sektör Yurtiçi Tahvillerinin GSMH'ye katkılarının yüksek olduğu, Türkiye'nin de bir kamu eliyle borçlanan bir ülke olması nedeniyle 29. sırada yer alarak nispeten üst sıralarda yer aldığı görülmektedir.

Özel Sektör Uluslararası Tahvillerin GSMH'ye oranı açısından ise İrlanda ve Hollanda'nın üst sıralarda olduğu, Türkiye'nin ise oldukça geri sıralarda yer aldığı görülmektedir.

Kamu Sektörü Uluslararası Tahvillerin GSMH'ye oranı açısından ise kamu borçlanmasını uluslararası piyasalardan yapan Yunanistan'ın yüksek bir orana sahip olduğu, Türkiye'nin ise 23. sırada yer alarak nispeten yüksek bir sırada yer aldığı görülmektedir.

5. Sonuç

Türkiye finans sektörü, son dönemde büyüme eğilimi göstermektedir. Bu büyümenin istikrarlı olduğu görülmekle birlikte, yeterli hacimlere ulaşmadığı ve büyüme kaynaklarının sağlıklı olmadığı görülmektedir.

Türkiye bankacılık sektörünün yabancı ülkelerde faaliyet gösteren bankalarının olması, bu ülkelerden Türkiye'ye kaynak aktarılması için kilit bir önem taşımaktadır. Bu amaçla, yabancı ülkelerdeki şube sayılarının artırılması, yeni bankaların kurulması veya yabancı bankalara ortak olunması yoluyla ivedilikle sağlanmalıdır. Yurtdışından sağlanan mevduatların Türkiye'ye aktarılması yoluyla hacimlerin büyümesi sağlanabilecektir. Ancak Türkiye'nin mevcut bankacılık yapısı, bu olanakların kullanılmasını engellemektedir. Bu nedenle sektörün önündeki engellerin kaldırılması gerekmektedir.

Bununla birlikte, Türkiye bankacılık sektörünün daha çok bireysel tüketicilere dönük bir yapısının olması, KOBİ'ler için yeterli ve düşük maliyetli kaynakların tam olarak sağlanamıyor olması, ayrıca KOBİ'lerin kendi fon kaynaklarını sağlamak üzere tahvil ihraç etmelerinde birçok engelle karşılaşıyor olmaları gibi faktörler, genelde Türkiye'deki sektörlerin gelişmesi hedefi ile özelde ise İstanbul'un Uluslararası Finans Merkezi olması hedefi ile örtüşmeyen bir bankacılık yapısını ortaya koymaktadır. Türkiye bankacılık sektörünün; tüketici kredilerinden, kredi kartlarından ve yıllık aidatlardan büyük gelirler sağlayarak karlılığını artıran bir yapıda olduğu görülmektedir. Türkiye bankacılık sektöründeki dışa kapalı bu yapının ihracat odaklı bir bankacılık sistemi haline getirilmesi büyük önem arz etmektedir.

Türkiye'nin sermaye piyasalarının ise, işlem gören hisse senedi sayısı ve piyasa kapitalizasyonu açısından geri sıralarda olduğu görülmektedir. Son iki yılda Borsa İstanbul'un kurulması ile daha modern bir yapıya kavuşan borsanın geliştirilmesi için belirlenmiş olan eylemlerin hayata geçirilmesi ve Borsa İstanbul'un rekabet edebilir bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir.

Sermaye piyasaları ile ilgili bir başka değerlendirme ise tahvil piyasaları için yapılabilir. Borsa İstanbul'un özel sektörün borçlanma aracı ihracını desteklemesi gerekmektedir. Özel sektörün tahvil ihraç edebilmesinin faiz oranlarının düşmesine ve kamu sektörünün tahvil ihracı ile borçlanmasının azaltılmasına bağlı olduğu göz önüne alındığında, faiz oranlarının düşürülmesi ve kamunun tahvil piyasasından kademeli olarak elini çekmesi önem taşımaktadır.

Kaynaklar

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Finans Piyasaları Raporu, Aralık 2012.

Euro Banking Association - EBA [Euro Bankalar Birliği], Euro Banking Statistics [Euro Bankacılık İstatistikleri], 2012.

Global Financial Centres Index - GFCI [Küresel Finans Merkezi Endeksi], The Global Financial Centers Index 15 [Küresel Finans Merkezi Endeksi 15], Mart 2014.

Global Financial Centres Index - GFCI [Küresel Finans Merkezi Endeksi], The Global Financial Centers Index 13, 15 [Küresel Finans Merkezi Endeksi 13, 15], Mart 2013.

Global Financial Centres Index - GFCI [Küresel Finans Merkezi Endeksi], The Global Financial Centers Index 11 [Küresel Finans Merkezi Endeksi 11], Mart 2012.

Global Financial Centres Index - GFCI [Küresel Finans Merkezi Endeksi], The Global Financial Centers Index 9 [Küresel Finans Merkezi Endeksi 9], Mart 2011.

The Heritage Foundation, 2014 Index of Economic Freedom: Promoting Economic Opportunity and Prosperity [2014 Ekonomik Özgürlük Endeksi: Fırsatların ve Refahın Geliştirilmesi], Miller T. , Kim A. B. ve Holmes, K. R: ed., 2014.

World Bank [Dünya Bankası] & International Financial Corporation - IFC [Uluslararası Finans Kurumu], Doing Business 2013 Report [İş Ortamı 2013 Raporu], 2013.

World Bank [Dünya Bankası], Country Statistics [Ülke İstatistikleri], 2014.

World Economic Forum - WEF [Dünya Ekonomik Forumu], Financial Development Report [Finansal Gelişme Raporu], 2012.

World Economic Forum - WEF [Dünya Ekonomik Forumu], Global Competitiveness Report [Küresel Rekabet Raporu], 2014.

World Federation of Exchange - WFE [Dünya Borsalar Federasyonu], Capital Markets Statistics [Sermaye Piyasaları İstatistikleri], 2012.

Doç.Dr Elif Haykır Hobikoğlu

NÖRO EKONOMİ KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE TÜKETİCİ KARAR ALMA DAVRANIŞINI ETKİLEYEN DUYGUSAL TEMELLİ FAKTÖRLER VE TÜKETİM KARARI ETKİ ARACI OLARAK DİKKAT ÇEKİCİ TÜKETİM İLİŞKİSİ

"Neuroeconomics" (Nöroekonomi) kavramı, ilk kez Prof. Kevin McCabe tarafından 1998'de GeorgeMason Üniversite'de kullanmıştır. 1999'da, Paul Glimcher veMichael Pratt maymunların davranışları üzerine yaptıkları nöroekonomik analizler içeren çalışmalarını yayımlamışlardır. Kaliforniya'daki Claremont Graduate Üniversite'deki Center for NeuroeconomicsStudies direktörü Paul Zak'a göre, Nature Dergisi'nde yayınlananbu çalışma, kıt kaynakların optimal tahsisi konulu bir anket çalışması sebebiyle nöroekonominin temellerinin disiplinler arası bütünleştirmeden kaynaklı olduğunu ortaya çıkarmıştır.[1]

Deneysel iktisada bir yardım da nörolojibiliminden gelmiştir. İktisatçıların mikro düzeyde karar vermenin temellerini araştırmak için nörolojik tekniklerden faydalanması nörologların beynin çalışmasını anlamak için iktisadi oyunları kullandıkları bu ortak disiplin, nöro-ekonomiadıyla literatüre dâhil olmuş ve birçok bilimsel çalışmaya konu olmuştur. Alanın öncüleri arasında sayılan Zürich Üniversitesin 'den Ernst Fehr diğerkâmlık (altruism) üzerine çalışmalarını sürdürürken Colin Camerer oyun teorik ve metodolojik yaklaşımlar üzerinde çalışmaktadır. Drazen Prelec ve George Loewenstein'da uzun yıllardır birçok araştırma ile bu alandaki çalışmalarını sürdürmektedir.[2]

Nöro ekonomi kavramı iktisat, biyoloji, psikoloji, davranışsal iktisat, evrimci iktisat gibi pek çok bilimden faydalanılarak, ekonomik karar birimi olan insanların karar alma süreçlerini izlenmesi yoluyla karar birimlerinin hangi koşullarda ne şekilde ekonomik davranışlar sergilediklerinin belirlenmesini ölçülmesini konu edinmektedir. Karar alıcıların, tüketicilerin, üreticilerin ve ekonomik karar otoritesinin rasyonalitenin yanı sıra davranış ve izledikleri yol nöro-ekonominin konusunu oluşturmaktadır.

İktisat biliminin, psikoloji,biyoloji,fizik, nöroloji bilimiyle de ilişki kurması mevcut iktisadi modelleri psikoloji ve nöroloji biliminin kuramlarıyla bağdaştırılması teorilerin boşluk noktalarını diğer bilimlerle ilişkilendirerek farklı yaklaşım noktaları yakalamayı sağlamaktadır. Bilinç, algı, bellek, öğrenmenin biyolojik temellerini ele alan nöro sistemin tüketici davranışı ile ilişkilendirilmesi iktisat deney ilişkisini de güçlendirmiştir. İktisadi karar alıcıların her durumda aynı şekilde davranmayıp kişisel ve sosyal faktörler gibi birçok bağımlı ve bağımsız değişkenden etkilenebilmektedir. Karar verme merkezi işlevine sahip olan beynin hangi koşullarda çalıştığını inceleyen nöro bilim ile tüketim kararının ekonomik sonuçları arasında bağ kurulması önemlidir. Nöro ekonomi, psikolojik yada dışsal faktörlerin karar süreçlerini yönlendiren temel faktör olarak bilimsel araçlar vasıtasıyla deneye tabi tutarak somut verilerle ortaya koymaya çalışmaktadır.Nöro ekonomi ekonomik karar birimi olan tüketicilerin karar alma süreçlerinin fizyolojik olarak incelenmesi yoluyla karar birimlerinin hangi koşul ve ortamlarda ne yönde ekonomik davranışlar ortaya koyduğunu ve bu davranışların sonuçlarını ölçümlemekte ve araştırmaktadır. Klasik ekonomi kuramları mikro ve makro ölçekteki davranışları incelerken bireyin davranışlarını etkileyen nörokimyasal etkilerin oluşturduğu durumları hesaba katmamaktadır bu nedenle gerçek birey ve durumlara ilişkin ekonomik davranışları açıklamada daha anlamlı verilerle açıklamalar yapmaktadır. Değişen paradigmanın iktisadi rasyonel rayına oturmasında doğrusal olmayan ve şimdiye kadar algılanan genel temel iktisadi doktrinleri tamamlayan yeni çözüm yolları üreten

çoklu bilimsel yöntemin en işlevsel aracıdır. Nöro ekonomi bireysel tercih ve kararlar üzerinde yoğunlukla çalışmaktadır. İktisadi seçim ve kararlar üzerine nöro-ekonomi bireysel tercihler duygusal değişmeler üzerin de odaklanmaktadır. Psikoloji dil, bilişsellik, hafızayı incelerken, nöro ekonomi temelde bilişsellik ve tercihler, duyguların davranışlar üzerindeki etkisini, ekonomik olguların risk ve kazanç algısını incelemektedir. Alınan ekonomik kararların duygulardan bağımsız olmadığının görünmesi çalışmaların etkinliğini arttırmaktadır. FMRI gibi gelişmiş teknolojilerden yararlanarak insanların ekonomik kararları hangi etkilerle verdiği bilgisi hakkında daha geniş çalışmalar yapılabilmektedir. Nöro ekonomik uygulamalar makroekonomik açıdan piyasada rekabet ortamını körükleyecek, üreticilerin inovatif yeteneklerini arttırmalarını zorunlu kılacak, ekonomik ve yapısal açıdan gelişme sürecini hızlandıracak ve canlandıracak süreçleri oluşturmada etkin olacaktır.[3]

Oyun teoriside karar mekanizması sırasında işbirlikçi ve çatışmacı özelliklerin nasıl şekillendiğini görmek ve psikolojik yansımaların karar mekanizması çarkını ne şekilde etkilediğini görmek açısından önemlidir. Jön Von Neuman'ın 1928 yılında yapmış olduğu bir araştırma ile ortaya atılan, 1944 yılında Oscar Morgensterntarafından ekonomi alanına uyarlanan 1950 de John Fe Nash tarafından geliştirilen oyun teorisi rasyonel karar alıcıların işbirlikçi ve çatışmacı özelliklerini ve davranışlarını ortaya koymaktadır. Oyun teorisinin önemli bir çalışma alanı olan tutuklular ikilemi karşılıklı tarafların motivasyonu arasındaki çelişkiyi göstermektedir. Kayıplar toplamı hiçbir şekilde sıfır olmamaktadır. Silahlı bir soygunda şüpheli iki kişi gerekli kanıtlar olmadan tutuklandığında bir teklifle karşı karşıya gelirler. İkisinin de suçunu itiraf etmemesi durumda altı ay hapis cezası olacaklar, ikisi de suçunu itiraf ederse iki yıl hapse mahkûm olacaklar, biri suçunu itiraf eder diğeri suçunu itiraf etmezse itiraf eden serbest bırakılacak diğeri ise 20 yıl hapis yatacaktır. Bu durumda karşı tarafın itiraf etmesi durumunda 20 yıl, itiraf etmemesi durumunda 6 ay hapis yatacakları düşünüldüğünde tam bir güven ortamının olmaması kişilerde farklı davranış biçimleri geliştirmektedir. Kazanç ve kayıplar bakımından karşılıklı bir bağımlılık geliştiğinde fiyat rekabeti yaşayan iki firma yüksek-düşük fiyat ikileminden hangisini seçecektir sorusu önem kazanmaktadır. Piyasa aktörleri yüksek fiyat tercih ederse rekabette olan firma fiyatını düşürerek tüm Pazar payına sahip olabilir.Karını maksimize etmek isteyen firma yüksek fiyattan anlaşmaları durumunda rakip firmanın belirsiz bir anada fiyat düşürmesini riskini güven ve iletişim sorunu olan bir ortamda cesaretle karar alamadığını göstermektedir. Piyasada lider konumda iki firmanın reklam tanıtım ve halkla ilişkiler çalışmaları ile katlandıkları maliyetin oluşmaması için iki firmanın karşılıklı bir anlaşma içinde olması gerekmektedir fakat firmalardan birinin anlaşmayı bozması ve reklama başlaması durumunda tüm pazar payını rakibine kaptırma riskine girememe durumu yüksek maliyetli reklam kalemine katlanmayı gerektirmektedir.

2005 yılında Nobel ekonomi ödülünü alacak olan Thomas Schelling simetrik oyunlarda neden eşit dağılımların sıklıkla gözlemlendiğine ilişkin bir deneyyaparak benzer hipotezin farklı birkaç şekilde test edilebileceğini ve bu tarz kontroldışılıklardan sakınılabileceğini araştırmıştır.

Nöro-ekonomi Kevin McCabe'in araştırmaları ve Michael Pratt tarafından ödül davranış bağlantısının incelenmesi ile kavramsal olarak daha çok gelişme göstermiştir.

Nöro -ekonomi psikoloji ve nörobilimin metotlarını kullanarak karar verme süreçlerini ve tüketici karar verme davranışlarını incelemektedir. Ekonomi biliminin teorik altyapısı üstüne psikolojiyle bağlantılı bilimlerin ölçme değerlendirme süreçlerinden bir çatı kuran nöro-ekonomi karar verme süreçlerinde insan psikolojisinin etkilerini araştırarak duygusal boyutun ekonomi etkileşimini incelemektedir.[4]

Tüketici Karar Alma Davranışını Etkileyen Duygusal Temelli Faktörler

BAĞLAM İÇİNDE ALGILAMAK	Bağlam İçinde görülen ürünler için tüketim kararı daha kolay verilebilmektedir. Diğer tüketicilerde gördüğümüz ürünler ne tür bir ürün tercihi yapılacağı konusunda örnek oluşturur.
İZAFİYET	Sadece karşılaştırmak değil kolayca karşılaştırılan ürünleri karşılaştırma eğiliminde olunur. Tüketiciler karşılaştırmaya dayalı seçimlerden hoşlanırlar
KAYBETME VE SAHİPLİK ETKİSİ	Kaybetme duygusu karar alma davranışını harekete geçiren sahiplilik duygusunu körükleyen önemli bir etkendir.
TUZAK ETKİSİ	Bazen iyi tercihler içinde sunulan kötü tercih kişileri istenen tercihe yönlendirmek için tuzak olabilir.
IMPRINTING ETKİSİ	Kaz yavrularının karşılaştıkları ilk hareket eden nesneye bağlanmaları doğal olgusu imprinting etkisi olarak adlandırılmaktadır. İnsan beyni de ilk izlenimleri ve kararları da imprint haline getirmektedir. Tüketici davranışını ise ilk etkinin oluşturduğu çıpa yönlendirmektedir.
RASTLANTISAL TUTARLILIK	Baştaki fiyatlar rastlantısal olsa da bir kere tüketici zihnine yerleşti mi sadece mevcut fiyatları değil gelecekteki fiyatları da belirlemekte önemli bir unsur olmaktadır. Fiyatlar bir kez zihinde yerleşti mi ürün için ne kadar ödemeye razı olunduğu değil, benzer ürünlere ne kadar verme isteğini de belirler. Yeni bir şehre taşınan insanların taşındıkları şehirde ev için ödedikleri fiyatı çıpa olarak aldıkları gözlenmiştir.
ÇIPA YÖNLENDİRME	Mutlu hissettirme ve fark yaratmaya odaklanan ürünler iyi bir karar duygusu yaratarak daha fazla para vererek tüketicileri yeni bir tüketim eğrisine çıkmayı yönlendirebilmektedir.
SIFIR FİYAT ETKİSİ	Bedava olgusu duygusal bir etki yaratarak tüketicinin asla almayı düşünmediği ürünlere meyil yaratmaktadır. Bedava olgusu tüketim kararının olumsuz olma riskini ortadan kaldırarak bize teklif edilenin gerçekte olduğundan daha değerli olduğu algısı yaratarak ürüne yönelmemizi sağlayan duygusal bir dalgalanma sürecidir. Tüm tüketim kararlarında olabilecek kaybetme olasılığı sıfır fiyat etkisiyle ortadan kalkmış gibi bir algı yaratsa da bir faaliyete harcanan zaman başka bir faaliyetten çalınan zaman olduğundan bedava tüketici tercihlerinin doğru yönlendirilmesi açısından bir yanılgı oluşturmaktadır.
SOSYAL NORMLARIN MALİYETİ	Sosyal normlar insanların birbirine yönelttiği samimi istekleri kapsamaktadır. Sosyal normlara ait parasal maliyet karşılığı tüketicileri mutlu etmez. Bu noktada paranın yerine hediyenin koyulması, sosyal değiş tokuş normları içinde tutan bir değiş tokuş yöntemidir.

Kaynak: Dan Arıely, Akıldışı Ama Öngörülebilir, s.32-143 tarafından yararlanılarak oluşturulmuştur.

İktisat Biliminde Psikoloji Biliminin Rolü

Adam Smith iktisadi davranışların psikolojik temellerini incelerken kendi duygularımızı analiz ederek başka insanların hislerini ve davranışlarını gözlemleyebileceğimizi belirtmiştir. Adam Smith iktisadi fayda kavramını ise tüketiciyi karar almaya yönelten isteklendirme ile bağlantılandırarak iktisadi davranışları psikolojik açıdan analiz etmiştir. Tüketici davranışlarının kişilerin istek ve tutkularını açığa çıkarttığını söyleyen David Hume göre bu isteklere uygun mal üretmenin kararları etkileme konusunda bir araç olabileceğini savunmaktadır. Jevons ise duyguların miktarlarını duyguların niceliklerini karşılaştırdığı Bain çalışmasından yola çıkarak ekonomik fayda sağlayan öğelerin zevk ve acıdan oluştuğunu söylemektedir. Marshall ise azalan fayda kanununu açıklarken psikolojideki temel tıp makine modelinden etkilenmiştir. Marshall ekonomi bilimindeki ekonomik şövalyelik modelini ise psikoloji bilimindeki sempati prensibini inceleyerek ortaya koymuştur.[5]

Pragmatistlere göre her şey fayda ile ölçülür faydalı olmayan bir şey doğruda değildir. Pragmatizm ise kurumsal iktisadın temel felsefe alanını oluşturmaktadır. Kurumsal iktisatçılara göre ekonomik mekanizmaların işlerliğinde psikolojinin önemli bir etkisi vardır. Neoklasik iktisatçılara tepki olarak doğan kurumsal iktisat ve davranışsal iktisat, neoklasik iktisadın psikolojiden bağımsız bir yaklaşım geliştiren teorilerine karşı çıkmaktadır. Psikolojinin iktisadi davranışların üzerinde etkisinin olduğu yapılan

çalışmalarda önemle vurgulanmaktadır. Bu noktada deney, saha çalışması, laboratuvar, fonksiyonel manyetik rezonans görüntüleme yöntemleri en etkin araçlar olarak kullanılmaktadır.[6]

Eric Wanner davranışsal iktisadı ekonomik karar alma alanında bilişsel bilimin uygulanması olarak görmekte ve bilişsel bilimin ekonomik uygulama alanı olarak görmektedir.[7]

Davranışları doğru tanımlamaya yardımcı olan deneye dayalı sonuçlara ulaşmak ve gerçek davranışların kökenini incelemek, fayda fonksiyonunun hangi durumlardan etkilendiğini incelemek iktisat bilimini nöro -ekonomiye yaklaştıran çalışmalardır. Dış gözleme dayanan psikolojinin John Watson tarafından geliştirilmesi davranışsal ve bilişsel psikolojinin gelişmesine ve ekonomik modellerin psikoloji modellerinde benchmark olarak kullanılmasının yolunu açmıştır. Thaler iseiktisatçı olarak psikolojik aktörlerin etkisini araştırmıştır. Fırsat maliyeti, batık maliyet gibi ekonomik yanılgı sağlayacak alanları inceleyerek karar almada duyguların etkisini ve çerçeve etkisi oluşturan dar alanın dışındaki durumları devre dışı bırakan zihinsel muhasebe sistemini tanımlamış ve deneylerle bu noktada katkılar sağlamıştır. Thaler tasarrufları açıklamadada davranışsal yaşam döngüsü modelini açıklayarak farklı kaynağı olan gelirlerin farlı bir süreçte beyinsel derecelendirmeye tabi olduğunu açıklamıştır.[8]

Janet Yellen ise ekonomi biliminin önemli bir konusu olan Phillips eğrisinde Yeni Keynesyenlerin savunduğu ücret ve fiyat katılığı dışında unsurlarında etkisini incelemiştir. Ücret ve fiyat belirlemenin psikolojik boyutunuda konuya ekleyerek doğruluk, çekememe, kıskançlık,sosyal kaide, sosyal durum, referans gibi faktörlerinde etkisini konuya dâhil ederek Phillips eğrisinin ücret ve fiyat katılığını açıklamada yardımcı faktörleri çerçeveleme etkisi altında genişletmiştir.[9]

Nöroekonomi Yaklaşımı Çerçevesinde Örnek Uygulamalar

Tüketicilerin sergiledikleri ekonomik davranışların gözlenmesi ve incelenmesi için çeşitli uygulamalar yapılmaktadır, bu uygulamalarından başlıca olanları şunlardır:[10]

- Çekirdek spin tomografi tüpü ile yapılan deneyde, deneklerin beğendikleri markalar açıklanmadan önceki beğendikleri içecekle, marka açıklandıktan sonraki beğendikleri içeceğin farklılaşmasından yola çıkarak marka seçimi yaparken sezgisel ve farklı etkenlerden etkilenen bir yapının olduğu sonucuna varılmıştır. Marka açıklanmadan önce beğenilen içecek içildiğinde nöronsal ödüllendirme merkezinin beş misli güçlü bir reaksiyon gösterdiği gözlenmiştir. Psikolojik ve bilinçaltına yerleşmiş verilerin karar alma sürecinde etkin olduğu gözlenmektedir. Yapılan deneylerde spotun başında gösterilen markanın çok daha akılda kalıcı olduğu görülmüştür.
- Beyinde ödüllendirme merkezini en etkin şekilde harekete geçirmek için önce küçük ödül sonra büyük ödüle yönlendirilmelidir. Bu şekilde nucleus accumbens bölgesindeki sinapları harekete geçirmektedir.
- Ürünlerin ayırt edici özellikleri olan Somatic markerlar ürünleri hatırlamak açısından logolardan daha önemlidir
- Duyuları kullanmak(koku, ses, şekil) avantaj sağlamakta ilgi ve hatırlama süreçlerini arttırmaktadır.
- Güdüler tüketicinin zihninde şekillenerek üründen beklenilen faydayı oluşturmaktadır. Tüketicilerin fayda beklentilerini optimize ederek aldıkları kararlar fiiliyata dönüşmektedir. Alınan kararlardan beklenen fayda bir sonraki karardan beklenilen faydayı etkilemektedir.

Tüketiciler çıkarlarını arttıran kararlar vermektedir. Beynin ön lob alanı olanı ventrolateral prefrontal'dan hasarlı kişilerde zeka, dil, bellek özellikleri korunmasına rağmen çıkarlarını arttıran karar vermekte zorlandıkları görülmüştür. Bu bölüm beyinde karar verme sisteminin kontrol edildiği alandır. Beynin ön lobu ventrolateral hastalar ve normal kişiler arasında yapılan bir deneye göre kişiler aynı görünen dört iskambil destesinin önünde otururlar ve başlangıç olarak ve kendileri durmaları söylenene kadar dört desteden de kart seçmeleri talimatı verilir katılımcılara oyunun amacının karlarını artırmak bir desteden öteki desteye geçmede serbest oldukları söylenir ve her iskambil kâğıdını açtıklarında denekler desteden desteye değişen tutarlarda para kazanır. Bazı kâğıtları açtıklarında hem para kazanırlar hem de ceza ödemek zorunda kalırlar. A ve B den kart seçmenin 100 lira kazandırdığını, C ve D den kart seçmenin 50 lira kazandırdığı görülür. A ve B destelerine seçenlere cezalarda daha çok, C ve D' den kart seçenlere ise cezalar daha düşüktür. Yüksek kazanç sağlayabilecek destelerde ceza ödeme şansı o kadar yüksektir ki her zaman az kazandıran destelerden tercih edip seçmek daha karlıdır. C ve D desteleri kar getiren, A ve B desteleri zarar getiren desteler olarak algılanır. Deneydeki 100 seçme şansında C ve D'nin kar getiren desteler olmasının zamanla anlaşılmasından dolayı tüm denekler ilk yirmi denemede zarar getiren destelerden kart seçme eğilimine girdiler. İkinci yirmi deneme bölümünde normal denekler C ve D'nin daha iyi seçimler olduğu konusunda önseziler geliştirirken, ventrolateral lobunda hasar olan tüketiciler 100 deneme sürecinin hiçbirinde önsezi geliştirmediler ve zarar getiren desteleri seçmeye devam ettiler. Yüksek kazanç sağlamak için yüksek kayıplar yapmaktan korunma geliştirmeyi öğrenemediler. Karar verme eksiklikleri zarar veren destelerde cezalar kazançları götürecek kadar yüksek olmalarını algılamalarını zorlaştırdı. Bechera, Tranel, Damasio kart seçme sırasında otonom tepkileri ölçmek için çalışmalar yapmışlardır. Galvanik deri tepkisi, duygusal reaktiviteyi dolaylı olarak ölçmektedir. Kişiler ödül ve caza aldıklarında galvanik deri tepkisinde artış görünmektedir. Fakat normal denekler göreve alıştıklarında bazı kâğıtların seçiminden önce galvanik deri tepkisi geliştirmeye başlarken, ventrolateral bölümü zara görmüş kişiler galvanik der tepkisi göstermezler Normal deneklerde zarar getiren desteden kâğıt seçme durumunda kar getirene oranla galvanik deri tepkisi daha yoğun olmaktadır. Normal deneklerde ileri yönelik kaygı duygusu kötü bir kararı değerlendirip önemli bir ipucu olarak görev yaparken, ventrolateral hastalarda otonom bir ipucunun varlığı söz konusu değildir. Sonucu belirsizlik içeren kararlarda önseziler etkili ve yapıcı bir rol oynamaktadır.[11]

Güdülenme davranışı canlandıran, davranışa yön veren durumdur. Güdülenme davranışı haz üreten ya daistenmeyen bir durumu ortadan kaldıran bir teşvik ediciye doğru yönlendirir. Ödünlendirici sonuçlar ise bir eylemin tekrarlanmaya değer olup olmadığını yansıtmaktadır. Beyin geçmişteki davranışların iyi veya kötü sonuçlarını takip etsin ve davranışları gelecekte de yönlendirsin diye isteği bir araç olarak kullanmaktadır. İstek değerin belirlenmesi ve farklı isteklere fiyat biçme açısından önemlidir. Sistemin nöronları üst beyin kökünde yer alanaksonlarını ön beyne göndermesi ile oluşur. Nöronlar mesajlarını iletmek için dopamin nörotransmiterini kullanır. Beynin dopamin sistemi ödüllerle harekete geçmektedir. İster yapay ister doğal her ödülün nöronları harekete geçirme yeteneği teşvik güdülenmesi ve isteklerle yakından ilişkilidir. Bir mal ve hizmetin görünüşü gibi bir dış uyaranı, fizyolojik ihtiyaçlar, geçmişteki deneyimlerin taşıdığı değerin anısıyla karşılaştırılır. Tüm bilgiler davranışta kendini gösteren dış uyaranlar için teşvik güdülenmesi üretmek için

aşağıdaki Şekil 1'de gösterilen bileşimi oluştururlar:[12]

Society for Neuroeconomics'in kurulması ile laboratuvarlar kurmuşlardır. Paul Zak MR'la görüntü tekniğini insanlara, maymunlara ve öteki hayvanlara uygulamış, Güney Carolina ÜniversitesiCenter for Neuroeconomics Resarch da çalışmalarını sürdüren Stacy Wood, tüketici kararları üzerinde çalışmış ve lezzeti yerinde ama sağlık için zararlı gıdalarla beslenen kişilerin beyinlerini araştırmıştır. İktisatçıların karar vermenin temellerini araştırmak için nörolojik tekniklerden faydalanmasına karşın, nörologların beynin çalışmasını anlamakiçin iktisadi oyunları kullandıkları bu ortak disiplin, nöro-ekonomiadıyla çalışmalara dâhil olmaktadır.Toplam beden ağırlığının yüzde ikisinden az olan 1300-1400 gram olan beyin yeni enformasyon almak için atakta bekleyen yüz milyar nöronla donatılmıştır. Karar verme aşamasında yüz trilyon nöronlar arasındaki bağlantıyı sağlayan özelleşmiş bağlantı noktaları olan sinapsları harekete geçmektedir. Belleği oluşturan bu bağlantılar ilişkisi nöronların karşılıklı aktif hale geçmesini ve birlikte bir nöron ağı kurmasını sağlar.Beynin kişisel deneyimlere dayalı bağlantılardan oluşan bir bellek sistemidir.[13]

Beynin sol yarımküresi dil, mantık, matematik gibi doğrusal düşünceyi yönetirken, sağ yarımküre sanat, müzik, yaratıcılık gibi düşüncelerin yönetildiği merkezdir. Beyin farklı uzmanlıkları olan hücresel ve işlevsel özellikleri olan üç farklı gruba ayrılmaktadır. Neokorteks dediğimiz yeni beyin rasyonel veriler doğrultusunda hareket eder. Memeli beyin duyguları ve hisleri işleyerek karar verir. Sürüngen beyin dediğimiz omurganın en üst noktasında bulunan eski beyin ise diğer iki beyinden gelen verileri işleyerek karar mekanizmasında etkin bir rol üstlenir, gerçek karar vericidir bu durum tüketim kararları içinde geçerlidir. Nöro- ekonomik açılım yapmak beynin bu bölümünün verileri nasıl işlediğini inceleme yolu ile karar mekanizmasını çözüm yolunda etkin sonuçlara varacaktır.

Sürüngen beyin dediğimiz eski beyin yeni beyne gidecek verileri önce kendi içinde değerlendiriyor. Bilgilerin yeni beyinde değerlendirilip karar mekanizmasında ne yönde bir yönlendirme yapacağının ilk iznini eski beyin vermektedir ve karar mekanizmasında rol oynayabilmek eski beyne hitap edebilmekten geçmektedir.[14]

Nekorteks ve memeli beyinden gelen girdileri denetleyen eski beyni etkileyen uyarıcıların kontrol altına alınması ile karar verme işlemi denetlenebilmektedir. Eski beynin tepki verdiği bu altı uyarıcıyı aşağıdaki tabloda gösterebiliriz:[15]

Paul Maclen'in Üçlü Beyin Teorisi

SÜRÜNGEN BEYİN	İlkel beyindir.Kalp atışlarını, açlık, korku, cinsellik, tehlikeyi sezinleme, nefes alış verişini kontrol etmektedir. İlkel beyin tehlike, yeme ve üreme uyaranları ile ilgilenmektedir. Hayatta kalma güdüsüyle harekete geçer
MEMELİ BEYİN	Limbik sistemi belirlemektedir, ilkel beynin üstünde konumlanmıştır. Sevgi, nefret, merhamet, kıskançlık, umut, kibir gibi karmaşık duyguları kontrol etmektedir. Duygusal kapasite alanını gösteren memeli beyni limbik sistemi uyaran bir duygu ile harekete geçmektedir. Başarma güdüsüyle harekete geçer.
NEOKORTEKS	Yönetici beyindir. Limbik sistemin üstünde konumlanmıştır.Soyut akıl yürütmeleri, planlamaları, stratejileri, sembolleri, mantığı ve neden sonuç ilişkisini denetler. Yönetilmesi zordur.

Eski Beynin Tepki Verdiği Uyarıcılar

BENMERKEZCİ	Kendini korumaya yönelik olmayan hiçbir bilgiye yarara karşı sabrı ve empatisi olmadığından işletmeye ait içerikler ilgisini çekmez.Üreticinin tüketici için ne yapabileceğini bilmek ister, hayatta kalmaya yönelik kendi ile ilgili mesajlarla ilgilenir.
ZITLIK	Eski beynin dikkatini çekmek için zıtlık yaratmak önemlidir, eski beynin hızlı ve risksiz karar vermesini sağlar. Önce-sonra, riskli-güvenli, onunla, onsuz, hızlı-yavaş gibi açık zıtlıklara karşı duyarlı olduğundan zıtlık olmadan eski beyin geç karar verme, hiç karar verememe gibi karmaşık durumlara girer.
SOMUT VERİ	Eski beyin tanıdık, sabit, teşhis edilebilir somut verilere ihtiyaç duyar. Eski beyin kelime kullanımı ve yazılı dilden 45.000 kat daha eski olduğundan vermek istenen mesajın çözümlenmesini yavaşlatacaktır. Karmaşık kelime kullanımı karara göre davranmayı değil karar hakkında düşünmeyi sağlar, basit kolay, somut mesajlara itibar eder.
BAŞLANGIÇ-SON	Beyin kendi için çok önemli olan enerjisini korumak için olay ve durumların başlangıç ve sonunu hatırlayıp orta kısmı unutma eğilimindedir.En önemli içeriği başlangıç mesajına koymak önemlidir. Beklentide ödül merkezini uyaran dopamin salgılandığından, dopamin seviyesindeki artış ilgiyi artırır. Bekleyiş beyindeki zevk noktalarından birini harekete geçirdiğinden güçlü bitişi olan durumlarda zihinde yer etmektedir.
GÖRSEL UYARICI	Optik sinirler duyma sinirinden kırk kat hızlıdır, sinirler birbirine milisaniyede iletim gerçekleştirir, tehlikeleri hızlı algılar. Görsel uyarıcılar eski beynin işlem yapma sistemine uyumlu hareket eder. Eski beyin bir görüntüyü tanıyıp analiz edene kadar bir öncekini kaydeder.
DUYGU	Eski beyin elektrokimyasal tepkiler oluşturan duygular tarafından harekete geçer. Bu tepkiler karar verme davranışımızı doğrudan etkiler. Üzüntü, sinir, korku, şaşkınlık hissettiğimizde hormonlardan oluşan bir karışım sinirler arasındaki sinaptik bağlantıları etkileyerek hızlı ve güçlü hale getirir. Güçlü duyguların eşlik ettiği tecrübe ve olayları daha net hatırlarız buda tüketim kararının verilmesinde ve tüketim davranışları üzerinde etkin bir çerçeve oluşturur.

Eski Beyin Bağlantı Yöntemleri

Tüketici karar alma sürecini etkileyecek nöro -ekonomik katkı sağlayan eski beyne hızlı erişimi sağlayan bağlantı kurma yöntemlerini şu şekilde sıralayabiliriz:[16]

- ***Problem ve sıkıntı teşhisi***

Gerçek problem bilinçaltında saklanır, tüketicinin sıkıntısına odaklanıp hafifletilmesine olanak tanıyan çözüm yollarının bulunması hedefe ulaşmadayardımcı olur. Tüketicinin birincil probleminin kaynağını tespit etmek, bu problemin şiddetini ölçmek, problemin çözülmesinin acili yetini anlamak ve tüketicinin kendi sorunun farkında olup olmadığını analiz etmek önemlidir. Beklenti, davranış, tahmin Korku, tutku konularında sıkıntınınortaya çıkarılması içinon iki ve on altı arasında tüketici ile görüşme yapmak gerekmektedir. Sıkıntıyı ölçmek içinde istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar elde edebilmek içinen az rastgele seçilen 300 katılımlı anket yapmak gerekmektedir. Sıkıntının şiddetini ise sıkıntıdan kaynaklı büyük miktarda kaynak ve para harcaması ile ölçebiliriz. Sıkıntının kaynağı finansal para kaybıysa müşteri sıkıntıyı ortadan kaldırmak ş-için çok sayıda kaynak ayırıyorsa şiddeti yüksektir. Problemle ilgili bir önlem alınmadığında tüketicinin hayatını etkileyecek bir gelişme yaşanıyorsa zamanlama acil, tüketici aktif olarak bilinçli bir çözüm arıyorsa farkındalık yüksek demektir.

Şekil 1

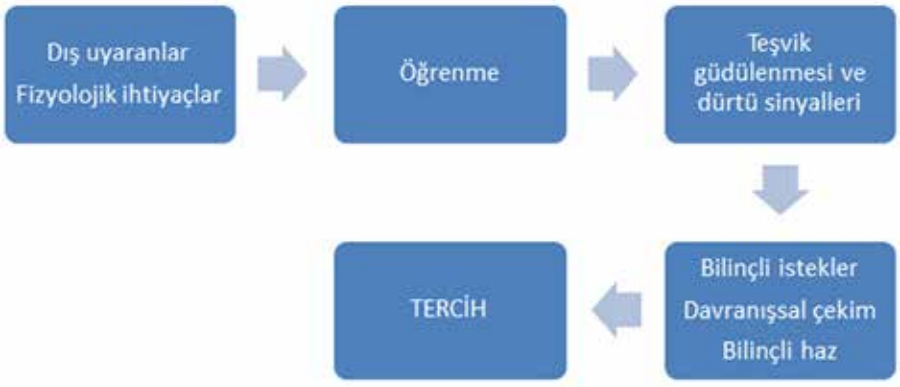

Şekil 2: Problemin Kaynakları

Şekil 3: Eski Beyinle İletişim Sağlamak

Problemin Kaynakları:

• *Farklılaşma*

Ürünün benzersiz ve farklı yanının ortaya konulması ile eski beyin açık ve net farklılıkları tercih eder. Kolay karar verilebilmesi zıtlıkları, boşlukları tanımlamayla hızlanır. Farklılığın getirdiği çözümle ilgili değerli bir nokta işaret edilebiliyorsa zıtlık ortaya koyulmuş ve sıkıntısını giderecek bir ürünle buluşmasını sağlamış olursunuz.Güçlü yanların ortaya çıkarılması için çözümle ilgili eşsiz özelliklerin ortaya koyulması satınalma davranışının oluşmasını motive edecektir.

• *Ekonomik kazanımı ortaya koymak*

Ekonomik değeri kanıtlamak için örnek uygulamalar sunmak önemlidir. Değer maliyeti geçmemelidir. Para tasarrufu, gelir artışı karlılık gibi finansal, kalite artışı, ürün çeşitlendirme,kısa pazar döngüsü gibi stratejik kazançlar; satınalmanın verdiği gurur, itibar, kişisel tatmin gibi kişisel kazançlar tüketici satınalmasının getirdiği ölçülebilir kanıtlardır ve önem arz eder. Tüketici hikâyeleri sosyal pekiştirme yaratarak çözümün başkaları tarafından kabul gördüğünün algılanmasıyla doğal bir tepki yaratarak çözümü daha kolay kabul etmeyi %80- %100 sağlamaktadır. Ürünün özelliklerini ve fonksiyonlarını anlatan bir örnek %60-% 100 arası kanıtlar. Tüketici açısından şüphe uyandıracak yüksek bir risk içermesine rağmen düzgün ve etkin kullanılan veriler %20 ve % 60 arasında kanıt sağlar. Vizyon oluşturarakçözüme ikna etmek % 10 ila % 40 arası kanıt sağlar. En fazla kazancı gösteren güçlü bir kanıt sunmak için değer matrisi kullanmak önemlidir.

• *Eski beyinle iletişim sağlamak*

Satın alma davranışında son çağrı eski beyin tarafından yapılmaktadır. Mesajın doğrudan beynin karar verme bölümünü ikna edebilme yeteneğini uyarması gerekmektedir.En güçlü kanıtlarla birlikte oluşturulandeğer matrisi hazırlamak için finansal, stratejik, kişisel konularda tüketici hikâyesi, demo, veri tabanı ve vizyon hazırlamak önemlidir.

• *Siz dilini kullanmak*

Benmerkezci eski beyne faydayı algılamak için siz sözcüğünü kullanmak gerekir. Yeni sistem eski sitemden %50 daha az elektrik kullanacak demek yanlış olurken, Bu yeni sistemde %50 tasarruf edeceksiniz demek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Böyle olsa….şöyle olsa… gibi cevap kaygısı olmayan sorularında sız ne düşünüyorsunuz sorusu ile sonuçlandırmak önemli bir açılım sağlayacaktır. Siz kelimesinin vurgulanması, eski beyne bilinçsiz bir şekilde üreticinin sistemini alıp kullanmaya yönlendirecektir.

• *Güven unsurunun pekişmesi*

Güveni ve güvensizliği sürekli arayan eski beyin için güvenilirlik, yaratıcılığın, korkusuzluğun, tutkunun, dürüstlüğün, benzerliğin, anlamlılığın fonksiyonudur. Güvenilirlik faktörünün ölçülmesi satış verimliliği açısından önemlidir. İletişim etkisinin %7 si sözcüklerde, %38'i ses tonunda,%55 i ise vücut dilinden oluşmaktadır. Bu da göstermektedir ki ne söylendiği değil nasıl söylendiği önemlidir. Güvenilirlik faktörünü arttırmak için ara vermeli, kesin ve somut kelimeler kullanmalı, kısa ve basit cümlelerle tüketiciye özgü kelimeler kullanılmalıdır.

• *Grup Çekiciliğini Hesaplamak*

Grup çekiciliğinin veri bazında ortaya konulması önemli bir etki alanı sağlayacaktır. Her gruptaki kişi sayısı ve para miktarı ile ölçümlenen tablo kullanılabilir.

Tüketim Kararı Etki Aracı Olarak Dikkat Çekiciler ve Dikkat Çekici Tüketim İlişkisi

Eski beyin güven ve yakınlık ortamı sağladığında kendini rahat hissettiğinde dikkatini daha az verir ve tasarruf moduna geçerek etrafına karşı daha az dikkat gösterir. Etkileşimin erken aşamasında tüketicinin dikkati çekilebilirse kazanılır.

Başlangıçta uyanık ve savunmada olup yeni ve alışık olmadığı şeyleri tarama moduna geçen eski beyin maksimum dikkat düzeyindedir. Eski beyin yavaş çalışma moduna geçmeden mesajın özü başlangıç aşamasında verilmelidir. İnsanın yeni bir fikir veya mesaja verdiği tepkinin beş doğal aşaması reddetme, şüphecilik,fazla iyimserlik, gerçekçilik ve benimsemedir. Dikkat çekicilerin kullanılması mesajın daha kolay benimsen-

Şekil 4

Şekil 5

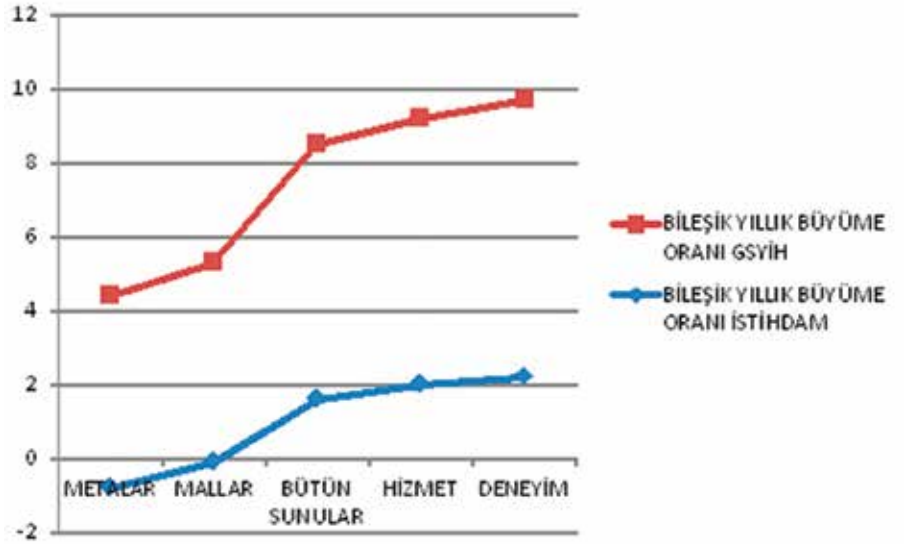

mesini sağlamaktadır. Dikkat çekicileri kullanmak direnç eğrisindeki aşamaları daha kolay geçmeyi sağlayacaktır. Eski beyne ulaşmayı sağlayan dikkat çekiciler şunlardır:[17]

• ***MİNİ TİYATROLAR:*** Tüketicinin kötü bir gününü tarif ederek çözüme ilişkin açıklamalar yapmak. Tüketicinin ürün olmadan geçirdiği bir günü tekrar canlandırması zıtlığa duyarlı eski beyni etkileyecektir. Mini tiyatrolar duygularla dolu eğlenceli hikâyelerdir.

• ***KELİME OYUNLARI:*** Dikkat çekmek için yaratıcı bir dil kullanmak mizah ve ya mantık yoluyla cümlenin ana fikrine farklı bir anlam katarak yeni, orta ve eski beyine birden hitap ederler.

• ***RETORİK SORULARI:*** Cevap amacı gütmeyen sorular, sayı, rakam, istatistik gibi bilgileri hatırlamak için çekici bir yol sunar. Retorik sorular tüketiciyi diyaloga dâhil eder. Sorular iddia edilen yararların üstünde düşünülmesini sağlar. Her sorunun ardından dört saniye duraklar vermek tüketicinin cevabı düşünecek zaman kazanması açısından önemlidir.

• ***AKSESUARLAR:*** Aksesuar kullanmak tüketicinin mesajı hatırlamasını sağlar.Seçilen nesne tüketicinin gözünde etkin bir öneme sahiptir. Konuyla bağlantılı aksesuarlar geleneksel mesajların önemini yitirdiği süreçte bile hatırlanacak bir imge olacaktır.

• ***HİKÂYELER:*** Hikâyeler eski beyne hikâyenin gerçek olup olmadığının anlayamayacağı duygusal bir etki içine sokmaktadır. Eski beyin bir hikâyeyi sadece duymuş olsa bile yaşamış gibi hisseder. Tüketicinin dünyası ile bağlantı kuran tüketiciye içinde yer veren hikâyeler duygusal izlenim yaratır. Hikâyenin içinde işletmenin adını geçirmek, üründen önce ve sonraki zıtlıkları belirtmek, belirli ve somut yararları öne sunan kişiselleştirilmiş bir hikâye kazancı öne çıkaran yapısıyla etkinlik sağlayacaktır.

• ***ZITLIK TAŞIYAN BÜYÜK RESİM:***Büyük resmi dikkat çekicilerle birlikte göstermek optimum dikkat elde edilmesini, sağlar ve tüketicinin elde ettiği faydaları anlamasını kolaylaştırır.

Deneyim Ekonomisi Temelinde Değer Algısı

Deneyim hizmetlerin mallardan farklı olduğu kadar hizmetlerden farklı olan dördüncü ekonomik sunu türüdür. Tüketici hizmet aldığında kendisi için yürütülen ama maddi olmayan bir dizi faaliyet satın almış olur. Deneyim de ise tüketici ilgisini çekecek tiyatral bir sunu sunan akılda kalacak bir seri olayla keyifli zaman geçirmek için para öder. Ses, tat, koku, söz ile duygulara yönelik bir deneyim sunar. Her ekonomik sunu diğerlerinden kendi içeriği ile ayrılır. Bu ayırımlar her sununun ekonomik değer taşıdığını gösterir. Ekonomik değerin metadan mala, oradan hizmete, hizmetten deneyime ulaşan doğal sürecini aşağıdaki tabloda gösterebiliriz:[18]

	META	MALLAR	HİZMETLER	DENEYİMLER
EKONOMİ	Tarım	Sanayi	Hizmet	Deneyim
EKONOMİK İŞLEV	Doğadan	İmal Etme	Sağlama	Sahneleme
SUNUNUN NİTELİĞİ	Misliyle Ölçülür	Maddi	Gayri Maddi	Akılda Kalıcı
ANA VASIF	Doğal	Standart	Siparişe elverişli	Kişisel
ARZ YÖNTEMİ	Kitleler halinde depolama	Üretim sonrası döküm çıkarma	Talep üzerine temin	Belli bir sürede gösterme
SATICI	Tüccar	Üretici	Sağlayıcı	Sahneleyici
ALICI	Pazar	Kullanıcı	Tüketici	Konuk
TALEP FAKTÖRLERİ	Nitelikler	Özellikler	Yararlar	Duyumlar

Deneyimin kendisi maddi değildir fakat tüketiciler sunulan ürüne büyük değer verir çünkü bu değer uzun süre kendi içlerinde kalır.Cornell Üniversitesi Psikoloji Profesörü Travis Carter ile Thomas Gilovich yaptığı çalışmalarda bir şeyi satın almaya göre satın alma deneyiminin insanlara daha üst düzey bir esenlik hissi yaşatıp daha mutlu ettiğini ortaya çıkarmışlardır. Mutluluk yaratan deneyimler üretebilen işletmeler tüketicilerin kalplerini ve paralarını kazanabilmektedir. Yüksek fiyatlar yüksek değerleri de göstermektedir. Bu da aşağıdaki Şekil 5'te açıklan-

Şekil 6: Problemin Kaynakları

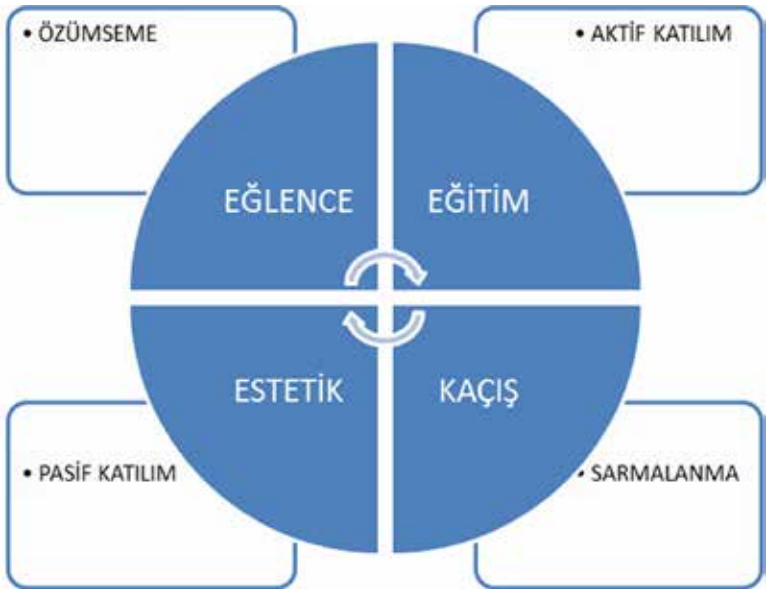

Şekil 7

dığı gibi deneyim sektöründe daha hızlı bir büyüme söz konusudur:[19]

Deneyim malları ve hizmetleri çerçevesin de büyüme ve istihdam daha yüksek bir büyüme trendi göstermektedir.

Akılda kalıcı deneyimler duygular yoluyla da zihinde etki bırakır. Zihinsel değişimlerin değere yön vermesi nöro ekonomik yaklaşımda deneyimlerin rolünün önemini ortaya koymaktadır. Deneyim sektöründeki gelişme trendinin yukarı yönlü olası nöro-ekonomik prensipler ışığında hareket eden bir yönlendirmenin büyüme üzerindeki etkisini açığa çıkartmaktadır.

Ekonomik değer dizisini yükselterek daha yüksek bir gelir grubuna yükselinebilir. Deneyim farklı boyutlarda ilgi çekebilir, tüketicilerin performansa doğrudan katılımının bulunmadığı izleyici ve gözlemci pasif katılım, tüketicinin kişisel olarak etkide bulunduğu aktif katılım, tüketicileri performansla birleştiren deneyimi akla getirecek kişinin zihnini meşgul etme durumu olan özümseme, sanal olarak deneyimin bir parçası olma nitelikleriyle donatılmış sarmalama bağlantılı boyutlardan oluşmaktadır.Belli bir mesafeden maç izleyen insanlar sahada olan olayları özümserler, sahanın hemen kenarında bulunanlar ses, görüntü, koku ile birlikte sarmalanmış olurlar. Tüm bu dört boyutun kesişmesinden benzersiz kişisel temaslar oluşturan eğlence eğitim, kaçış,estetik, zevk ten oluşan birbiriyle bağdaşır dört deneyim alanı oluşmaktadır.Tüketicinin içinde olmak konusunda kendini rahat hissedeceği bir atmosfer yaratan davetkârortamlar deneyimin estetik değerini arttıracaktır.Gerçeklik hissini değiştirip etkinliklere dâhil ederek deneyimin kaçış boyutu yakalanabilir.Deneyim alanlarının ve boyutlarını Şekil 6'daki gibi etkileşimli bir yapıda gösterebiliriz:[20]

Ekonomik değer dizimini metadan deneyim sektörüne kadar aşağıdaki şekillerde ilişkileri doğrultusunda Şekil 7'deki gibi gösterebiliriz:[21]

1 Camerer, Colin, Loewenstein, George ve Prelec, Drazen. (2004). Neuroeconomics: Why Economics Needs Brains. Scandinavian Journal of Economics, Vol 106, Issue 3,s.24
2 Camerer, Colin, Loewenstein, George ve Prelec, Drazen. (2005). Neuroeconomics: How Neuroscience Can Inform Economics. Journal of Economic Literature, Vol 43, No:1, s.4-6
3 Haldun Soysal, Yeni Ekonomi: Kuantum-Nöro ekonomi, Palet Yayınları, s.102-
4 E JohnsonBayer, Brodscholl, Query Theory, Inhibition and Individual Differences in Value Construction, Society for Neuroeconomics, Kiawah Island, 2005, s126-128
5 N Matsuyama, Relativity of Alfred Marshall's Psychologica Research and Economics,www.room409-1.ih.otaru-uc.ac, s
6 Angner ve Loewenstein, Behavioral Economics, wwwsds. hss. cmu. Edu, 2006,s.2-55
7 Anger ve Loewenstein, Behavioral Economics, wwwsds.hss.cmu.edu, 2006,s.2
8 C.F.Camerer ve G.Loewenstein, BehavioralEconomics: Past, Present, Future: Advances in Behavioral Economics, N, Ed.Colin, Camerer, Loewenstein, Matthew Rabin, Princeton University Press, New York,2004, s.5-34
9 Janet Yellen, Implications of Behavioral Economics for Monetary Policy: Policy Making Insights from Behavioral Economics, , Ed. Christopher Foote, Lorenz Goette, Stephan Meier, Boston FederalReserve Bank of Boston, s.380-394
10 Haldun,a.g.e, s.109
11 Edward E. Smith, Susan Nolen Hoeksema, Barbara Fredrickson, Geoffrey R. Loftus, Psikolojiye Giriş, Arkadaş Yayınları,Ankara 2012, s.338
12 Edward E. Smith, Susan Nolen Hoeksema, Barbara Fredrickson, Geoffrey R. Loftus, Psikolojiye Giriş, Arkadaş Yayınları, Ankara 2012, s.355
13 Elizabeth Pace, Alışverişte Kadın Erkek: The X and Y of Buy, Optimist Yayınları, İstanbul, 2011, s.29
14 Leslie Hart, How the Brain Works: A New Understanding Work: A New Understanding of Human Learning, Emotion and Thinking, Basıc Book,2009,s.7-14
15 Patric Renvoise ve Christophe Morin, Nöro Marketing, Mediacat, İst, 2012,s. 9-12
16 Patric Renvoise ve Christophe Morin, Nöro Marketing, Mediacat, İstanbul, 2012,s. 13-41
17 Patric Renvoise ve Christophe Morin, Nöro Marketing, Mediacat Yayınları, İstanbul, 2012, s.52-70
18 Joseph Pine, James Gilmore, Deneyim Ekonomisi, Optimist Yay, İstanbul, s.30-37
19 Joseph Pine, James Gilmore, Deneyim Ekonomisi, s.47-49
20 Joseph Pine, James Gilmore, Deneyim Ekonomisi: The Experience Economy, Optimist Yayınları, Harvard Business Review Press, İstanbul, 2012,s.71-72
21 Joseph Pine, James Gilmore, Deneyim Ekonomisi: The Experience Economy, Optimist Yayınları, Harvard Business Review Press, İstanbul, 2012,s.71-72 ,s.62

GERÇEK KİŞİ ÜYELER (*)

1. Aclan ACAR
2. Bülent AKARCALI
3. Ömer AKAT
4. Prof. Dr. Şahin AKKAYA
5. Prof. Dr. Ömer A. AKSU
6. İshak ALATON
7. Prof. Dr. Kerem ALKİN
8. İsmet ALVER
9. Yalçın AMANVERMEZ
10. Prof. Dr. Sudi APAK
11. Prof. Dr. Sadi ARAL
12. Prof. Dr. Erişah ARICAN
13. Ahmet Doğan ARIKAN
14. Osman Evren ARIKAN
15. Bilal ASLAN
16. Mustafa ATAŞ
17. Prof. Dr. Aydın AYAYDIN
18. Mehmet İlker AYCI
19. Prof. Dr. Mustafa AYSAN
20. Ramazan BAŞAK
21. Prof. Dr. Ömer Faruk BATIREL
22. H.Nadir BIYIKOĞLU
23. Gazi BİLGİN
24. Prof. Dr. Ersan BOCUTOĞLU
25. Necdet BUZBAŞ
26. Türkan Elif ARIKAN CAN
27. Dr. Sema CINGILLIOĞLU
28. Can Akın ÇAĞLAR
29. Ahmet Rüştü ÇELEBİ
30. Yücel ÇELİK
31. Tarık ÇETİN
32. Serdar ÇITAK
33. İbrahim Halil ÇİFTÇİ
34. Prof. Dr. Tevfik DALGIÇ
35. Tayfun DEMİRÖREN
36. Eşref DİKMEN
37. Ali Hakan DİKMEN
38. Işık DİKMEN
39. Yrd. Doç. Dr. Ümit DİKMEN
40. Gamze DİLER
41. Prof. Dr. Mithat Zeki DİNÇER
42. Nazım DÖRTBUDAK
43. Zeki DÖŞLÜOĞLU
44. Faruk DURAKÇI
45. Nazım DÜZENLİ
46. Burak EKE
47. Prof. Dr. Metin ERCAN
48. Yrd. Doç. Dr. Mustafa ERCİLASUN
49. F. Ebru ARIKAN ERDEM
50. Musa ERDEN
51. Prof. Dr. Aziz Tunç EREM
52. Kısmet ERKİNER
53. Prof. Dr. Halis Yunus ERSÖZ
54. Hasan ESKİL
55. Erdem EVGİN
56. İlhan EVLİYAOĞLU
57. Prof. Dr. Murat FERMAN
58. Hasan Basri GÖKTAN
59. A.Nihat GÖKYİĞİT
60. Aziz GÜMÜŞ
61. Cemil GÜNGÖREN
62. Prof. Dr. Osman GÜRBÜZ
63. Mehmet Akif HAMZAÇEBİ
64. Doç. Dr. Elif HAYKIR HOBİKOĞLU
65. Yrd. Doç. Dr. Osman N. HAZİNEDAR
66. Yunus Emre HEPER
67. Veli Ergin İMRE
68. Prof. Dr. Ahmet İNCEKARA
69. Dr. Öner KABASAKAL
70. Şadan KALKAVAN
71. Jak V. KAMHİ
72. Ali İhsan KARACAN
73. Muharrem KARSLI
74. Onan KELEŞ
75. Dr. İlhan KESİCİ
76. Doç. Dr. Ekrem KESKİN
77. Asım KİBAR
78. Prof. Dr. Ahmet KIRMAN
79. Dr. Zeynel KOÇ
80. Prof. Dr. A. İlhami KÖKSAL
81. Dr. Ercan KUMCU
82. Ertuğrul KUMCUOĞLU
83. Abdülkadir KUŞİN
84. Selçuk MARUFLU
85. Faruk MOLU
86. Prof. Dr. Sedat MURAT
87. Cahit NOMER
88. Selçuk Tayfun OK
89. Kazım OKSAY
90. Doç. Dr. M. Serhan OKSAY
91. Süleyman Nazif ORAKÇIOĞLU
92. Ekrem ÖNAL
93. O. Hakan ÖNCEL
94. Prof. Dr. Haluk ÖRS
95. Mehmet Sami ÖZEREN
96. Ersin ÖZİNCE
97. Mehmet Emin ÖZCAN
98. Ziya ÖZKAN
99. Nadir ÖZŞAHİN
100. Osman Nuri ÖZTÜRK
101. Prof. Dr. Merih PAYA
102. Adnan POLAT
103. Prof. Dr. Mehmet SAĞLAM
104. Prof. Dr. Engin SAKARYA
105. İsmail SARICA
106. Mehmet Ali SEZER
107. Faruk SEZGİN
108. Cahit SÖNMEZ
109. Prof. Dr. Adem ŞAHİN
110. Atalay ŞAHİNOĞLU
111. Prof. Dr. Cemal ŞANLI
112. Nihat ŞEN
113. Teoman TAĞTEKİN
114. Bülent TAŞAR
115. Prof. Dr. Mehmet Şükrü TEKBAŞ
116. Mehmet Kenan TEKDAĞ
117. A.Naim TEMUR
118. M.Alp TİRYAKİOĞLU
119. Şakir Yaman TÖRÜNER
120. Prof. Dr. Yusuf TUNA
121. Prof. Dr. Selâhattin TUNCER
122. Kaya TURGUT
123. Kürşad TÜZMEN
124. Dündar UÇAR
125. Murat ULUS
126. Nejat URAL
127. Fahrettin YAHŞİ
128. Murat YALÇINTAŞ
129. Salih YARDIMCI
130. Selçuk YAŞAR
131. Ahmet YELİS
132. Fazıl Mehmet YILDIRIM
133. Hamdi YILMAZ
134. Prof. Dr. Ahmet YÖRÜK
135. Ekrem YÜCE
136. Av. Dr. Mürteza ZENGİN
137. İsfendiyar ZÜLFİKARİ

(*) Üyeler soyadlarına göre alfabetik sıra ile

Vakıf Üyeleri

TÜZEL ÜYELER (*)

I. MESLEKİ KURULUŞLAR

A- Sanayi Ve Ticaret Odaları ve Borsaları

1. İTO/İstanbul Ticaret Odası
2. İSO/ İstanbul Sanayi Odası
3. Ankara Ticaret Odası
4. TOBB/T. Odalar-Borsalar Birliği
5. İzmir Ticaret Borsası
6. İskenderun Ticaret ve Sanayi Odası
7. Kocaeli Ticaret Odası
8. Türk-İsviçre Ticaret Odası
9. Türk-Fransız Ticaret Derneği
10. Mersin Ticaret ve Sanayi Odası
11. Kayseri Ticaret Odası
12. Eskişehir Sanayi Odası
13. Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası

B- Diğer Mesleki Kuruluşlar

1. Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası
2. Türkiye Çimento Müstahsilleri Birliği
3. Türkiye Tekstil Sanayii İşverenleri Sendikası
4. Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu

II. MALİ MÜESSESELER

A- Bankalar

1. Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
2. Yapı Kredi Bankası A.Ş.
3. Türkiye İş Bankası A.Ş.
4. T.C. Ziraat Bankası A.Ş.
5. Türkiye Vakıflar Bankası TAO.
6. Şekerbank T.A.Ş.
7. Citibank A.Ş.
8. Denizbank A.Ş.
9. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.
10. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.
11. Takasbank / İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.
12. Türkiye Halk Bankası A.Ş.

B- Finans Kurumları

1. Ziraat Finansal Kiralama A.Ş.
2. İş Finansal Kiralama A.Ş.
3. Şeker Yatırım Menkul Değerler A.Ş.

C- Sigorta Şirketleri

1. Anadolu Anonim Türk Sigorta A.Ş.
2. T.Sigorta Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği
3. Güneş Sigorta A.Ş.
4. Anadolu Hayat Emeklilik A.Ş.
5. AXA Sigorta A.Ş.
6. Ziraat Sigorta A.Ş.
7. Eureko Sigorta A.Ş.

D- Holdingler

1. Yaşar Holding A.Ş.
2. Alarko Holding A.Ş.
3. Ahmet Veli Menger Holding A.Ş.
4. Kibar Holding A.Ş.
5. Demirören Holding A.Ş.
6. OTİ Holding A.Ş.

III. SANAYİ VE TİCARET ŞİRKETLERİ

A- Gıda Sanayi ve Ticaret

1. Ülker Bisküvi Sanayi ve Tic. A.Ş.
2. Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü

B- Maden ve Madeni Eşya Sanayi ve Ticareti

1. Çimtaş Çelik İmalat A.Ş.
2. İÇDAŞ/İstanbul Demir Çelik Sanayi A.Ş.

C- Tekstil Sanayi ve Ticareti

1. AK-AL Tekstil Sanayi A.Ş.
2. AKSA Akrilik Kimya San. A.Ş.
3. Karsu Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.

D- Cam- seramik Sanayi ve Ticareti

1. Türkiye Şişe ve Cam Fab. A.Ş.
2. Matel Hammadde Sanayii ve Tic. A.Ş.

E- Diğer Sanayi ve Ticaret

1. Nuh Çimento Sanayii A.Ş.
2. BRİSA-Bridgestone Lastik A.Ş.
3. Türkiye Gazetesi
4. Milliyet Gazetecilik A.Ş.
5. Zaman Gazetesi
6. Anadolu Efes Biracılık ve Malt San. A.Ş.
7. BEL Eğitim Ltd. Şti. (Wall Street Institute)
8. Turkuaz Petrol Ürünleri A.Ş.
9. Analiz Müh. Mim. Müş. Kont. Taah. ve Tic. Ltd. Şti
10. İGDAŞ/İstanbul Gaz Dağıtım A.Ş.
11. Unit Grup

(*) Üyeler Vakfa giriş tarihi itibari ile

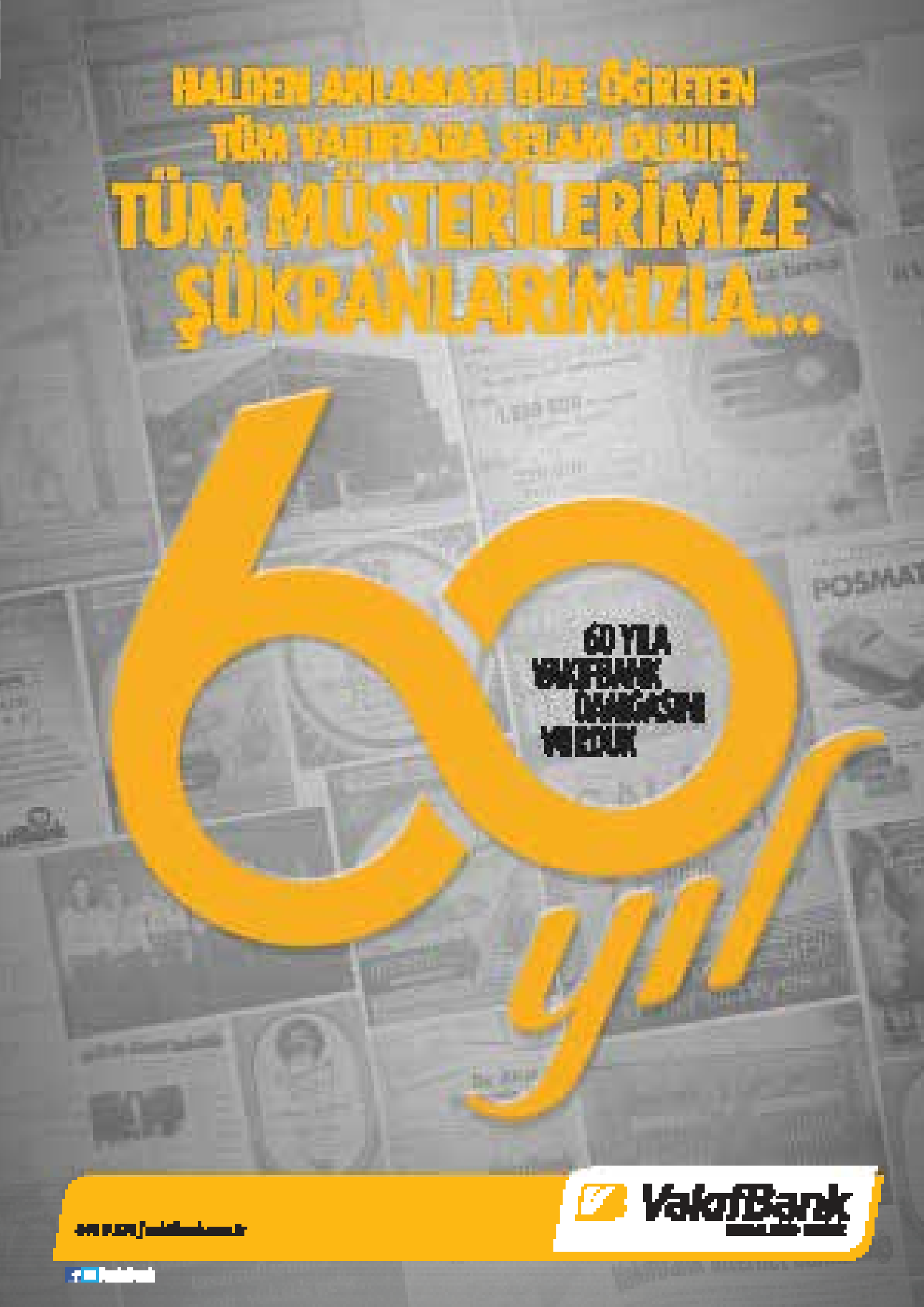
HALDEN ANLAMAYI BİZE ÖĞRETEN
TÜM VAKIFBANK'A SELAM OLSUN.
TÜM MÜŞTERİLERİMİZE
ŞÜKRANLARIMIZLA...
60 yıl
60 YILA
VAKIFBANK
DAMGASINI
VURDUK
VakıfBank

meyan
CAFE | RESTAURANT

- İş ve Eğitim Toplantıları – Yemekleri (Ses ve Görüntü Sistemi Destekli)
- Özel Toplantılara Özel Menüler – Özel Yemek Çeşitleri
- Kablosuz İnternet Hizmeti (Wireless) Mevcuttur.
- Salonumuz 225 Kişiliktir

(İ.A.V. MENSUPLARINA %15 İNDİRİM YAPILACAKTIR.)

Gürsel Mahallesi Özoğul Sk. No: 3 Kağıthane – İSTANBUL
Tel: 0212 210 0494 – 95 Faks: 0212 210 1333
www.meyancaferestaurant.com.tr – info@meyancaferestaurant.com.tr

TEA WORLD
Sağlık için... Keyif için...

Raife Yaşar Eyiler

YENİLİKÇİ GİRİŞİMLER BİLGİNİN TİCARİLEŞTİRİLMESİ ve TEKNOLOJİ GELİŞTİRME BÖLGELERİ

İçinde bulunduğumuz küresel pazarda girişimlerin hayatta kalabilmeleri yenilik çıktısı üretebilme kapasiteleri ve rekabetçi yapıları ile yakından ilgilidir. Yeterli seviyede yenilikçilik çıktısı üretemeyenler ise, rekabet güçlerini kaybetmektedirler.

Bir başka deyişle, küreselleşen dünya ekonomisinde, rekabet gücü, yeni teknolojiler üretme ve bu yeni teknolojileri hızla yeni ürünlere ve üretim süreçlerine dönüştürme yeteneğine dayanmaktadır. Bugün "yeniliğin" rekabet gücünün motoru olduğu genel kabul görmektedir. İşletmeler giderek artan rekabet ortamı karşısında ayakta kalabilmek için, bilgi ve bilgiye bağlı teknoloji üretmek veya ithal etmek zorundadırlar. Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) ve yeni bilgi, uluslararası rekabet ortamında üretimin ön şartı olmuştur.

Yenilik, Ar-Ge ve teknoloji temelli bir küresel rekabet ortamı; teknoloji, altyapı, sermaye ve insan kaynağına sahip olan ülkelere avantajlar sağlamaktadır. Bu kaynaklara yeterince sahip olmayan, düşük ücretlerle rekabet etmeye çalışan ülkelerin küresel rekabet ortamında sürdürülebilir bir rekabet üstünlüğü sağlamaları mümkün değildir. Ekonomi tarihinde de böyle bir istisna yoktur. Bu bağlamda Türkiye'nin bugünkü bilimsel ve teknolojik kapasitesi ve Ar-Ge düzeyi göz önüne alındığında Türkiye için küresel rekabet gücü oluşturmanın ön koşulunun; teknoloji, yenilik ve Ar-Ge kapasitesini küresel rekabet ortamının gerekleri düzeyinde artırmak ve geliştirmek olduğu şüphe götürmez şekilde ortadadır.[1]

Küresel piyasalarda başarılı olmak ve küresel rekabet gücü oluşturmak için, küresel piyasaları, özellikle tüm ülkelerin katıldığı artan rekabeti iyi anlamak gerekmektedir. "sürekli yenilik" ve "hiper rekabet" günümüz kapitalizminin çalışma koşullarını ve küresel rekabet ortamını tanımlamak için kullanılan kavramlardır. Rekabet edebilmek, yeni fırsatlara ve öngörülemeyen değişikliklere cevap verebilmek için çok farklı esneklik ve teknolojik yetenekler gerektirmektedir.

Bugün yenilik konusunda başarı, sistemli bir yapıyı ve yaklaşımı zorunlu kılmaktadır. Yenilik süreci, eğitim politikasından vergi politikalarına, araştırma politikalarından finansmana ve para politikalarına, pek çok politika alanını ilgilendirmektedir. Politika tasarımına bilim, teknoloji ve yenilik faaliyetleri ile ilgili bütün tarafları katmak, uygulamada başarı kazanmanın ön koşullarından biridir.

Yenilik denilen süreç, öncelikle, bilgiye dayanmaktadır. Giderek bilgi, üretim etmeni olmakta bilgi ve buna dayalı üretilen teknoloji hem üretiyor hem de ekonomik sistemin içinde üretiliyor, bir başka ifade ile içselleştiriliyor. Bilgi; emek ve sermaye gibi değil, kullandıkça eskimemekte, aşınmamakta veya tükenmemektedir, kullandıkça artmaktadır. Bilgi ile kullanıldıkça eksilmeyen bir kaynak ortaya çıkıyor. Bu oluşum gerek teoride gerekse uygulamada çok büyük gelişmeleri gündeme getirmekte, kimi zaman teknolojik devrim de denilen dönüşümlere kaynaklık etmektedir. Bilginin yaratılması, işlenmesi depolanması sonra da uygulamalı kullanımı ve burada üretim süreçlerine uyarlanması yani ekonomik getiriye dönüştürülmesi; kendine özgü, kurumsal düzenlemeleri, politika tasarımlarını ve bunların uygulanmasını gerektirmektedir.[2] Yenilik yönlendirmeli ekonomilerde önemli ana trend yenilik politikasına sistem yaklaşımıdır.

Ulusal rekabet gücü, ülkedeki firmaların etkinliğinin toplamı değil, kolektif öğrenme prosesleri tarafından üretilen sinerji ve dışsallıkların sistemik sonucudur. Bu tam bir "yenilik sistemidir".[3] Ulusal Yenilik Sistemi (UYS), ulusal rekabet gücü, teknolojik değişim ve yenilik politikaları üzerinde çalışmak için önemli analitik bir araç haline gelen teknolojik bir paradigmadır.[4]

UYS'nin tanımı değişmekle birlikte, tüm tanımlamalar, UYS'ni bilgi, yetenek ve yeni teknolojik varlıkların yaratılması, biriktirilmesi ve transferi ile ilgili birbirine bağlı kurumlar sistemi olarak tanımlar. Bunlar, önemli komponentler olarak; özel firmalar, firmalar arası ilişkiler, üniversiteler ve diğer ulusal eğitim ve öğretim kurumları, kamu araştırma laboratuvarları, özel araştırma organizasyonlarını ihtiva eder.[5]

1 ADIGÜZEL Muhittin(2011):Küresel Rekabet Gücü, Nobel Yayınevi, Ankara
2 T.C.Merkez Bankası: Yeni Ekonomi Sempozyumu-Bilgi Teknolojileri, 4-8 Haziran 2001, Ankara
3 LALL, Sanjaya: Competitivenes, Technology and Skills, UK, 2001, s:18
4 BHAGWATI, J.N.ve V.H.Dehejia,1994. Free Trade and Wages of The Unskilled, American Enterprise Instute, Washington D.C.
5 LAURIDSEN, S. 2005,Governance, Technology and Development, s:768

Türkiye'de Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinin artırılması ve yaygınlaştırılmasına yönelik önemli ilerlemeler kaydedilmiş olmakla birlikte, temel araştırmadan başlayıp ürünün piyasaya sürülmesine kadar uzanan yeni teknolojik ürün yönetme sürecinin özellikle ticarileştirme kısmının geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu anlamda, Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinin ticarileştirilmesi yoluyla uluslararası düzeyde rekabetçi, yeni ara veya nihai teknolojik ürünler ile markalar oluşturulması kritik önem arz etmektedir.

Diğer taraftan Türkiye ekonomisinin bilgi ekonomisine dönüşümü, gerekli teknolojik değişimin sağlanması ve bunu sağlayacak Ulusal Yenilik Sistemi'nin etkin şekilde çalışması ile mümkün olabilecektir. Bilimsel ve teknolojik bilginin üretimi, yayılması, saklanması ve kullanılması kapsamında Ulusal Yenilik Sistemi'ni oluşturan kurum ve kuruluşlardan teknolojik yenilik faaliyetinde bulunan firmalar (ve bu firmaların oluşturduğu ağlar), kamu ve özel kesim firmaları, teknolojik yenilik faaliyetlerinin yürütülmesinde ve yeniliklerin ticari uygulamaya geçirilmesinde kilit rol oynamaktadır.

Bilgi, işgücü ve sermaye işbirliğini oluşturarak, ülkemiz sanayinin uluslararası rekabet edebilir ve ihracata yönelik yapıya kavuşturulabilmesi için kurulan Teknoloji Geliştirme Bölgeleri, Ulusal Yenilik Sistemi'nin stratejik bir unsuru olarak yenilik çalışmaları yapacak girişimciler için üniversitelerin uzman kadrolarına ulaşmak ve araştırma altyapısından faydalanmak için sunduğu fırsatlarla bu bölgeler, ürün, süreç ve teknolojilerin ticarileştirilmesinde, risk sermayesi edinmede, yerel ve yabancı ortaklık kurmada, finansman, pazarlama, planlama ve yönetim sorunlarını çözmede danışmanlık hizmeti alabilecekleri ortam olarak da ifade edilebilir. Bu özellikleri ile Teknoloji Geliştirme Bölgeleri, teknolojik yenilik faaliyetinde bulunan firmaları cezbeden merkezler olmaktadır.

Ülkemizde, "Teknoloji Geliştirme Bölgeleri" kavramı kullanılmakla birlikte bu kavramın yanı sıra aynı anlamda aralarında fark olsa da bilim parkı, araştırma parkı, teknopark, teknopolis, teknokent gibi kavramlar da kullanılmaktadır.

Dünyada sayıları 1000'i geçen bilim ve teknoloji parkları, başta ABD olmak üzere

Tablo 1:Yenilikçi Girişimlerin Hukuki Durumu

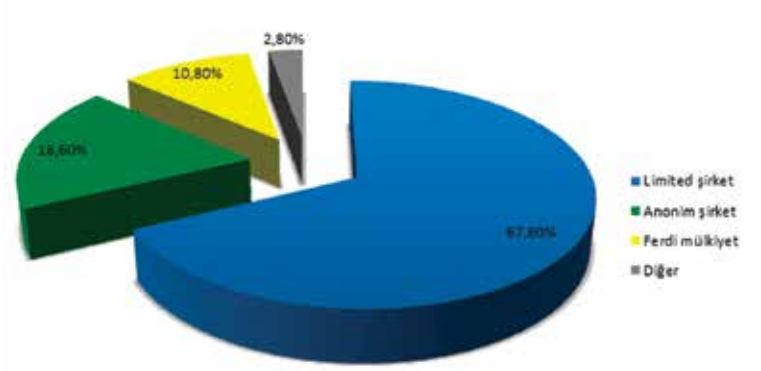

Tablo 2: Yenilikçi girişimlerin Kuruluş Yıllarına göre Dağılımı

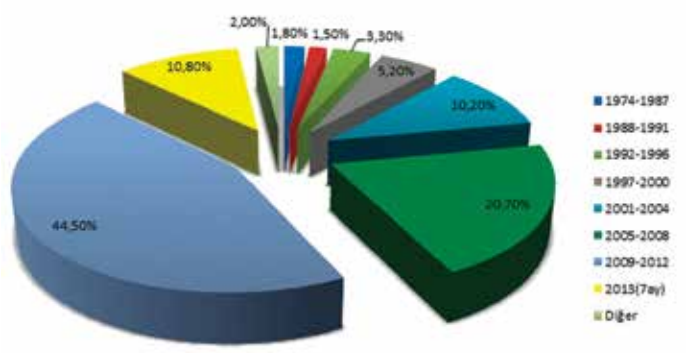

Tablo 3: Yenilikçi Girişimlerin Yenilik Geliştirme Alanları

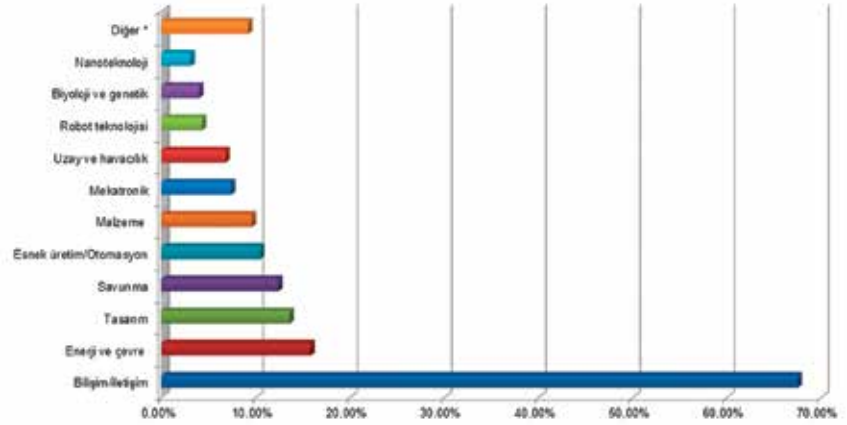

Tablo 4: Yenilikçi Girişimlerin Faaliyet Yerleri

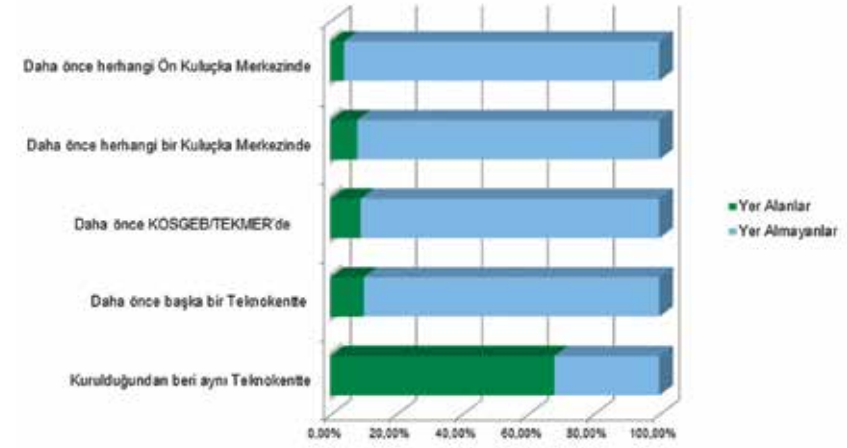

Tablo 5:Yenilikçi Girişimlerin Yıllar İtibariyle Geliştirdikleri Proje Sayıları

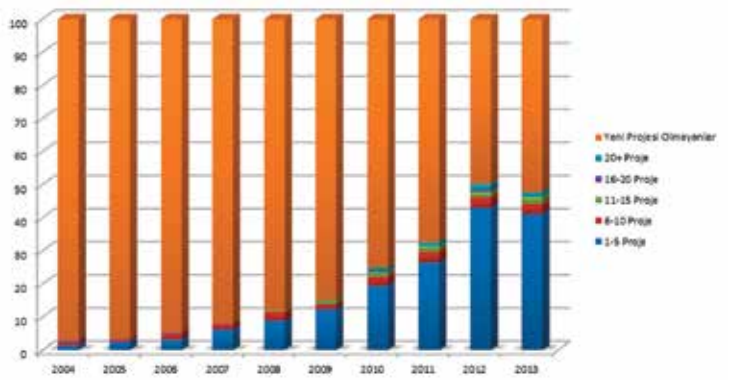

Tablo 6: Yenilikçi Girişimlerin Teknoloji Transferi Hakkındaki Görüşleri

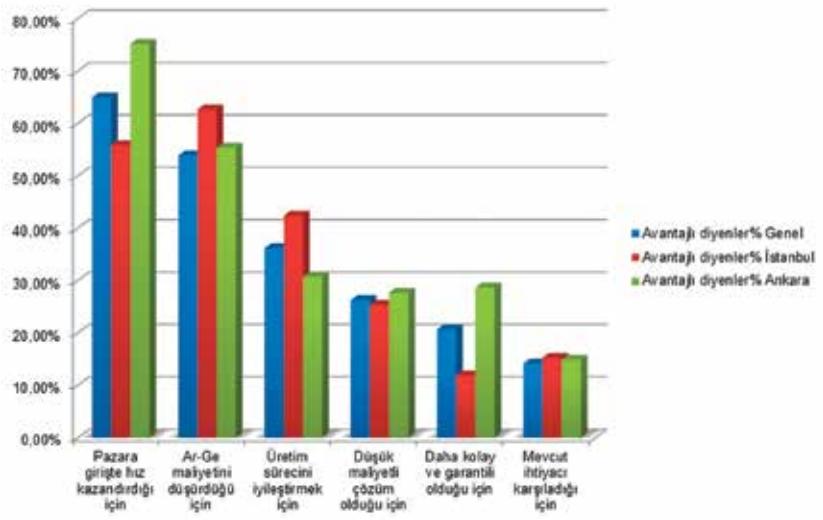

Tablo 7: Finansal Destek Alanların Oranı

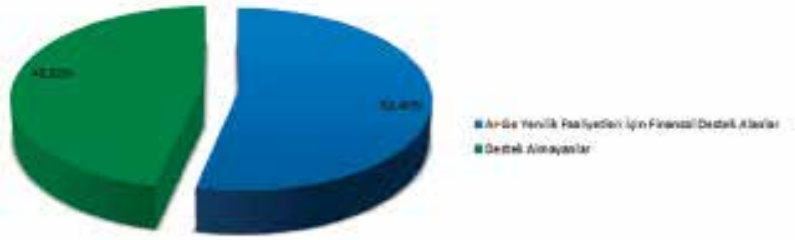

İngiltere, Fransa, Almanya, Japonya gibi gelişmiş ülkelerde faaliyet göstermektedirler. Türkiye'de ise, 1980'lerde başlayan dışa açılma hareketi ile dış pazarlarda rekabet edebilmek ülkenin kendi teknolojisini kendisinin üretmesi gerekliliğinin farkındalığından hareketle Teknokentler gündeme gelmiştir. 26 Haziran 2001 tarihinde çıkarılan 4691 sayılı Kanun ile de yasal zemin oluşturulmuştur. 19 Haziran 2002 tarihinde, 4691 Sayılı Kanunun uygulaması ile ilgili "Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği" çıkarılmıştır.

02.03.2011 Tarih, 6170 Sayılı Kanun ile, 26/6/2001 Tarihli ve 4691 Sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanununun 3 üncü maddesinin (c), (g), (j) ve (l) bentleri değiştirilmiş ve yeni maddeler eklenmiş olup, 6170 Sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanununun Uygulama Yönetmeliği ise, 12.03.2014, 28939 Sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanmış ve 01.04.2014 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir.

Küresel piyasalarda oluşan değişimlere kayıtsız kalmayan Türkiye; Ar-Ge çalışmalarına kaynak ayırarak yenilikçi projelere ve girişimcilerine çeşitli imkânlar sağlamaktadır. Ülkemizde ise, 1990'lı yıllarda internet ve mobil teknolojinin gelişmesiyle birlikte, öncelikle e-ticaret ve telekomünikasyon girişimcileri gelişmiştir. 2000'li yıllar gelişmiş ülkeler ile işbirliklerin arttığı, kamunun yeniliğe verdiği önem sonucu devlet yardımlarının arttığı bir dönemdir.

2001 yılında 4691 Sayılı Yasa ile Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin kurulmaya başlaması, KOSGEB, TÜBİTAK'ın etkinliklerinin artması, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının TEKNOGİRİŞİM ve SAN-TEZ gibi programlarla destekler vermeye başlaması kamu ve üniversitelerin araştırma merkezleri için altyapı desteklerine başlaması girişimcilik sisteminin gelişmesi için önemli bir ortam sağlamıştır.

2000'li yıllardan itibaren, özel sektör yapılanmalarının başlaması, kuluçka merkezlerinin oluşması, melek yatırımcı ağlarının ve girişim sermaye şirketlerinin sisteme dâhil olması ile yenilikçi girişimcilik alanında ekonomik ve sosyo-kültürel bir altyapı oluşmuştur.

Sayıları gittikçe artan, Ar-Ge ve yenilikçi çalışmaların yapıldığı, yeni ürün ve teknolojilerin üretildiği, üniversite-sanayi işbirliğinin uygulandığı bu sistem içinde, ilk kez 2001'de 2 Teknoloji Geliştirme Bölgesi kurulmuş ve çalışmaya başlamıştır T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın verilerine göre, 2013 yılı başı itibariyle 49 TGB' ye ulaşmıştır. 2013 yılı itibariyle 49 TGB' den 34'ü faal olup, toplam yenilikçi girişimci firma sayısı 2.114'e ulaşmıştır.

TÜİK tarafından gerçekleştirilen 2011 yılı Ar-Ge Faaliyetleri Araştırması sonuçlarına göre kamu kuruluşları, vakıf üniversiteleri ve ticari sektördeki anket sonuçları ile devlet üniversitelerinin bütçe ve personel dökümlerine dayalı olarak, Türkiye'de Gayri Safi Yurtiçi Ar-Ge Harcaması 2011 yılında bir önceki yıla göre % 20,4 artarak 11.154 Milyon TL olarak hesaplanmıştır. Ülkemizde Ar-Ge ve yeniliğe ayrılan kaynaklarda önemli değer artışları sağlanmasına rağmen, Gayri Safi Yurtiçi Ar-Ge harcamasının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) içindeki payı ‰ 8,6'dır. Bu oran 2010 yılında ‰ 8,4'tü. Yine aynı oran OECD ülkeleri için % 2,3, AB ülkeleri için %1,9, Güney Kore için % 3,36, ABD'de ise, % 2,79'dur.

2023 yılında dünyanın ilk 10 ekonomisi arasına girmesi hedeflenen ülkemizde Ar-Ge harcamalarının, GSYİH'ya oranının

%3, araştırmacı sayısının 300.000 olması hedeflenmektedir. AB ve ABD bu oranı 2020 yılında % 3 olarak hedeflemektedir.

Bu hedefler doğrultusunda, girişimcilerin bilgi toplumuna geçişini teşvik etmek için, ileri teknolojiyi üretip bunu ticarileştirebilmeleri amacıyla önemli stratejik kararlar alınan ülkemizde yeniliğin finansmanı için çeşitli kurumların devreye sokulması ve destek mekanizmalarının hayata geçirilmesine karşın, Ar-Ge çalışmalarının ve bilginin ticarileştirilmesi sürecinin zorluklarla geçtiği ve yeterince gelişmemiş olduğu da rakamsal verilerle ortaya çıkmaktadır.

İktisadi Araştırmalar Vakfı ve İstanbul Ticaret Üniversitesi'nin ortak çalışması olarak düzenlenen saha çalışması 2013 yılında sürdürülen bir araştırmada, Ulusal Yenilik Sistemi'nin stratejik bir unsuru olarak Ülkemizde mevcut ve faaliyette olan Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde yer alan yenilikçi girişimlerin profili (kuruluş yılı, faaliyet alanları, yenilikçilik alanları, çalışan sayıları...) sahip oldukları mülkiyet haklarına kadar belirlenmeye çalışılırken, girişimcilerin rekabet gücünü etkileyen unsurlara verdikleri önem, yenilik süreci boyunca sürdürdükleri işbirlikleri, aldıkları destekler araştırılmıştır. Yine araştırma kapsamında girişimlerin yenilik stratejisi belirlenmeye çalışılmış, üniversitelerle ilişkileri ve bulundukları Teknoloji Geliştirme Bölgeleri hakkındaki görüş ve değerlendirmeleri alınmıştır.

Araştırmamıza, 2013 yılı itibariyle faaliyette olan 34 Teknoloji Geliştirme bölgesinde 25'i katılmıştır. Toplam katılan yenilikçi girişimcilerin oranı ise, %17,5'dir. Girişimcilere uygulanan anket formunda yer alan soru kalıpları çalışma grup toplantılarından ve odak grup toplantılarından elde edilen bilgilerin ışığında hazırlanmıştır. Anket formu uygulanmadan önce İstanbul'da faaliyette olan bir TGB'de yerleşik yenilikçi girişimlere uygulanarak test edilmiş gerekli alanlarda düzeltmeler yapılmıştır.

Tablo 8: Yenilik Faaliyetlerinin Sonuçlanmama Nedenleri

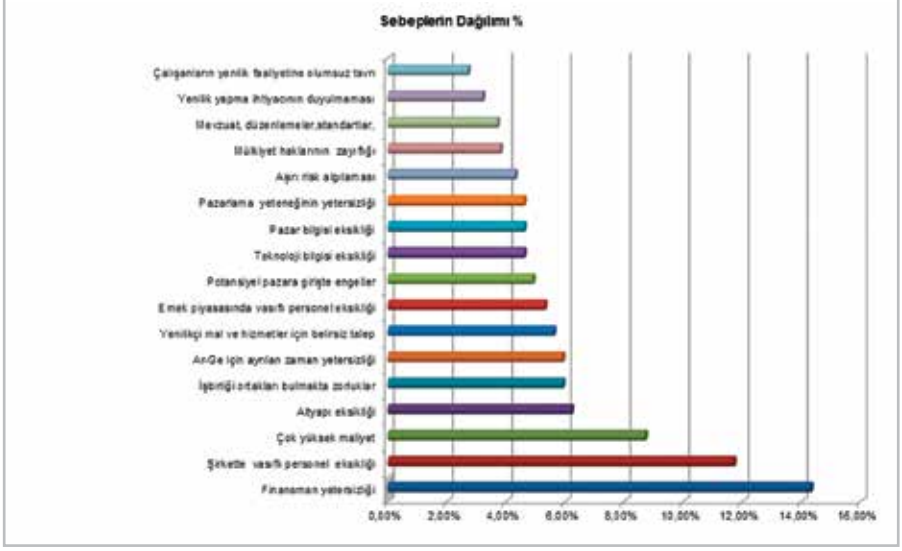

Tablo 9: Girişimcilerin İletişim Kurduğu Kurumlar

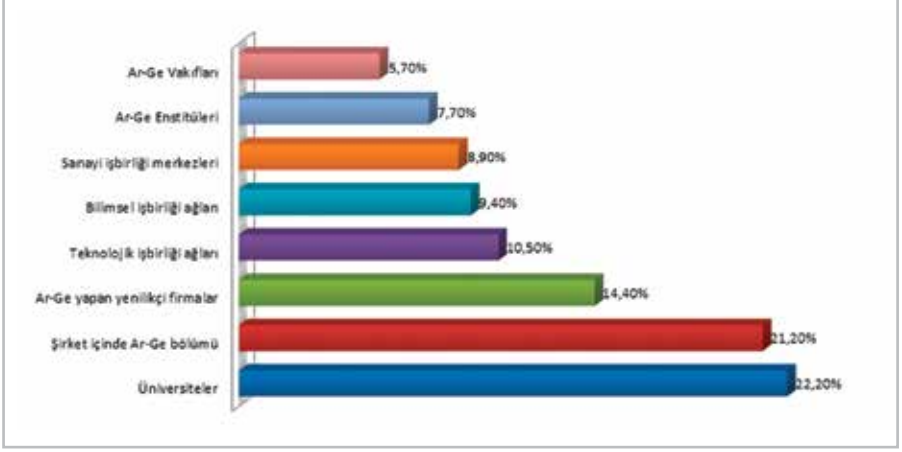

Tablo 10: Yenilikçi Girişimlerin Üniversite ve Araştırma Merkezleri ile İşbirliği Amaçları ve İletişim Düzeyleri

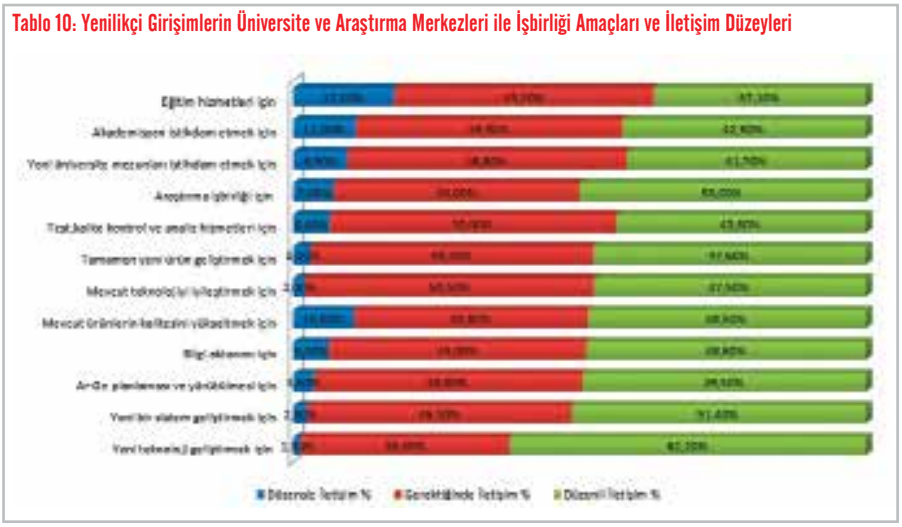

Ülkemiz için büyük önem taşıdığına inandığımız yenilikçi girişimcilerin Ar-Ge faaliyetlerinin çıktısı olan ürün ve hizmetin ticarileştirilmesi sürecinde kendi iç dinamikleri ile dış dinamiklerinin etki durumunun ortaya konması, elde edilecek verilerin yenilikçi girişimlerin ve Ulusal Yenilik Sistemimizin gelişimine katkı sağlayacak şekilde kullanılacak olması çalışmamızın temelini oluşturmuştur.

Araştırma Bulguları

Uygulanan analizler sonucunda, aşağıda yer alan şu bilgilere ulaşılmıştır:

- Girişimcilerin Hukuki Durumu: Araştırmaya katılan girişimlerin % 67,8'ini limitet şirketler, %18,6'sını anonim şirketler, %10,8'ini ferdi mülkiyetler oluşturmaktadır. %2,8'lik dilimde ise, kolektif, komandit ve adi ortaklıklar yer almaktadır.

- Girişimlerin Yatırım Yapısı: Yenilikçi girişimlerin %92,3'ü yerli yatırım, %2,5'i

yabancı yatırım, %2,7'si yerli yabancı ortaklığıdır.

- Kuruluş Yılları: Girişimlerin %22,0'si 1974-2004 yılları arasında, % 65,2'si ise 2005-2012 yılları arasında kurulmuştur. Yenilikçi girişimlerin %22,0'sinin 1974-2004 yılları arasında kurulduğu, %65,2'sinin ise 2005-2012 yılları arasında kurulduğu görülmektedir.

- Yenilik Faaliyetine Başlama Yılı: Yenilikçi girişimlerin, %7,9'u 1974-2004 yılları arasında, %74,2'si ise, 2005-2012 yılları arasında yenilik faaliyetine başlamıştır.

- Faaliyet Alanları: Girişimlerin %64,7'si yazılım ve bilişim faaliyetlerinde, %6,5'i tasarım, %5,3'ü medikal/biyomedikal, %4,6'sı elektronik, %3,4'ü çevre, %3,1'i ileri malzeme alanlarında ana faaliyetlerini yapılandırmışlardır.

- Yenilik Geliştirme Alanları: Yenilikçi girişimler Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerini kendi ana faaliyetleri ile uyumlu alanlarda sürdürmekte olduğu ve birden fazla yenilik faaliyetinde bulundukları anlaşılmaktadır. Girişimcilerin %67,5'i bilişim ve iletişim, %15,8'i enerji ve çevre, %13,6'sı tasarım, %12,4'ü savunma, %10,5'i otomasyon alanlarında yenilikçilik faaliyetlerinde çalışmaktadırlar.

- Faaliyet Yerleri: Yenilikçi girişimlerin %68'i kurulduğundan beri aynı teknokentin içinde yer aldığını belirtmiştir. Bulunduğu teknokentten önce başka bir teknokentte yer aldığını belirtenler ise, %10 oranındadır. Kuluçka merkezinde yer aldığını belirtenler %8, KOSGEB/TEKMER içinde yer alanlar ise %9 oranındadır.

- Çalışanların Eğitim Durumu: TGB'lerde yerleşik girişimlerde Ar-Ge ve yönetim alanında çalışanların %25,2'sinin lise/meslek lisesi mezunu olduğu, %11,7'si ön lisans, %49,9'u lisans, %12,5'i yüksek lisans, %0,7'si ise doktora mezunudur. Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinde çalışanların toplam çalışanların %24,7'si olduğu ifade edilmiştir. Ar-Ge'de çalışanların %2,5'i lise/meslek lisesi, %4,3'ü ön lisans, %69,3'ü lisans, %22,4'ü yüksek lisans, %1,5'i ise doktora mezunudur.

- Öğretim Üyesi Sayısı: Yenilikçi girişimlerde çalışan öğretim üyelerinin toplam çalışanlar içindeki oranı %1,7 olup Ar-Ge alanında çalışanlar içindeki oranı %6,7'dir.

- Ar-Ge Harcamaları: 2010 yılında yenilikçi girişimlerin %57,4'ünün ar-ge ve yenilik harcaması toplam harcamaları içinde %14,6 oranında iken, 2013 yılının 6 aylık döneminde girişimcilerin %62,9'unda bu oran %35,6 olmuştur.

- Ar-Ge' den Elde Edilen Ciro: Yine 2010 yılında girişimcilerin %57,2'sinde Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinden elde ettiği ciroları toplam cirolarının %12,4'üne ulaşmış olup, 2013 yılının 6 aylık döneminde girişimcilerin %66,5'inde bu oran %28,2 olmuştur. Yenilikçi girişimcilerin Ar-Ge ve yenilik faaliyetleri harcaması toplam harcamaları içinde daha yüksek oranda yer aldıkça, yenilikten elde ettikleri ciroları da toplam ciroları içinde daha fazla pay almaktadır.

- İç Pazar ve İhracat: Girişimlerin 2010-2013 döneminde yurt içi satışlarında büyük gelişme görülmektedir. 2010'da ülke içinde satış yapanların oranı %39,9 iken, 2013 6 aylık dönemde %60,4'e yükselmiştir. AB ülkelerine ihracat yapanlar %8'den %12,7'ye, ABD'ye satış gerçekleştirenler ise, %2,8'den %5,3'e yükselmiştir.

- Proje Sayıları: 10 yıllık dönem süresince her yıl artarak daha fazla sayıda girişimci proje gerçekleştirmiştir. 1-5 arasında proje geliştirenlerin oranı 2004 de %1,6 iken bu oran 2013 6 aylık dönemde %41,2'ye yükselmiştir.

- Girişimlerin Fikri Mülkiyet Hakları: Patent, Endüstriyel Tasarım ve Faydalı Model başvurusu yapan girişimlerin toplam girişimlere oranı %21,9'dur. Başvuru yapanların sadece % 0,4'ü TPE'den finansal destek aldığını ifade etmiştir. Girişimcilerin yaptığı müracaatlarının %54,7'sinin tescil edildiği anlaşılmaktadır.

- Yenilikçi Girişimlerin Teknoloji Transferine Bakışları: TGB'lerde yer alan girişimciler, genel olarak "teknoloji transferini" avantajlı görmüyorlar. Girişimcilerin %65'i pazara girişte hız kazandırdığı için avantajlı görürken, Ar-Ge maliyetini düşürdüğü için avantajlı bulanlar ise, %53,9 oranındadır. Bunun yanı sıra, üretim sürecini iyileştirme, düşük maliyetli çözüm olma, daha kolay ve garantili olma gibi düşüncelere tek tek katılımları sorulduğunda, teknoloji transferini avantajlı görmüyorlar. Mevcut ihtiyacı karşılıyor mu sorusuna %85'i "hayır" demiştir.

- Yenilik Sonuçlarını Yayınlama: Girişimcilerin yenilik faaliyetlerini yayınlama konusunda istekli oldukları söylenemez. Ar-Ge çalışmalarını yayınladığını ifade edenlerin oranı sadece %9,6'dır.

- Sonuçların Yayınlatılmama Nedenleri: Girişimciler, çalışmalarının şirket sırrı olarak kalmasını isterken (%35,6), bilgi sahibi olmamaları da en büyük engel.

- Girişimlerin Geliştirdiği Yenilik Türü: Girişimlerin %67,8'i "ürün ve süreç yeniliğini" geliştirdiğini belirtmiştir. Sadece "ürün yeniliği" yapanların oranı %16,1'dir.

- Girişimlerin Yenilik Stratejisi: Girişimlerin %37,8'i "destekleyici yenilik" gerçekleştirdiklerini, %24,8'i "devrim yaratan yenilik" gerçekleştirdiklerini, %18,1'i "artımsa yenilik", %15,3'ü ise "yeniden birleştirme" yaptıklarını, %4,0'ü ise "bozucu yenilik" yaptığını belirtmiştir.

- Geliştirdikleri Mal ve Hizmetin Rakiplere Göre Farkı: Yenilikçi girişimlerin %44,4'ü "yeni olan mal ve hizmetin hem firmaları hem de pazar için yeni" olduğunu, %16,0'sı "sektör için yeni", %15,1'i "sadece firma için yeni", %13,9'u "pazar için yeni", %10,6'sı da "uluslararası pazar için yeni" olduğunu belirtmişlerdir.

- Finansal Destek Alanlar: Girişimcilerin %53,4'ü "finansal destek" aldığını belirtmiştir. Alınan destekler TÜBİTAK/TEYDEP, KOSGEB/TEKMER ve Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı TEKNOGİRİŞİM desteklerinde yoğunlaşmaktadır.

- Yenilik Faaliyetlerinin Sonuçlanmama Nedenleri: Girişimcilerin %23,1'i sürdürdükleri yenilik faaliyetini yarım veya sonuçsuz bıraktığını belirtmiştir. Yenilik faaliyetini sonuçlandıramayanların %14,3'ünün karşılaştığı en büyük engel finansman yetersizliğidir. Vasıflı personel eksikliği diyenler %11,7 oranında olup, Ar-Ge maliyetlerinin yüksek olduğunu belirtenlerin oranı ise %8,7'dir. Finansman yetersizliğini engel olarak görenlerin %78,3'ü bu sorunun çok önemli olduğunu söylemiştir.

- Girişimcilerin Yatırımcılarla İlgili Düşünceleri: Yenilikçi girişimcilerin sadece

%3,8'i girişimcilere yatırım yapan sermaye sahiplerinin sayıca yeterli olduğunu düşünmektedirler. Girişimcilere, yenilik faaliyetlerini sürdürürken kullandıkları sermaye türlerinin kendilerine göre önceliği sorulduğunda, 1.önceliği %91,2 oranında katılım ile girişim sermayesi alıyor. Risk sermayesi %66,4 oranında katılım ile 2. önceliği almaktadır. İş meleklerine ise 3. önceliği girişimcilerin %58,6'sı vermektedir. Girişim sermayesini %78,4'ü etkili bulmaktadır.

- **Girişimcilerin Uluslararası Piyasalarda Rekabet Başarısını Etkileyen Unsurlar:** Girişimcilerin %7,3'ü "Ar-Ge ve yeniliği destekleyen finansal olanakların", %6,8'i "nitelikli ve girişimci insan gücünün", %6,8'i "yeni fikirlerin üretilmesinin",%6,5'i teknoloji transferinin, %6,0'sı kurumsal ortamın uluslararası piyasalarda başarılarını etkileyen önemli unsurlar olduğunu belirtmişlerdir.

- **Yeniliğin Geliştirilmesini Olumsuz Etkileyen Durumlar:** Girişimcilerin %19,4'üne göre, "yenilikleri ticarileştirme sürecine sokamamak", %13,5'ine göre ise "iyi fikirleri pazara sunmakta gecikmek", yine %13,5'ine göre "yetersiz yönetim" ve "yenilik çalışmalarında tolerans tanımamak" yeniliğin geliştirilmesine olumsuz etki eden unsurlar.

- **Yenilik ve Ar-Ge Stratejilerini Belirleyen Görüşler:** Girişimcilerin %8,8'i "yeniliğin rekabetteki başarıyı belirlediğini", %7,2'si "yapılan yenilik çalışmalarının çalışanlara düzenli iletiminin", %7,9'u da yenilik projeleri için "pazar araştırması yapılmasının" üzerinde durmaktadır.

- **Girişimcilerin İletişim İçinde Olduğu Kurumlar:** Yenilikçi girişimcilerin %22,2'si "üniversiteler" ile, %21,2'si "şirket içindeki Ar-Ge bölümü" ile, %14,4'ü ise "Ar-Ge yapan yenilikçi firmalar" ile "düzenli iletişim kurduklarını belirtmişlerdir.

- **İşbirliği Geliştirilen Kurumlar:** Girişimcilerin %52,5'i üniversitelerle işbirliği yaptığını, %33,3'ü ise araştırma merkezleri ile işbirliği yaptığını belirtmiştir.

- **Üniversite ve Araştırma Merkezleri ile İşbirliği Amaçları ve İletişim Düzeyleri:** Girişimcilerin üniversitelerle düzenli iletişimi "yeni teknoloji geliştirmek ve mevcut teknolojiyi iyileştirmek, yeni bir sistem geliştirmek ve araştırma işbirliği için" olduğunu belirtmişlerdir. Yeni ürün geliştirmek, ar-ge planlaması yapmak, bilgi alışverişi, test kalite, kontrol hizmetleri, eğitim hizmetleri, ürün kalitesini yükseltmek için gerektiğinde işbirliği ve iletişim içinde olduklarını ifade etmişlerdir.

- **Üniversite ve Araştırma Merkezleri ile İşbirliği Yapmama Nedenleri:** Yenilikçi

Tablo 11: Yenilikçi Girişimcilerin Üniversite ve Araştırma Merkezleri ile İşbirliği Yapmama Nedenleri

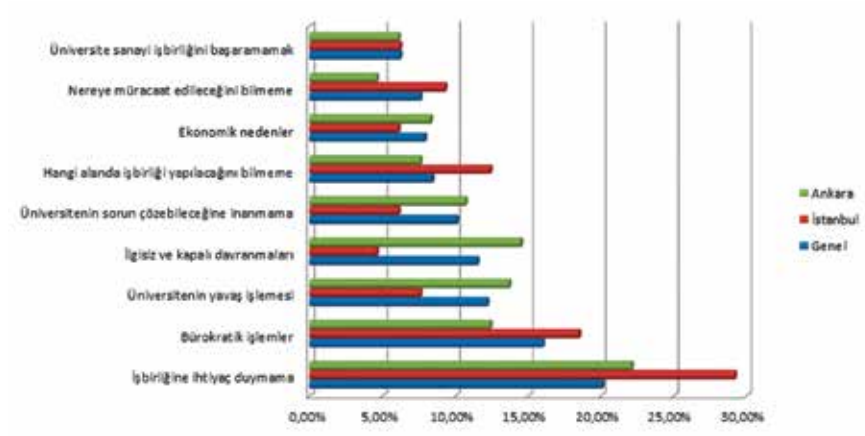

Tablo 12: Yeniliğin Ticarileştirilmesinde Kullanılan Bilgi Kaynakları ve Erişim Durumu

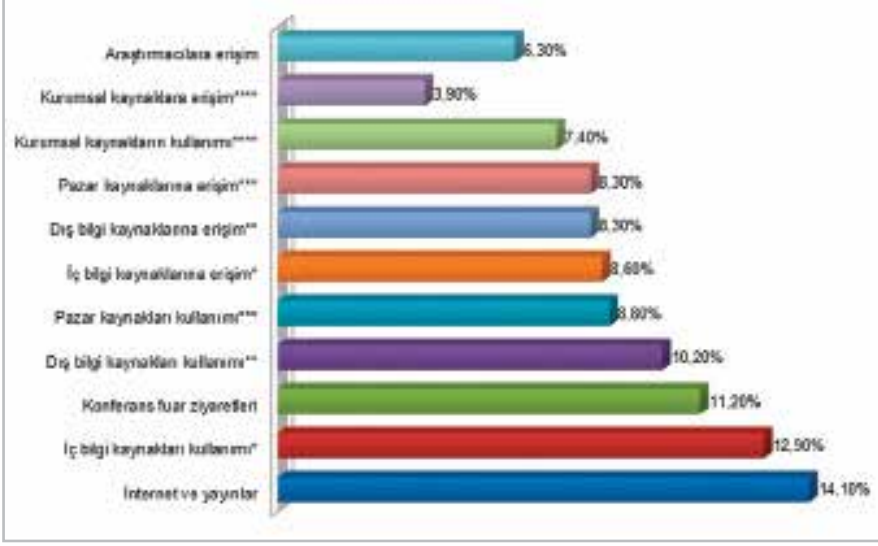

** şirket içi/grup içi* *** ulusal ve uluslararası*

**** tedarikçiler/müşteriler/rakipler* ***** üniversiteler/Ar-Ge kuruluşları*

Tablo 13: Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin Seçim Nedenleri ve Önem Derecesi

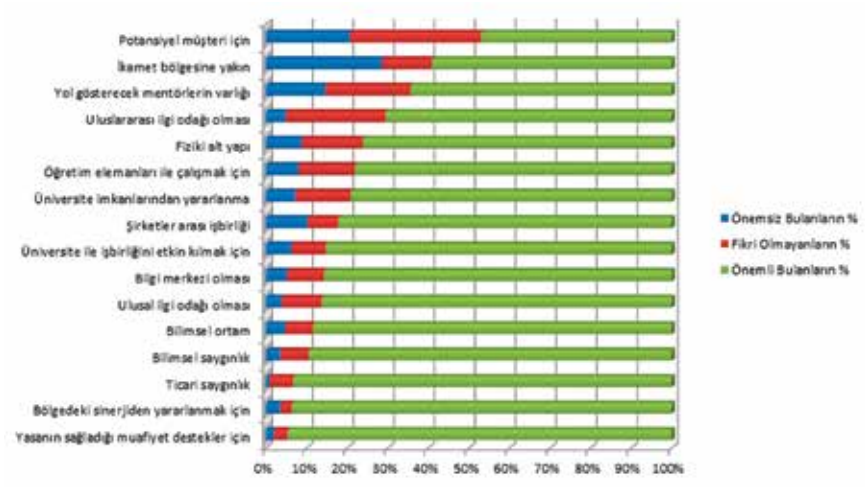

Tablo 14: Yeniliğin Ticarileştirilmesi İçin Kullanılan Kanallar

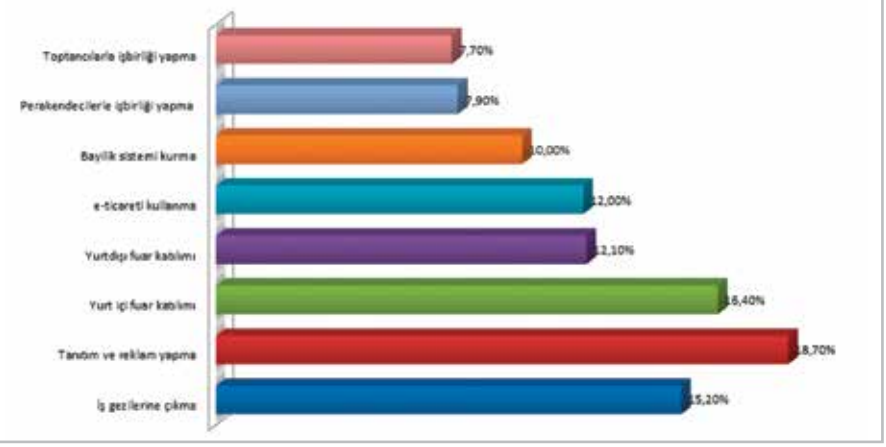

girişimcilerin %20,1'i ihtiyaç duymadığını, %16,0'sı bürokratik işlemler nedeniyle iş birliği yapmadığını, %12,2'si ise Üniversitelerin yavaş işlediğini, %11,5'i ilgisiz ve kapalı davrandıklarını, %10,'i üniversitenin sorun çözebileceğine inanmadığını, %8,4'ü hangi alanda işbirliği yapılacağını bilmediğini ve de %6,2'si üniversite sanayi işbirliğini başaramadıklarını belirtmişlerdir.

- Yeniliğin Ticarileştirilmesinde Kullanılan Bilgi Kaynakları: Girişimcilerin %14,1'i internet ve yayınları, %12,9'u şirket içi bilgi kaynaklarını kullandıklarını, %11,2'si konferans ve fuar ziyaretlerinin önemli olduğunu %10,2'si ise, ulusal ve uluslararası bilgi kaynaklarını kullandıklarını ve bunların önem derecesinin kendilerince çok yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Tedarikçi, müşteriler, rakipler gibi Pazar kaynaklarını kullananların oranı %8,8'dir.

- Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin Seçilme Nedenleri: Girişimcilerin TGB'yi seçme nedenleri içinde ilk sırayı "yasanın sağladığı muafiyet ve destekler" alırken, diğer nedenler sırasıyla "bölgedeki sinerjiden yararlanmak, ticari saygınlık, bilimsel saygınlık, ve ortam, ulusal ilgi odağı olması, bilgi merkezi olmasıdır". TGB'yi seçme nedenleri arasında, potansiyel müşteri bulmak, mentörlerin varlığı son sıralarda yer almaktadır.

- Girişimcilerin Bulundukları TGB Hakkındaki Düşünceleri: Girişimcilere göre, güvenlik ve temizlik hizmetlerinin sağlanması, düzenlenen konferans ve paneller, kuluçka merkezinin bulunması, çevre düzenlemesi, bakım ve onarım hizmetleri, eğitim hizmetlerinin verilmesi bulundukları TGB'yi seçme nedenleri içinde yeterli bulunmaktadır. TGB'lerde kendilerine sunulan danışmanlık hizmetlerini (pazarlama/tanıtım, hukuki, teknik, bilgi teknolojileri) vasatın altında bulmaktadırlar ve değerlendirmelerinde alt sıralarda yer almaktadır.

- Yeniliğin Pazarlanması ve Ticarileştirilmesi için Alınan Destekler: Girişimcilerin %11,2'si yenilik faaliyetlerinin ticarileştirilmesi için kamu desteği aldığını belirtmiştir.

- Kamu Desteğinin Kullanım Alanları: Kamu desteği alan girişimcilerin bu desteği sırasıyla ve öncelikle "yurtiçi fuar katılımı için, tanıtım ve reklam yapabilmek için, yurtdışı fuar katılımı sağlayabilmek için ve iş gezileri için" kullandıklarını belirtmişlerdir.

- Ticarileştirme için Kullanılan Kanallar: Girişimcilerin %18,6'sı tanıtım ve reklamı kullanmakta ve etkinliğini %84 katılımla onaylamaktadır. Yurt içi fuarlara katılanlar %16,4 düzeyinde olup %81 ile etkinliği kabul edilmektedir. Üçüncü sırayı iş gezileri alırken etkinliğini kabul edenler %87 oranındadır.

Sonuç

Araştırma bulgularından hareketle girişimcilerle ilgili bir değerlendirme yapıldığında, girişimcilerin %67,8'inin limited şirket olarak yapılandığı ve %92,3'ünün yerli yatırım olduğu, %65,2'sinin 2005-2012 yılları arasında kurulduğu görülmüştür. Girişimlerin %64,7'si yazılım/bilişim alanında faaliyet gösterirken, yine çoğunluğu ana faaliyeti ile uyumlu alanlarda yenilik yapmaktadır.

Kurulduğundan beri aynı TGB'de faaliyet gösteren girişimciler, ağırlıklı olarak lisans mezunu personel çalıştırmayı tercih etmektedir. Toplam çalışanların %24,7'si yenilik faaliyetlerinde istihdam edilmektedir.

Yenilikçi girişimlerin Ar-Ge ve yenilik faaliyetleri için yaptığı harcamalar toplam harcamaları içinde henüz %35 seviyesinde olup, Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinden elde ettiği ciro ise, toplam cirosu içinde %28 civarındadır.

İç pazara satış yapanların oranında son dört yıl içinde büyük bir gelişme sağlanmış olup %40'lardan %60'a yükselmiştir. İhracat yapanların da sayısında gelişmeler gözlenmektedir.

Proje geliştiren girişimcilerin sayısında da oransal olarak gelişme gözlemlemektedir. 1-5 arasında proje geliştirenler 2010'da %1,6 oranında iken bu oran 2013'de %41,2'ye ulaşmıştır.

Fikri mülkiyet hakları konusuna önem vermeyen ve bu alanda destek de almayan, yenilik sonuçlarını yayınlamayan ve gizliliğe büyük önem veren girişimcilerimiz, teknoloji transferini avantajlı görmemekte ancak pazara girişte hız kazandırdığını düşünmektedir.

Çoğunlukla ürün ve süreç yeniliği geliştiren, geliştirdiği yeniliğin pazarı ve firması için yeni olduğunu düşünen, başlattığı yenilik faaliyetlerini yarım veya sonuçsuz bırakmayan ve kamu kurumlarından finansal destek almayı tercih eder bir yapıdadırlar. Ancak, girişimcilere yatırım yapan sermaye sahiplerinin de sayıca yetersiz olduklarını düşünmektedirler. Rekabetteki başarının finansal olanakların varlığına bağlı olduğunu düşünürken, yeniliğin de rekabetteki başarıyı etkilediğinin farkında olan ancak yenilik faaliyetlerini ticarileştirme sürecine sokamadıklarını ifade etmektedirler.

Üniversite ve Ar-Ge kuruluşları ile yeni teknoloji geliştirmek için iş birliği kurmaktadırlar.

Yasanın sağladığı muafiyet ve desteklerden yararlanmak için Teknoloji Geliştirme Bölgelerini seçmekte ve konforu sağlandığı için memnun olmaktadırlar.

İnterneti yoğun olarak kullanmakta ve iç bilgi kaynaklarına önem vermektedirler. Aldıkları kamu desteğini yurt içi fuar katılımı için kullanan ve firmalarının tanıtım ve reklamına önem vermektedirler.

A. SEMİNERLER DİZİSİ

51. Türkiye'nin Milletlerarası Deniz Ulaştırma Sorunları
İstanbul, 1982, s.222

52. Dünyada ve Türkiye'de Serbest Bölgeler
Mersin, 1982 s.117

53. Türkiye'de Transit Ticareti, Sorunlar ve Çözüm Yolları
İskenderun, 1983 s.167

54. Türkiye Ekonomisi Açısından Soyanın Önemi
Adana, 1983 s.200

55. Türkiye'nin Sanayi Mamulleri İhracatı
Adana, 1983 s.206

56. Türkiye'nin Sigorta Kesiminin Ekonomik Gücü ve Gelişmesi
İstanbul, 1983 s.147

57. Gıda Maddeleri Kontrolü İle İlgili Mevzuat ve Sorunlar
İzmir/Çeşme, 1983 s.175

58. Türkiye'de Sermaye Piyasası (Araçlar ve Kuruluşlar)
İstanbul, 1984 s.427

59. Türkiye Ekonomisinde Fındığın Yeri ve Önemi
Giresun, 1984 s.231

60. Transit Taşımacılık ve Doğu Karadeniz'in Sorunları
Giresun, 1985 s.231

61. Çay Üretimi, İşlenmesi ve Pazarlanması
Rize, 1985 s.321

62. Türkiye'de Arıcılık ve Bal Üretimi
Ordu, 1985 s.137

63. Türkiye'de Çimento Sanayii ve Sorunları
Ankara, 1985 s.268

64. Türkiye'de Kırmızı Et Üretiminin Sorunları
İzmir, 1986 s.210

65. Türkiye'de Petrokimya Sanayiinin Bugünü ve Geleceği
Ankara, 1986 s.588

66. Dünyada ve Türkiye'de Cay Üretimi ve Tüketimi
Rize, 1986 s.409

66a. Perspectives of Economic Cooperation (France-Turkey) (Seminaire International)
Paris, 1986 s.117

67. Mersin Serbest Bölgesi ve Geleceği
Mersin, 1987 s.206

68. Dünyada ve Türkiye'de Bitkisel Yağ Üretimi
Adana, 1987 s.143

69. Türkiye Ekonomisinde Ağaçlandırmanın Yeri ve Önemi
İstanbul, 1987 s.155

70. Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Bugünü ve Yarını
Kıbrıs/Girne, 1988 s.174

71. Karadeniz'de Hamsi Balıkçılığı ve Sorunları
Ordu/Fatsa, 1988 s.149

72. Türkiye'de Fındık Politikasının Esasları
Giresun, 1988 s.169

73. Türkiye'de Yatırım Fonları ve Son Gelişmeler
İstanbul, 1989 s.170

74. Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Gelişmesinde Hizmetler Sektörleri
Kıbrıs/Girne, 1989 s.184

75. Ordu İlinin Ekonomik Kalkınması
Ordu, 1989 s.184

76. Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Gelişmesinde Tarım ve Sanayi Sektörleri
Kıbrıs/Girne, 1989 s.167

77. Türkiye'de Finansal Kiralama
İstanbul, 1989 s.107

78. Türkiye'nin Uzun Vadeli Tütün Politikası
İzmir, 1990 s.182

79. Kalkınma ve Yatırım Bankacılığında Yeni Gelişmeler
İstanbul, 1990 s.112

80. Türkiye'de Fındık Üretim-Tüketim Dengesi
Ankara, 1990 s.76

81. Ordu İlinin Ekonomik Kalkınmasında Turizmin Yeri
Ordu, 1990 s.179

82. Sigorta Tarifelerinde Serbesti
İstanbul, 1990 s.64

83. Kastamonu İlinin Ekonomik Kalkınması
Kastamonu, 1990 s.207

84. Factoring ve Türkiye'deki Uygulaması
İstanbul, 1990 s.105

85. Factoring ve Türkiye'deki Uygulaması II
İzmir, 1991 s.66

86. KKTC'de Yatırım İmkanları
İstanbul, 1991 s.128

87. Mersin Serbest Bölgesinin Sektörel Değerlendirmesi
Mersin, 1992 s.160

88. Menkul Kıymetler Borsasının Türk Ekonomisindeki Yeri
İstanbul, 1992 s.91

89. Türkiye'de Banka-Sanayi Kredi İlişkileri
İstanbul, 1992 s.115

90. Ekonomi Yönetimi ve Basın
İstanbul, 1993 s.106

91. KKTC Ekonomisinin Yeniden Yapılanması
Lefkoşe, 1993 s.160

92. 1993 Yılında Türk Sermaye Piyasası
İstanbul, 1993 s.57

93. Türkiye'de Hayat Sigortaları
İstanbul, 1993 s.106

94. Faiz Politikaları ve Türkiye'deki Uygulamalar
İstanbul, 1993 s.115

95. Türkiye'deki Altın Varlığının Ekonomik Sürece Katılması
İstanbul, 1993 s.115

96. Özelleştirme
İstanbul, 1993 s.132

97. Menkul Kıymetlerin Halka Arzı ve Borsada Piyasa Açılması
İstanbul, 1994 s.159

98. Kitle İletişim Araçları ve Kamuoyu
İstanbul, 1994 s.100

99. Türkiye Sigortacılığında Liberalleşme
İstanbul, 1994 s.141

100. Hatay İlinin Ekonomik Kalkınması
Antakya, 1994 s.175

101. Devre Tatil Usulü
İstanbul, 1994 s.141

102. Türk Bankacılık Sektörü ve Sanayiin Finansmanı
İstanbul, 1994 s.95

103. Türk Sigortacılığında Yeni Gelişmeler
İstanbul, 1994 s.117

104. TC - AB Gümrük Birliği
İstanbul, 1994 s.136

105. Bankaların Ekonomik İstikrardaki Önemi ve Görevleri
İstanbul, 1995 s.180

106. Devlet-Merkez Bankası İlişkileri
Ankara, 1995 s.118

107. Türk Sigorta Sektörünün Avrupa Birliği Karşısındaki Durumu
İstanbul, 1995 s.110

108. Türkiye'de Seramik Sanayii
İstanbul, 1995 s.92

109. Konya İlinin Ekonomik Kalkınması
Konya, 1995 s.165

110. Ege Vizyon: 21. Yüzyılın Eşiğinde Ege Bölgesi Ekonomisi ve Geleceği
İzmir, 1995 s.177

111. Adana Ekonomisinin Gelişmesi
Adana, 1995 s.125

112. Tasarrufların Yatırıma Dönüşmesinde Borsanın Rolü
İstanbul, 1995 s.85

113. Türk Sigorta Sektörünün Son On Yılı
İstanbul, 1996 s.84

114. Türkiye'de Finansal Kiralama-Leasing
İstanbul, 1996 s.119

115. Türkiye-Azerbaycan Ekonomik İlişkilerinin Geliştirilmesi
Bakü, 1996 s.160

116. Erzurum'un Ekonomik Kalkınması
Erzurum, 1996 s.124

117. Türkiye'de Zeytinyağı Üretimi ve Pazarlanması
İzmir, 1996 s.114

118. Türkiye'de Factoring
İstanbul, 1996 s.93

119. Yozgat İlinin Ekonomik Kalkınması
Yozgat, 1996 s.120

120. 1997 Yılında Finans Kesiminde Muhtemel Gelişmeler
İstanbul, 1996 s.111

121. Bir Yıllık Uygulama Sonunda AB-TC Gümrük Birliğinin Değerlendirilmesi
İstanbul, 1997 s.176

122. Kayseri İlinin Ekonomik Gelişmesi
Kayseri, 1997 s.184

123. Eskişehir İlinin Ekonomik Gelişmesi
Eskişehir, 1997 s.161

124. Amasya İlinin Ekonomik Kalkınması
Amasya, 1997 s.194

125. Afyon İlinin Ekonomik Kalkınması
Afyon, 1997 s.253

126. Türkiye'de Finans Kesiminin Vergilendirilmesi
İstanbul, 1997 s.116

127. Sinop İlinin Ekonomik Kalkınması
Sinop, 1997 s.144

128. İMKB'nin Dışa Açılması; Dünya Borsaları ile Bütünleşmesi
İstanbul, 1997 s.114

129. Trabzon İlinin Ekonomik Gelişmesi
Trabzon, 1997 s.152

130. Tokat İlinin Ekonomik Gelişmesinde Tekstil Sanayiinin Yeri
Tokat, 1997 s.122

131. Denizli İlinin Ekonomik Gelişmesi
Denizli, 1997 s.253

132. Dünyada ve Türkiye'de Etkin Rekabetin Sağlanmasında Rekabet Kurumlarının Yeri ve Önemi
İstanbul, 1997 s.84

133. İskenderun Ekonomisinde Küçük ve Orta Boy Sanayi
İskenderun, 1998 s.118

134. Sigorta Şirketleri-Acente İlişkileri
İstanbul, 1998 s.132

135. Tokat İlinin Ekonomik Gelişmesi
Tokat, 1998 s.158

136. Türkiye-Romanya Ekonomik İlişkilerinin Geliştirilmesi
Bükreş, 1998 s.98

Vakfın Diğer Faaliyetleri

137. Niğde İlinin Ekonomik Gelişmesi
Niğde, 1998 s.167

138. Kırşehir İlinin Ekonomik Gelişmesi
Kırşehir, 1998 s.148

139. Çankırı İlinin Ekonomik Gelişmesi
Çankırı, 1998 s.154

140. Rize İlinin Ekonomik Gelişmesi
Rize, 1998 s.193

141. Ardahan İlinin Ekonomik Kalkınması
Ardahan, 1998 s.159

142. Türkiye-Bulgaristan Ekonomik İlişkileri
Sofya, 1998 s.114

143. Türkiye'de Serbest Bölge Uygulamalarının Değerlendirilmesi
İstanbul, 1998 s.106

144. Euro ve Türk Finans Sistemi
İstanbul, 1998 s.103

145. Euro'nun Dünya Ticaret ve Finans Sistemi ile Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Muhtemel Etkileri
Ankara, 1999 s.108

146. Aksaray İlinin Ekonomik Gelişmesi
Aksaray, 1999 s.207

147. Özel Emeklilik Planları
İstanbul, 1999 s.116

148. Devlet Destekleme Alımlarının Fındık İhracatına Etkileri
İstanbul, 1999 s.91

149. Türk Bankacılık Sisteminin Swot Analizi ve 2000 Yılındaki Muhtemel Profili
İstanbul, 1999 s.85

150. Serbest Bölgeler ve Yabancı Sermaye
İzmir, 1999 s.108

151. Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları
İstanbul, 1999 s.119

152. Mevduat Sigortası
İstanbul, 1999 s.96

153. Deprem Sigortası
İstanbul, 2000 s.126

154. Iğdır İlinin Ekonomik Gelişmesi
Iğdır, 2000 s.199

155. Bankalarda Etkili ve Uluslararası Standartlara Uygun Risk Yönetimi (Risk Management) ve Kontrol Modeli
İstanbul, 2000 s.119

156. Nasdaq Menkul Kıymetler Borsasının Esası ve Katılımcılarına Sağladığı Faydalar
İstanbul, 2000 s.95

157. Serbest Bölgelerin Ekonomiye Katkıları
İstanbul, 2000 s.85

158. Türkiye'nin Enerji Politikasında Petrolün Yeri
İstanbul, 2000 s.143

159. Yozgat İlinin Ekonomik Gelişmesi
Yozgat, 2000 s.292

160. Türkiye-Sudan Ekonomik ve Ticari İlişkileri
Khartoum, 2001 s.351

161. Giresun İlinin Ekonomik Gelişmesi
Giresun, 2001 s.240

162. Türkiye'de Vergi Adaletinin Sağlanması
İstanbul,2001 s.120

163. Mortgage- İpoteğe Dayalı Uzun Vadeli Konut Kredisi
İstanbul, 2001 s.119

164. Bilecik İlinin Ekonomik Gelişmesi
Bilecik, 2003 s.213

165. Bireysel Emeklilik
İstanbul, 2003 s.151

166. Artvin İlinin Ekonomik Gelişmesi
Artvin, 2003 s.260

167. Bankalar Kanununda Değişiklik Tasarısı
İstanbul, 2003 s.60

168. Edirne İlinin Ekonomik Gelişmesi
Edirne, 2003 s.218

169. Milli Gelir Hesaplamaları
İstanbul, 2003 s.112

170. Sponsorluk Semineri
İstanbul, 2004 s.112

171. İcra İflas Kanunu'nda Değişiklik Tasarısı
İstanbul, 2004 s.144

172. Türkiye'de Mesleki Teknik Eğitimin Sorunları
İstanbul, 2004 s.104

173. Gümüşhane İlinin Ekonomik Kalkınması
Gümüşhane, 2004 s.215

174. Sağlık hizmetleri İhracatı
İstanbul, 2004

175. Yeni Türk Lirasına Geçiş
İstanbul, 2004 s. 108

176. Vadeli İşlemler
İzmir, 2004 s.135

177. Karayolları Trafik Sigortaları
İstanbul, 2004 s.167

178. Türkiye Otomotiv Sektörünün Bugünü ve Yarını
İstanbul, 2005 s.104

179. Bireysel Emeklilik Sistemlerinin Geliştirilmesi
İstanbul, 2005 s.152

180. Çanakkale İlinin Ekonomik Gelişmesi
Çanakkale, 2005 s.202

181. Aydın İlinin Ekonomik Gelişmesi
Aydın, 2005 s.302

182. Türkiye-Makedonya Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi
Üsküp, 2005 s.191

183. 21. Yılında Leasing Sektörünün Durumu, Değerlendirmeler ve Beklentiler
İstanbul, 2006 s.135

184. Balıkesir İlinin Ekonomik Gelişmesi
Balıkesir, 2006 s.191

185. Sorumluluk Sigortaları
İstanbul, 2006 s.85

186. Türkiye'de Gıda Sektörünün Analizi ve Sorunları
İstanbul, 2006 s.118

187. Factoring Sektörü ve Uygulamaları
İstanbul, 2006 s.104

188. Kütahya İlinin Ekonomik Gelişmesi
Kütahya, 2006 s.234

189. İstanbul'a Göçün Yönetimi (Hukukî, İdari, Ekonomik ve Sosyal Tedbirler)
İstanbul, 2006 s.96

190. Sivil Hava Taşımacılığı Sektöründe Serbestleşme ve Rekabet: Güncel Gelişmeler ve Yansımaları
İstanbul, 2006 s.94

191. Banka Birleşmeleri ve Satın Almalar
İstanbul, 2006 s.214

192. Uşak İlinin Ekonomik Gelişmesi
Uşak, 2006 s.224

193. İnternetin İktisadi Hayattaki Yeri
İstanbul, 2007 s.87

194. Tekirdağ İlinin Ekonomik Gelişmesi
Tekirdağ, 2007 s.291

195. Yeni Türk Ticaret Kanunu Taslağının Değerlendirilmesi
İstanbul, 2007 s.80

196. Basel II Çerçevesinde Finans Kesiminde Risk Algısı ve Risklerin Yönetimi
İstanbul, 2008 s.240

197. Sivas İlinin Ekonomik Gelişmesi
Sivas, 2008 s.240

198. Küresel Ekonomik Krizin Türk Sigorta Sektörüne Yansımalarının Değerlendirilmesi
İstanbul, 2009 s.110

199. Kırklareli İlinin Ekonomik Gelişmesi
Kırklareli, 2009 s.207

200. Yeni Borçlar Kanunu Taslağının Değerlendirilmesi
İstanbul, 2009 s.94

201. Finansal Kiralama Sektörünün Vergisel Boyutu ve Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanun Tasarısı
İstanbul, 2009 s.90

202. Elazığ İlinin Ekonomik Gelişmesi
Elazığ, 2009 s.223

203. İnovasyon ve Sınai Mülkiyet Hakları Uluslar arası Konferansı
İstanbul, 2009 s.130

204. Isparta İlinin Ekonomik Gelişmesi
Isparta, 2010 s.

205. Türkiye'de rekabet Savunuculuğunun Kurumsallaşması
İstanbul, 2010

206. Küresel Kriz Sonrası İktisat Politikaları
İstanbul, 2010

207. Uluslararası 9. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi
Saraybosna, 2011

208. Girişimcilik İnovasyon & Ekonomik Kalkınma
İstanbul, 2011

209. Yeni Ticaret Kanunu, Değişen Hükümleri ve Uygulamadaki Yansımaları
İstanbul, 2012

210. Türkiye'de İç Göçün Sosyo Ekonomik Sonuçları ve Adana Özelinde Değerlendirme Sempozyumu
Adana, 2012 s.262

211. Dünya'da ve Türkiye'de Zorunlu Sigortalar, Türkiye Uygulamaları Sorunlar ve Çözüm Önerileri
Ankara, 2012 s.156

212. Yeni Borçlar Kanunu'nun Değerlendirilmesi ve Değişikliklerin Uygulamaya Yansımaları
İstanbul, 2012

213. Kentsel Dönüşümde Sürdürülebilir Yaşam Kalitesi İçin Farkındalık Araştırması
İstanbul, 2012

214. 50 Yılda Türkiye Ekonomisinin Dönüşümü, Özel Teşebbüs Dinamiği
İstanbul, 2012

215. Türkiye Sermaye Piyasalarında merkezi Karşı Taraf (MKT) Uygulaması
İstanbul, 2013

216. Iğdır'da Sürdürülebilir Yaşam kalitesi için Kentsel Dönüşüm
Iğdır, 2013

217. Türkiye-Arnavutluk Ekonomik İlişkilerinin Geliştirilmesi
Tiran, 2013

218. Elektrik Piyasası Özelinde enerji Piyasaları ve Risk Yönetimi
İstanbul, 2013

219. Yenilikçi Girişimler, Bilginin Ticarileştirilmesi ve Teknoloji Geliştirme Bölgeleri
İstanbul, 2014

220. Türkiye-Karadağ Ekonomik İlişkilerinin Geliştirilmesi
Karadağ, 2014

221. Enerji Piyasalarında Enerji Borsası ve Risk Yönetimi Semineri-II
İstanbul, 2014

B. KONFERANSLAR DİZİSİ

1. WU KEMİNG - Çin Halk Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi
"ÇİN EKONOMİSİ VE TÜRKİYE ÇİN EKONOMİK İLİŞKİLERİ"
İstanbul, 1996

2. Recai KUTAN - Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı
"TÜRKİYE'NİN ENERJİ POLİTİKASI
İstanbul, 1997

3. Sinan ERDEM - Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Başkanı
"OLİMPİYATLARIN EKONOMİK ANALİZİ"
İstanbul, 1997

4. Ayfer YILMAZ - Devlet Bakanı
"AB-TC İLİŞKİLERİ"
İstanbul, 1997

5. Necdet MENZİR - Ulaştırma Bakanı
"TÜRKİYE'NİN ULAŞTIRMA POLİTİKASI"
İstanbul, 1997

6. Ahad ANDİCAN - Devlet Bakanı
"TÜRKİYE İLE ORTA ASYA DEVLETLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN GELİŞTİRİLMESİ"
İstanbul, 1998

7. Dr. Yavuz EGE - Dış Ticaret Müsteşarı
"YENİ İHRACAT STRATEJİSİ"
İstanbul, 1998

8. Miroslaw PALASZ - Polonya Ankara Büyükelçisi
"AVRUPA EKONOMİSİNDE POLONYA'NIN YERİ VE ÖNEMİ"
İstanbul, 1998

9. Ramazan ULUDAĞ - Gümrük Müsteşarı
"21. YÜZYILA GİRERKEN GÜMRÜK STRATEJİSİ"
İstanbul, 1999

10. Mustafa KETEN - Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürü
"TOPLUMUN SOSYO-EKONOMİK GELİŞMESİNDE VAKIFLARIN YERİ VE ÖNEMİ"
İstanbul, 1999

11. Prof. Dr. Muhsin MENGÜTÜRK - Sermaye Piyasası Kurulu Başkanı
"TÜRK SERMAYE PİYASALARINDAKİ GELİŞMELER"
İstanbul, 1999

12. Erkan MUMCU - Turizm Bakanı
"DÜNYA TURİZMİNDE YENİ EĞİLİMLER VE TÜRKİYE TURİZMİ
İstanbul, 1999

13. Prof. Dr. Tamer MÜFTÜOĞLU - Rekabet Kurulu Başkanı
"TÜRKİYE'DE REKABETİN KORUNMASI KANUNU VE UYGULAMALARI"
İstanbul, 1999

14. Yaman TÖRÜNER - TC Merkez Bankası Eski Başkanı ve Eski Bakan
"ENFLASYONLA MÜCADELE PROGRAMI VE BANKALAR"
İstanbul, 2000

15. Mehmet KEÇECİLER - Devlet Bakanı
YENİ GÜMRÜK KANUNU VE DEĞİŞEN GÜMRÜK MEVZUATI"
İstanbul, 2000

16. Tevfik ALTINOK - Hazine ve Dış Ticaret Eski Müsteşarı
"TÜRK EKONOMİSİNDEKİ SON GELİŞMELER"
İstanbul, 2000

17. Recep ÖNAL - Devlet Bakanı
"ENFLASYON İLE MÜCADELE VE YENİDEN YAPILANMA PROGRAMI - KAMU İKTİSADİ KURULUŞLARI"
İstanbul, 2000

18. Prof. Dr. Ramazan MİRZAOĞLU - Denizcilikten Sorumlu Devlet Bakanı
"TÜRKİYE'NİN DENİZCİLİK POLİTİKASINDA YENİ HEDEFLER"
İstanbul, 2000

19. Dr. Akın İZMİRLİOĞLU - Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı
"PLANLAMA YAKLAŞIMLARI VE TÜRKİYE'DE PLANLAMA"
İstanbul, 2000

20. Serdar ÇITAK-İstanbul Altın Borsası Başkanı
"GLOBALLEŞME SÜRECİNDE İSTANBUL ALTIN BORSASI VE PİYASALARI
İstanbul, 2001

21. Sümer ORAL - Maliye Bakanı
"KAMU MALİYESİNİN SAĞLIĞA KAVUŞTURULMASI VE ENFLASYONLA MÜCADELE"
İstanbul, 2001

22. Yaşar OKUYAN - Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı
"TÜRKİYE'DE SOSYAL GÜVENLİK VE SORUNLARI"
İstanbul, 2001

23. Şaban ERDİKLER - Yabancı Sermaye Derneği Başkanı
YABANCI SERMAYEDE GERÇEKLEŞENLER-BEKLENTİLER"
İstanbul, 2003

24. Dr. Abdullah GÜL - Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı
"TÜRKİYE'NİN BÖLGESEL İŞBİRLİĞİ DENEYİMLERİ IŞIĞINDA, ORTADOĞU'NUN YENİ BİR BARIŞ VE REFAH ORTAMINA DÖNÜŞTÜRÜLMESİNE DAİR DÜŞÜNCELER"
İstanbul, 2003

25. Osman PEPE - Çevre ve Orman Bakanı
"SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMADA ÇEVRE VE ORMANIN YERİ"
İstanbul, 2003

26. Doğan CANSIZLAR - Sermaye Piyasası Kurulu Başkanı
"CUMHURİYETİN 80. YILINDA SERMAYE PİYASALARI"
İstanbul, 2003

27. Dr. Rıza TÜRMEN - Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Hakimi
"AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ VE TÜRKİYE"
İstanbul, 2004

28. İlhan KESİCİ - DPT E. Müsteşarı
"DÜNYADAKİ GELİŞMELER VE TÜRKİYE EKONOMİSİ"
İstanbul, 2004

29. Dr. Üner KIRDAR-Büyükelçi- Birleşmiş Milletler Genel Sekreter Danışmanı
"GLOBALLEŞEN DÜNYADA TÜRKİYE'NİN YERİ
İstanbul, 2004

30. A. Nihat GÖKYİĞİT-TEMA Vakfı Başkanı
"EKO-EKONOMİ
İstanbul, 2004

31. Mustafa PARLAK-Rekabet Kurumu Başkanı
"SEKİZİNCİ YILINDA TÜRK REKABET HUKUKU VE POLİTİKASI
İstanbul, 2005

32. Demir KUNTER-Beyaz Et Toptan ve Perakendeciler Derneği Başkanı
"TÜRKİYE'DE TAVUKÇULUK SEKTÖRÜ VE SORUNLARI
İstanbul, 2006

33. Kemal UNAKITAN- Maliye Bakanı
"TÜRK MALİYE POLİTİKASINDA YENİ AÇILIMLAR
İstanbul, 2006

34. Prof. Dr. Tevfik Dalgıç – Texsas Üniversitesi-ABD- İşletme Fak. Öğretim üyesi
"Küresel Ekonomide Niş Pazarlamanın Rolü ve Önemi "
İstanbul, 2008

35. "Küçük ve Orta Ölçekli Türk Firmalarının Dış Pazarlara Açılma Senaryoları"
İstanbul, 2008

36. Ahmet ERTÜRK – TMSF Başkanı
"TMSF BAŞKANI AHMET ERTÜRK KENDİ DÖNEMİNİ DEĞERLENDİRİYOR" İstanbul, 2009

37. Prof. Dr. Erdener KAYNAK - A.B.D. Penn State University at Harrisburg Pazarlama Yönetimi Bölüm Başkanı
"KÜRESEL PAZARLAMA STRATEJİLERİ VE TÜRK FİRMALARININ ÇIKARTABİLECEKLERİ ÖNEMLİ DERSLER"
İstanbul, 2010

38. İbrahim AYBAR - Renault-MAİS Genel Müdürü
" OTOMOTİV ENDÜSTRİSİ VE PAZARLAMADAKİ SON GELİŞMELER: ELEKTRİK MOTORLU ARAÇ TEKNOLOJİSİ"
İstanbul, 2010

39. "KÜRESEL PAZARLAMADA SON EĞİLİMLER VE YÜKSELEN PAZARLARDAKİ DİNAMİKLER"
İstanbul 2011

40. "TÜRKİYE – AB İLİŞKİLERİNİN İZLENEN POLİTİKALAR ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ"
İstanbul, 2011

41. "Girişimcilik"
İstanbul 2012

42. "Türk-Amerikan Ekonomik İlişkileri ve ABD Pazarına Giriş"
İstanbul 2012

43. "SPOR YÖNETİMİNİN SORUNLARI"
İstanbul, 2013

44. "Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Firmaların Küresel Pazarlardaki Rekabet Avantajı ve Uluslararası Girişimcilikte Yeni Boyutlar"
İstanbul, 2013

45. "Spor Kulüplerinin Finansal ve Yönetimsel Sorunları ve çözüm Önerileri"
İstanbul, 2014

46. "Vakıfların Osmanlı Döneminde ve Günümüzde İktisadi Hayattaki Rolü"
İstanbul, 2014

İşinize ANALİZ ile başlayın,
Sonuca ANALİZ ile gidin...

Firmamız;

- Teknik ve İdari Danışmanlık,
- Plan – Proje,
- Plan Tadilatı,
- *Proje Yönetimi,*
- Resmi Kurumlarda Projelerin Danışmanlığı,
- ARGE (Proje Üretimi - Proje Geliştirme),
- Yatırım Danışmanlığı konularındaki tecrübeleriyle güvenle hizmet vermektedir.

analiz
MÜHENDİSLİK MİMARLIK MÜŞAVİRLİK
KONTROLLÜK TAAHHÜT VE TİC. LTD. ŞTİ.

sentez
İNŞAAT - TURİZM SAN. ve TİC. A.Ş.

Reşitpaşa Mah. Turcay Artun Cad. Denizbank Üst Sitesi Sok. No: 37 Sarıyer – İSTANBUL
Tel : +90 212 323 0660 (Pbx) - Fax: +90 212 323 4261
info@sentezgrup.com.tr – www.sentezgrup.com.tr

KOBiLERE 4/4'LÜK HiZMET

Çok avantajlı fiyatlarla 4 farklı "Kobi Hizmet Paketi" Albaraka'da

facebook.com/albarakacomtr
twitter.com/albarakacomtr
Linkedin.com

albaraka

Stratejik ‘güç’

14 milyonu aşkın nüfusuyla dünyanın en büyük metropollerinden biri olan İstanbul’un tamamına yakınına doğalgaz dağıtan, 5,5 milyon abonesi ve 16.500 kilometrelik yatırımı ile her geçen gün daha da büyüyen bir enerji devi... İGDAŞ...

İGDAŞ
"Gökyüzüyle Arkadaş"

187

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ